TUDOR VIANU — 75 DE ANI DE LA NAŞTERE • POEZII • ARTE • ESEU

Proletari din toate ţările, uniţi-vă !

ANUL XVI
Nr. 1 (558)
Sîmbătă
6 ianuarie
1973
8 pagini
1 leu

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

Dimineaţă de ianuarie

Aflîndu-ne din nou în vîrful unui şir, în prima săptămînă din prima lună a unui nou an, este firesc să medităm puţin asupra trecutului abia încheiat cît şi a viitorului care stă gata să devină prezent.

După cum se ştie, revista noastră a marcat sfîrşitul activităţii sale în anul 1972, publicînd în ultimul număr lucrările tinerilor scriitori care au primit distincţii în cadrul concursului organizat în cinstea aniversării Republicii precum şi rezultatele unui sondaj al opiniei literare cu privire la situaţia literaturii noastre actuale şi cu privire la eforturile redacţiei de a răspunde sarcinilor ce-i revin în ansamblul frontului literar. Aceste două acţiuni, gîndite concentrat, reflectă nu numai cele două centre de polarizare a interesului revistei în anul care s-a scurs ci constituie totodată direcţiile permanente ale programului revistei.

Concursul organizat cu prilejul aniversării a douăzeci şi cinci de ani de la instaurarea Republicii a avut drept scop nu numai stimularea tinerelor talente ci şi orientarea lor spre problemele vii ale actualităţii, angajarea lor în efortul colectiv al întregului popor care construieşte o societate socialistă. Am fost bucuroşi să observăm că tinerii concurenţi au adus în lucrările prezentate aerul proaspăt al şantierelor, al uzinelor, al momentelor în care istoria recentă se face simţită întotdeauna cu o semnificaţie adînc umană şi înaintată atît în viaţa oamenilor cît şi în colţurile de ţară mult timp ocolite de progresul tehnic sau de prefacerile revoluţionare. Am fost mai puţin bucuroşi să constatăm că unele din poeziile trimise dau sentimentelor patriotice sensul unui obscur substrat ancestral care rămîne insensibil la mişcările istoriei şi care se reflectă în imaginea falsă a unei ţări mitice, cu o populaţie aflată în plină transhumanţă. Am fost mai puţin bucuroşi pentru că o asemenea viziune grevează epigonic dezvoltarea tinerilor aspiranţi împiedicîndu-i să privească viaţa cu propriii lor ochi, să descopere însemnele vii şi caracteristice ale epocii în care trăiesc şi pentru că, în cele din urmă, o asemenea viziune îşi plasează idealul într-un trecut idealizat, fabricat după reţeta unei foarte îndoielnice estetici teziste.

Ţinînd seama de aceste observaţii, redacţia noastră îşi propune să intensifice eforturile de încurajare a tinerilor scriitori carnici să descopere prin ei înşişi realitatea, a tinerilor care înţeleg să înfrunte curajos problemele reale ale actualităţii ; îşi propune să acorde mai multă atenţie rolului orientativ care revine în mod firesc unei reviste şi în special unei reviste a tinerilor scriitori. Ne propunem în consecinţă să fim mai puţin generoşi cu poezia nebuloasă, contuză, insuficient structurată, să cerem tinerilor noştri colaboratori o înţelegere mai vertebrată şi mai profundă a actului de creaţie, a sensului său uman şi social. Ne propunem să ducem mai departe acţiunea noastră de încurajare a tinerilor reporteri care au dat în anul care a trecut o nouă vigoare acestui gen literar atît de puternic solicitat de actualitate, de nou, şi cu tradiţii atît de strălucite. Ne propunem să publicăm în paginile revistei lucrările tinerilor prozatori care analizează mai puţin stările sufleteşti vagi, disolute, informe pentru a se ocupa de conflictele autentice, de contradicţiile reale, de problemele morale adevărate ale contemporanilor noştri.

Ancheta organizată de revista noastră sub titlul „Orizont literar 1973" nu avea drept scop să realizeze un tablou sinoptic, un bilanţ general al literaturii din ultimii douăzeci şi cinci de ani şi nici măcar din ultimul an. Nici nu este dealtfel rostul unei asemenea anchete să stabilească un consens general cu semnificaţie de judecată obiectivă şi perfect echilibrată asupra unei perioade literare. O atare sarcină poate reveni numai unei lucrări special elaborate în vederea acestui scop, cum ar fi, de pildă, o istorie a literaturii. Sondajul efectuat de noi urmărea un scop mai modest dar mai viu, reliefarea unor păreri personale, eventual opuse, asupra unui subiect comun, precum realizarea unui fel de interviu colectiv cu întrebări-tip din care se putem extrage sugestii pentru munca noastră în primul rînd şi în care cititorii noştri să poată găsi motive de reflecţie asupra literaturii. În acest sens am pus întrebările şi în acest sens am primit răspunsurile pentru care mulţumim tuturor celor care au participat la anchetă, colaboratori frecvenţi sau sporadici ai revistei noastre. Un asemenea contact intelectual cu un număr cît mai mare de scriitori face parte din însuşi principiul nostru călăuzitor, dorind să nu ne închidem într-o practică îngustă, rutinieră, nici într-un cerc strîmt, într-un sectarism lipsit de justificare şi de orizont. Dimpotrivă, dorind să deschidem paginile revistei tuturor ideilor bune şi tuturor scriitorilor autentici, solicităm ajutorul critic al confraţilor noştri, sugestiile de îmbunătăţire a revistei şi, în acest sens, ancheta continuă. Meditînd la observaţiile care ni s-au făcut, înţelegem să ţinem seama de ele, să intensificăm efortul de a „întineri" revista, de a organiza dezbateri, de a dărui mai mult spirit critic paginilor noastre. Primim oricînd cu plăcere şi în cursul anului sugestiile colaboratorilor şi cititorilor noştri, pornite din dorinţa sinceră de a ne semnala deficienţe care nouă, cufundaţi în munca noastră zilnică şi mereu în asalt, ne pot scăpa.

Dorind tuturor un an bun şi rodnic, ne urăm totodată nouă înşine colaborări multe, substanţiale, spirit critic din partea cititorilor, sugestii binevenite şi o mereu tînără încredere în posibilităţile revistei de a se reînnoi.

Luceafărul

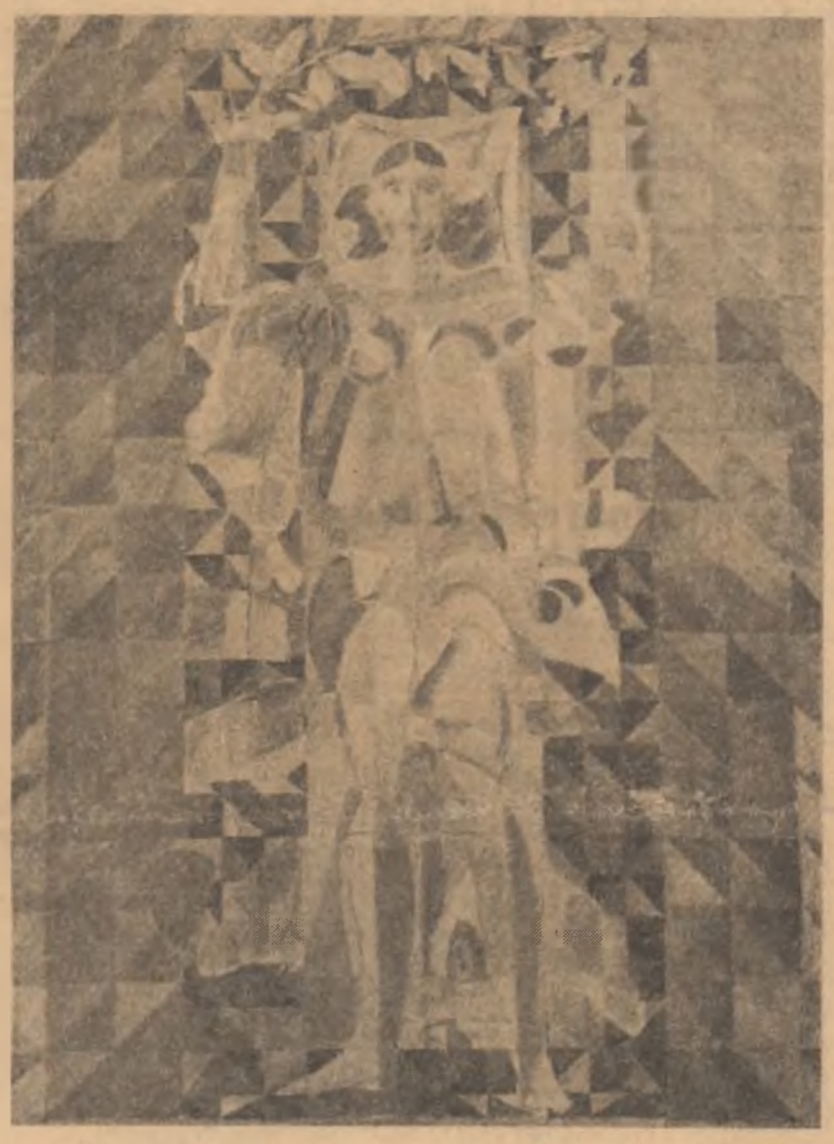

EUGEN POPA : Victorie

Cărţile tinereţii

În ultimele zile ale anului care a trecut şi pe care l-am încheiat cu succese remarcabile în tot ceea ce ţine de puterea creatoare a minţii şi braţelor noastre, omagiind astfel sfertul de veac de la proclamarea Republicii şi consolidînd premisele unui hotărîtor an 1973 pentru înfăţişarea de viitor a ţării, a avut loc definitivarea şi decernarea premiilor pentru literatură acordate de Comitetul Central al Uniunii Tineretului Comunist.

Aceste premii vin să sublinieze atenţia sporită cu care organizaţia politică a tineretului din patria noastră priveşte efortul de creaţie artistică şi literară îndreptat întru mai buna şi mai subtila reflectare a peisajului socialist, a transformărilor şi mutaţiilor lui atît materiale, cît şi din sfera conştiinţei, prefaceri în care s-a oglindit, adeseori pînă la totala identificare, chipul revoluţionar, de ieri şi de astăzi, al celor pe care Labiş îi vedea născuţi de „era entuziasmului".

Ele se înscriu în mod firesc în programul politicii culturale a partidului şi statului, vizînd deopotrivă, în spiritul acestei politici, creşterea contribuţiei Uniunii Tineretului Comunist în promovarea şi răspîndirea unei literaturi angajate, care să formeze lectura pasionantă şi mobilizatoare a tinerei generaţii. Criteriile acestor premii stau într-un asemenea îndemn, de inspiraţie şi de activare a inspiraţiei, relevîndu-se totodată faptul că este vorba de lucrări de certă ţinută artistică, că este vorba de cărţi scrise de tineri autori, tineri prin vîrstă şi prin forţa de realizare a talentului lor şi nu printr-o încă neformată personalitate care aşteaptă girul anilor să se împlinească.

De altfel, despre îmbinarea judicioasă, în cadrul criteriilor avute în vedere a angajării ferme cu trăsăturile autenticităţii valorice, a vîrstei cu maturitatea şi chiar cu desăvîrşirea mijloacelor literare, cel mai bine depun dovadă înseşi numele şi operele premiate. Se poate spune că, dacă semnificaţia generală a premiilor Comitetului Central al Uniunii Tineretului Comunist reiese din spiritul literaturii pe care o promovează, conform profilului şi menirii acestei organizaţii, ea se sprijină, în mod particular, pe autoritatea cărţilor distinse, pe sentimentul că ele răspund, convingător şi nuanţat, criteriilor pe care au fost chemate să le exemplifice. Pentru că, nu trebuie uitat, prestigiul unui premiu se întemeiază şi pe prestigiul şirului de opere anterioare, pe convingerea că el constituie o tradiţie de bună valoare.

Nu au fost puţine lucrările care au intrat în deliberările juriului. Nu numai pentru că reprezentau trei ani de producţie literară (1969—1972), dar şi pentru că, realmente, numărul celor de valoare, îndeplinind condiţiile regulamentului de premiere, a fost mare. El reflectă ponderea scriitorilor tineri în literatura de azi, implicarea lor tot mai profundă în straturile şi substraturile realităţii pe care o avem în faţă, şi faptul că a fost necesară instituirea a două noi premii, pentru poezie şi proză, pe lîngă cele existente, este încă o mărturie. Operele premiate sînt cu siguranţă revelatorii, o parte din ele bucurîndu-se deja de o primire extrem de favorabilă din partea cititorilor.

Nu a scăpat astfel aproape nimănui semnificaţia acut politică din volumul **Istoria unei secunde** de Adrian Păunescu, adevărată radiografie poetică a clipei actuale, slujită de unul din cele mai viguroase temperamente lirice, după cum antologia **Înginerea lumii** de Gabriela Melinescu impune definitoriu vocea de fermecătoare candoare a unei poete care îşi trăieşte lumea de la registrul bucuriei adolescentine pînă la acela al gravităţii reflexive.

Publicat în 1969, romanul **Catedrala**, al lui Virgil Duda, propunea o „biografie" contemporană întrevăzută pe fundalul alegoric al uzinei moderne. Debutul din 1972 al lui Vasile Sălăjan, cu un bine scris roman **(Coborînd spre nord-vest)**, se distinge prin îmbinarea lirică a prezentului şi a trecutului, într-o mitică prezentare a lumii şi a atmosferei Ardealului de nord. Prin **Avangardismul poetic românesc**, criticul Ion Pop a dat prima încercare monografică asupra acestei epoci literare şi a reprezentanţilor ei, lucrare temerară, informată, beneficiind de un stil elegant şi pertinent în expunere. Un ochi exersat în scrutarea realităţilor în prefacere dovedeşte Valentin Hossu-Longin, în cartea de reportaje **Ţara Lotrului**, iar premiul acordat cărţii lui Voicu Bugariu, **Vocile vikingilor**, vine să răsplătească o scriere remarcabilă în genul atît de popular printre tinerii cititori, al literaturii ştiinţifico-fantastice. Apariţii notabile pentru dezvoltarea literaturii maghiare şi germane din România, ancorate în aceleaşi preocupări majore ale literaturii noastre contemporane, sînt cărţile prozatorului Szilágyi István şi ale poetului Frieder Schuller.

Este adevărat că în afara acestei alegeri au mai existat şi alte lucrări meritînd a fi premiate. Important este însă că din cele foarte bune au fost alese cele reprezentative. Important este că ele aparţin unor scriitori care îşi întruchipează generaţia şi, în acelaşi timp, legăturile ei cu tradiţia. Important este că aceste premii îşi pot cîştiga, an de an, un binemeritat loc în viaţa noastră literară, momentul decernării lor fiind un moment de sărbătoare pentru tinereţea matură, profundă, rezonantă, a scrisului.

Dan Cristea

Credo

De-am avea drept teatru
un oraş
medieval
modern
ipotetic
şi-o oaste-ntre-ziduri
învinsă fără luptă
deşi
plătită regeşte
cu lacrimi de sînge
de toate femeile şi fecioarele
din burgul-fantomă
iar eu
un arbore
de-aş fi
cu o mie de braţe
aproape înflorite
şi cei
năimiţi să învingă
şi cei
năimiţi să se lase învinşi
de-ar veni să-mi reteze
cu egală fervoare
vegetalele raze
clădind
sub cerul orb
o scenă pentru flăcări
acolo în piaţa oraşului
parcă inexistent
aş face
de dragul tău
ţi-o jur
să înflorească
amputatele ramuri
sub sărutarea torţelor
aş face
să-ngenuncheze-n pripă laolaltă
hiruitori şi biruiţi în preajma
acelui rug de floare
să le fie
păcat să te scrumească
pentru vrăjitorie
pe tine
cel puţin
ciocîrlie
Sfîntă Ioană a cîntecelor.

Dan Deşliu

Varietatea stilurilor

Cînd se remarcă varietatea de stiluri a literaturii noastre actuale, se afirmă implicit şi simultan trei lucruri. Mai întîi, varietatea fiind condiţia normală a literaturii de oricînd şi de oriunde, se constată că ne dezvoltăm firesc, normal. Se pare, apoi, că nimeni nu socoteşte că normalitatea, astfel afirmată, este păgubitoare. În sfîrşit, se vorbeşte, ca despre un fenomen pozitiv, despre stiluri, ceea ce înseamnă că atît scriitorul cît şi cititorul manifestă o conştiinţă estetică mai clară, în orice caz mai puţină dispoziţie de a confunda fişa de temperatură cu pagina literară : ideea de document s-a lărgit, se ştie că nu pentru orice fapt există o ilustraţie scrisă, directă, şi că valoarea ansamblului rămîne să fie dată de interpretare, de înţelegerea scriitorului. Cu cît faptele în sine sînt mai zguduitoare, cu atît ilustraţia se dovedeşte mai superflă, mai ales cînd se renunţă, din teama de a nu fi observată, la necesara discreţie. Faptul că unii dintre cei care aplaudă stilurile condamnă stilul (e drept, nu de întîlnit chiar pe toate drumurile) şi cînd dau de el privesc oripilaţi în jur ca şi cînd şi-ar feri astfel ochii de o urmă de praf peste care cîrpa n-a trecut cînd trebuia, are doar importanţa semnificării unei etape ce va fi curînd, sperăm, depăşită şi de ei. Fără stil nu poate fi vorba de stiluri.

Dar se întîmplă un lucru foarte interesant, încă neobservat pînă acum, şi anume că pluralitatea stilurilor se verifică nu numai pe aria întregii noastre literaturi ci pare să tindă a deveni un mod foarte serios al demersului artistic ca atare, la unii scriitori, şi asta în cuprinsul unei singure cărţi, a unui singur discurs epic. Ne putem gîndi imediat la pastişă, la parodie. Dar e cu totul altceva. Peisajul cel mai actual cu putinţă privit de la fereastră este compus de sus în jos şi de la dreapta la stînga, dintr-un număr infinit de peisaje aparţinînd fiecare unui timp şi unei geografii cu totul specifice. Tot aşa umatorii de artă caută în pictura pe care-o contemplă detalii asincrone în timp şi spaţiu cu întregul care le reuneşte. Lucrurile se petrec ca şi cînd totul este prezent şi viu, aici şi acum, şi oricînd un detaliu pierdut printre celelalte ar sta gata să iasă în avanscenă şi să devină actualitatea noastră însăşi, din care privim. În aceeaşi pictură de Giotto în care coexistă organic lumea extrem-orientală, japoneză, cu lumea greco-romană a picturii murale, poate fi identificat clar Bizanţul, o-

ÎNSEMNĂRI DE ATELIER

landezii nu lipsesc nici ei şi acest corp cu infinite faţete anticipează îndelung straturile geologice ale gîndirii plastice pînă la pictura informală a zilelor noastre. În acelaşi fel personajul de roman, pentru a exista plenar în ficţiune, are a fi compus din ipostaze ale sale localizate vertical şi orizontal în istorie, adică situate în marile puncte ale devenirii spiritului, tot aşa cum trebuie dotat, indiferent de vîrsta sa cu toate vîrstele biologice. Punct geometric al vieţii sale, al vieţii speciei şi al vieţii stilurilor. Efortul de a realiza expresia pune în mişcare totul şi atunci rămîne doar o chestiune de nuanţă în planul capacităţii critice a artistului. Într-un roman publicat la noi, acum trei ani, un critic distinge un plan Dafnis şi Chloe, *un al doilea* Thalassa, *un al treilea* A la recherche du temps perdu *şi, în fine, ultimul, al timpului cînd romanul respectiv a fost scris şi tipărit, ceea ce înseamnă că o presimţire a lucrurilor pe care am încercat să le spun mai sus începe să şi facă loc în straturile cele mai diverse ale publicului, sistemul de lectură începe să adapteze profunzimii inedite a unor opere.*

Nu totdeauna profunzimea aceasta este programatică dar provine totdeauna dintr-o mare sete de universalitate, înţeleasă nu numai ca scop ci şi ca mijloc. Dacă ne gîndim că îndeobşte prozatorul îşi construieşte cartea la o singură cheie, se înţelege noutatea tendinţei de a folosi toate cheile, a determinării de a asedia expresia pe toate modurile. Cel care s-ar fi putut gîndi la o disimulată colecţie de pastişe sau parodii legate pe un pretext epic, s-ar putea gîndi acum la capel-maestrul care, neîncrezător în virtuţile colegilor din orchestră, ar încerca să-i înlocuiască pe toţi cîntînd singur la toate instrumentele dar, pentru că efectul urmărit şi obţinut este grotesc, e mai exact a gîndi nu la omul-orchestră ci la instrumentul-orchestră, instrumentul prin excelenţă clasic, adecvat tensiunii spre absolut şi totalitate : orga.

Anchetatorul apatic *şi* Aproape noiembrie *exemplifică noua poziţie. Apropierea de universul muzical, sugerată, provine din faptul că motivul fundamental care pune în mişcare drama rămîne şi într-o carte şi în cealaltă nemărturisit şi insesizabil, deşi foarte prezent, şi atunci spunerea devine, ca în muzică, efort de a spune, discurs ars de iminenţa cuvîntului dar, de la început pînă la sfîrşit, fără cuvinte. Stilul primei părţi din* Aproape noiembrie *este al reportajului : în partea mediană* (După amiaza unui nor), *acelaşi motiv este reluat în stilul meditaţiei, al examenului existenţial, în penumbre de confesional şi acute eseistice, pentru ca* Interludiul *care încheie cartea să reia de la capăt tentativa, acum în stilul liturgic al poemului în proză. Dată fiind violenţa ca şi neagră a motivului, varietatea stilurilor narative are ca efect o potenţare specifică, de neobţinut altfel, a percutanţei întregului. Florin Mugur a dat o carte de o rară vehemenţă* exemplar stăpînită.

Violenţa lui Virgil Duda, la fel de intensă, la fel de absorbantă, se manifestă prin surîsul tăios care trece prin cele trei ipostaze stilistice ale romanului său : prima, în vestmîntul, perfect îmbrăcat, al expresiei academice caracteristice romanului popular („Judecătorul de instrucţie Druk ieşi, ca deobicei, la ora nouă, din cabaretul pe care-l frecventa în fiecare seară de mai mulţi ani, şi porni, pe singurul trotuar al străzii, în direcţia locuinţei sale, de-a lungul unor ziduri mucede.") ; cea de a doua realizează sicitatea succintă şi exactitatea proceselor verbale juridice, constatative („Mintea greoaie, opacă şi îmbîcsită a şefului de depozit împiedica orice comunicare, cu toată bunăvoinţa şi supunerea cu care el asculta întrebările ce i se adresau"), iar în privinţa celei de a treia (Starea actuală a iubirii), *fraza sporeşte brusc în amploare, devine sinuoasă, aproape moale şi colorată, ca pentru a putea conţine în plasa ei o fiinţă la a cărei contemplare liberă să avem tot accesul : construcţia sintactică ce deschide această ultimă parte, acoperă, cu legănările ei, cu întoarcerile ei într-o direcţie şi alta, pentru ca privirea s-o poată cuprinde pe toate laturile în amănunt, întreagă pagina 221.*

Şi într-un caz şi în celălalt, stăpînirea multiformei construcţii este posibilă numai prin execuţia economică (nu modică), impecabilă.

Radu Petrescu

ÎN ACEST NUMĂR:

Alt anotimp — de Alexandru Deal

O dragoste uitată — de Mihai Giugariu

Gogol şi fantasticul banalităţii — de Lucian Raicu

566251

DRAGOȘ VRÂNCEANU: Migdalul înflorit a doua oară

Intre intiia plachetă de versuri publicată de Dragoș Vrânceanu în 1934 — Cloșca cu puii de aur, aureolată și de unul din premiile literare, cel al scriitorilor tineri — și volumul al doilea, Columne, se intinde spațiului dramatic a trei decenii de tăcere editorială. Recitind poemele din cartea debutului alături de cele tipărite în ultimii ani, reținem unitatea și continuitatea acestei lirici ; golul este depășit de poezie ca un simplu accident biografic, nesemnificativ. Această capacitate de a se continua și împlini, deasupra tăcerii, impresionează. Mai mult, producția poetică din ultima perioadă ne pare superioară versurilor din tinerețe, așa cum nu li se intimplă altor autori din aceeași promoție. Migdalul înflorit a doua oară este, credem, cea mai bună carte a poetului Dragoș Vrânceanu și unul dintre volumele ce pot fi reținute din recolta lui 1972.

Intre ceilalți poeți români de azi autorul despre care vorbim ne pare o prezență dintre cele interesante și s-ar putea reproșa criticii o relativă „vinovăție" față de creația sa. Sedusă de rostiri mai patetice (și de multe ori patetismul se dovedește simplă vociferare din păcate) o parte a judecătorilor noștri literari se arată excesiv de circumspectă față de personalitățile cu o exprimare mai puțin preocupată de asurzirea receptorului. Iar atunci cind poetul este dublat de un cărturar — cum e cazul distinsului italienist Dragoș Vrânceanu — inhibarea comentatorilor sporește.

Dragoș Vrânceanu nu bolovănește metafore cu nemiluita, nu vinzolește mase mari de vocabule pietros sugestive. „Lirica sa este riguroasă, în linii hieratice, folosind expresiv un inventar lexical minim" (cum pregnant sintetizează Marian Popa). Iar în ceea ce privește condiția sa de degustător al poeziei italiene, e cazul să remarcăm cit de personală este prezența sa pe fundalul acestei mari culturi. Perioada 1928—1932 a studiilor sale în filozofie, la Florența, il marchează pe Dragoș Vrânceanu, care se va simți un participant la hotărîtoarea prezență florentină în lirica italiană a anilor antebelici.

Modul său liric a fost pentru totdeauna definit de Vladimir Streinu, în prefața la volumul apărut in 1970 în colecția editurii Albatros „Cele mai frumoase poezii": „Vocea lirică despre care ni se vorbește, pe numele ei adevărat, e o șoaptă de taină, cum se simte bine din mai toate versurile acestui poet : ea nu umple văzduhul de ecouri, nu e furtunoasă și aparține prin urmare unei estetici opuse declamației (...) : ceea ce este mai adinc în firea poeziei lui Dragoș Vrânceanu transpare din amestecul continuu de intelectualitate și prospețime, adică din prefacerea reciprocă a naturii în cultură și a culturii în natură".

Condiția peregrinului, despre care s-a vorbit în mod justificat, este specifică poetului Vrânceanu : viziunile sale se proiectează cu egală fervoare pe coline florentine și în zonele păduroase ale munților românești străbătuți de transhumanțe. E semnificativă frecvența referirii la „casa de sub pădure" a copilăriei, prin părțile Vrancei (acolo unde, declară cu mîndrie etnică poetul : „au ieșit din umbra deasă cei dintîi români") ; peregrinul revine mereu la matcă. Să reținem că acest cîntec al baștinei se face și cu insinuarea suavă a unor motive italice, precum cel al „dulcilor stele ale Ursei" — aluzie neîndoielnică la leopardienele „vaghe stelle dell'Orsa", aici sunînd original : „Un umblet mi-a fost viața / buimac în prada gîndului / copleșit de întîmplări / A scăpărat pe la răspîntii / soarele spărgînd norii / topiți apoi în ploi / Mai afund am încercat să merg în mine. Totdeauna am revenit / să mă refac / în casa de sub pădure / intrînd la adăpostul copilăriei / O cicatrice după alta / mi s-au așezat pe trup — / ca niște dulci stele ale Ursei".

Aici și acolo, Dragoș Vrânceanu se simte acasă și ne pare reconfortantă intilnirea cu un asemenea spirit, după multele inhibiții de voiaj manifestate în literatura noastră. Florența tinereții sale este văzută de poet în mod stilizat, hieratic, imaginîndu-se pe sine ca ctitor, în modul în care apar în biserici domnitorii moldoveni și munteni cu macheta monumentului în palme. Firește, e vorba aici de o mărturie asupra propriei treceri prin „Athena italica", reinvie în acest poem o aventură intelectuală, cea a formării spirituale a poetului, printre umbrele ce umplu memoria orașului de pe Arno : „Țin în mînă îngîndurat Florența / N-am zidit-o eu din piatră și marmură, / ei am turnat temeliile / în sfărîmăturile lespezilor de pe stradă / în piața unde încă stă scris printre pași / că a fost ars Savanarola. / Am înălțat acolo un turn / și-am așezat chiar în mijloc / smaraldul vîrstei, / fără nici o inscripție. / În al treilea an am dat foc cărților / și-am ieșit la bariere. / Copitele de cai sunau pe caldarim, / culcind ierburile de pe margini și ridicînd praful / invaziei mele de barbar învingător" („Ultoria"). Peisajul florentin sensibilizează gîndirea abstractă, mărturiile artei și istoriei înlesnind materializarea ideilor, miraculos, de vreme ce : „Aceste poduri peste Arno / nu trec de-o parte pe-alta a orașului, / ci sînt doar contraforți / să țină apele ca pe niște icoane / ce curg..." („Umbrele veșnice ale lumii").

Peregrinul are obsesia patriei, pe plajele mirifice de pe litoralul genovez rămîne doar „forma absentă a trupului, / ca pe o urmă / indestructibilă într-un nisip de aur", în vreme ce pe port : „mă smulgea orbita de vară a patriei, / în care intram cu un turn / deja îndepărtat, / greu îmbibat de nostalgie. / Cine pleca întîi / sub aripile casei lui ?" („Sestri Levante"). Pendularea perpetuă a sufletului între cele două spații, cel românesc și cel italian, are în plan poetic urmări rodnice, autorul mutează în mod voit datele și imaginile, descoperind peisaje mediteranee la Carpați și, respectiv, închipuindu-și Florența ca pe o uriașă mînăstire a Voronețului, beruncu picturai urcîndu-te cu nenumărații ochi ai frescelor sale : „Pictată e Florența de sus pînă jos, tencuiala ei e sfîntă. / Numai tavanul i-a rămas descoperit / să poată intra păsările" („Cronica"). Pretutindeni în peninsula Columnei, Dragoș Vrânceanu are fascinația acumulării de istorie pe lucruri și locuri, urcînd și coborînd in lumea miturilor universale : „O scară urca din fundul pămîntului / și alta coboară în mare / unde pun piciorul pe insule / ca Odiseu ducînd de mînă / pe Atena. Suflă din pivnițe / un noc de zei / fixați prin tufiuri. / Aici fiecare bulgar / e înconjurat de un halo / pe care-l cureți cu cuțitul — / strîngînd un cot de resturi de secole. / Din lava încremenită / străbat crengi cu sari / agățați de ele" („Etna, II").

N-am dori să se înțeleagă că ignorăm slăbiciunile poeziei lui Dragoș Vrânceanu — care trebuie însă judecate în cadrul intențiilor reale ale autorului, și nu ca niște canoane nerespectate (canoane inexistente practic în lirica modernă). Așa, bunăoară, vom recunoaște că austeritatea exemplară a versului rămîne uneori în stadiul de insuficiență, de sugestie precară, cu înclinarea spre expresia steril-aulică : „Toscana și-a desfăcut harta", „prelungea plumbarea adolescenței", „grea de o răspundere necunoscută" întîlnim în „Condottierul" o meșteșugită serie de tropi discutabili : „într-un zăbun de zale care împungeau / cu țepi ca de arici mișcați / de manivela minții" ș.a.m.d. ; în fine, s-ar putea ca senzația de rezistență pe care o încercăm la prea desele numiri de orașe, monumente, autori, obiceiuri etc. din Italia să fie îndreptățită de presiunea eventualei ostentații. Mai bine-zis, că acest păcat, frecvent în lirica novecento-ului italian, se face simțit și în preluarea sa românească, accentuind impresia de livresc — care nu trebuie, totuși, absolutizată, procedeul referinței cărturărești fiind curent (să ne gîndim la T. S. Eliot sau Ezra Pound, de pildă !...)

Migdalul înflorit a doua oară se încheie cu un mai vechi poem în limba franceză „Les horloges mortes de Milan" (data: Chiasso-Montreux, 1945). E un text remarcabil și regretăm că poetul nu i-a alăturat versiunea românească. Pentru distihul final: „Nous nous [illegible] tous pales / et le sourire perça l'épaisse âme", ne place să scandăm — cu o ușoară îndepărtare de original — : „Noi ne sculărăm palizi foarte / și zîmbetul străpunse desul suflet"...

Editura „Cartea Românească", 1972

Ilie Constantin

PETRE STOICA: Bunica se așează în fotoliu; Sufletul obiectelor

Petre Stoica e unul dintre puținii noștri poeți contemporani pe care ideea de monocordism liric pare a nu-l alarma nici în cea mică măsură. Egalitatea cu sine a poeziei lui constituie, în această privință, cea mai bună dovadă. Cine o străbate de la un capăt la altul are surpriza de a identifica prezența unei dezarmante unități de viziune tematico-stilistică ce nu permite decit cu maximum de circumspecție pătrunderea anumitor tendințe de emancipare. De fapt, este și foarte riscant să se vorbească de reala pătrundere a unor asemenea tendințe ; mai potrivit ar fi probabil să spunem că însăși continuitatea prin sine a poeziei lui Petre Stoica are drept consecință o semnificativă aptitudine acumulativă care înainte de a fi extensivă se impune prin salutarele ei virtuți intensive. Susceptibilă în definitiv de a fi etichetată drept manieră (ciți poeți n-ar dori să posede și ei un asemenea bun dacă ar avea ferma convingere că ei și nu alții l-au creat !), o atare optică estetică conține, în fond, unica șansă de care poezia de structura așa zis monocordă poate profita cu siguri sorți de izbîndă.

In ceea ce-o privește, trebuie spus că poezia lui Petre Stoica, are o posibilitate în plus de a se menține fără perturbări de regim liric în propriul echilibru interior dacă avem în vedere caracterul, practic, inepuizabil al materiei de viață pe care o reflectă, mai exact, din care își extrage constant motivele metaforic-simbolice fundamentale. Fiind un „descriptiv" de excepție, poetul nu e constrins, pe acest plan, să inventeze. Realizind „copii după natură", el nu se află niciodată în criză de material. Neavind griji deosebite în această latură, poetul are în schimb datoria (chestiune exclusivă de talent !) să facă dovada unei continue schimbări a unghiului de percepere a realității ca atare și de elaborare a „desenului" desprins din substanța acesteia. Aici, în procesul de insinuare a unui punct de vedere beneficiind de toate atributele unui eu poetic bîntuit de neliniști gnoseologice niciodată satisfăcute stă semnul necesarei clintiri a respectivului „desen" din prozaismul lui originar, în sensul proiectării lui într-un context „conotativ" revelator. Ceea ce și altădată am socotit că aparține unui prozaism subtil trucat constituie, în poezia lui Petre Stoica, însăși platforma de pe care pornesc cutezătoarele ei acțiuni de investigare în psihologia umană contemporană.

In pofida exemplarei consecvențe cu sine, în ultimii ani, poetul s-a angajat totuși la efortul unor semnificative reconsiderări. Aspirația de a conferi poemului un mai accentuat grad de reflecție subtextuală determină treptata restructurare a însăși tehnicii poetice. De la un imagism al notațiilor libere de tip poantilist, care miza pe efectul descripției bogate în elemente desuet-melancolizante, acum se trece la construcția riguroasă, coerentă nu numai la nivelul alcătuirii ei plastice dar și la acela invederat de formularea tranșantă a unei anumite „judecăți" moral-filozofice. Sub cel din urmă raport, „programul", acum, e cit se poate de explicit : „și obiectele pier au și ele o geografie interioară / parcursă de cariile impulsionate de setea cunoașterii", citim în poemul Dialectică din volumul Sufletul obiectelor. Așadar, poemului de atmosferă evocatoare, potențat mereu din perspectiva unei trenii afectuoase, îi ia locul poemul care nu ezită să gloseze direct în imaginea temelor existenței circumscrise timpului istoric.

In esență, prima din cele două plachete publicate de Petre Stoica anul trecut, Bunica se așează în fotoliu *), stă sub semnul sezisării fatalei disjuncții dintre apetitul pentru cufundarea în visarea idilic-romantică și fenomenul de vertiginoasă degradare a cadrului devenit oarecum natural și care, consacrat de tradiție, mai permitea conservarea unei asemenea iluzii. Intruziunea unui alt gen de sensibilitate, dominată de spirit utilitarist, contraface, pînă la pulverizare, peisajul, în așa fel încît „omul natural" se simte de-a dreptul uzurpat în drepturile sale : „O civilizație cu clămpănit de cutii de conserve / umblă pe plaja firelor de nisip strecurate ușor / prin site pragmatice în timp / ce copitele forjate / colindă printre coapse mai lente suavii delfini / visează molcom sau duc în largul încă romantic / sughițul poetului din fața sticlei de pepsi / în rest sînt melodii ambalate în celofan grațios / și uneori sosește Diana cu baseul ei de etern / marinar fără îndoială pentru veacul următor / buletinul meteorologic anunță aceeași frază / cu miez de sîmburi secați în van îți cumperi / colac de salvare sau trotinetă nebunule" (Cu miez de sîmburi secați). Intr-un asemenea context, al coborîrii din legendă și mit, e de la sine înțeles că înseși ipostazele poetice ale existenței, creditate dintotdeauna cu șanse nelimitate de a atinge zona absolutului, sufăr modificări radicale. Sentimentul iubirii, de exemplu, nu-și poate afla cîntarea decît într-o romanță din plin subminată de lamentația elegiac-„cinică" : „Cum de nu-ți amintești în memorabila clipă / ți-am oferit un manual de botanică și împreună / am patinat cu viteză pe marile bulevarde înghețate / cerul era invadat de libelule cu mitraliere la bord / din centrul lor un ihtiozaur cu șapte buze de aur / cînta din trompetă Doamne cum de nu-ți amintești / iubindu-ne cu ardoare am ajuns la țărmul oceanului / erai monumentală în costumul de baie extrem de ermetic / și ornat cu o sută de panglici albastre albe și mov / crabii veneau să-ți mîngîie gleznele de antilopă nervoasă / spre noi creștea un vuiet fantastic de parcă în zare / se desfășura un meci de box cu Philadelphia Jack / obosită de multe aventuri ai adormit lîngă mine / și recitai în somn o denumire din manualul de botanică / boletus satanas o ciupercă desigur banală dar tu / știai să rostești silabele chiar și-n momente / să zicem străine dăruirilor dulci" („O ciupercă desigur banală"). Cit despre poezie și, respectiv, despre exponentul ei, poetul, totul ia forma unei rezistențe ce se transmite pe aceeași cale, a sarcasmului resemnat, dar nu mai puțin orgolios în credința sa că la nivelul modei totul e trecător pe lume : „Gata trag cortina spectacolul meu s-a sfîrșit / nu sînt clown pentru cit ați plătit e destul / v-am arătat peștișorul japonez din acvariu / meditind la soarta avioanelor de tip supersonic / am făcut între versuri și cîteva salturi mortale / dar nu le-ați văzut am adus cîteodată pe scenă / capra fonograful broasca hlajină și inima mea / vă rog îndreptați-vă acum spre casele voastre / în lume e-o veselie mare și plouă și plouă mereu / casa mea e numai un turn de hîrtie subțire plecați / în stagiunea viitoare vă arăt și cîteva mostre / de coarne de diavol tuturora salut" („În stagiunea viitoare").

Oarecum prin contrast, cealaltă culegere, Sufletul obiectelor **), explorează în zone în care idilismul cotidian izbutește totuși să reziste presiunii exercitate de uniformitatea tehnicistă. Este poezia universului domestic pe care, spre deosebire de Arghezi din Hore, Buruieni și Cărticica de seară, poetul nostru il identifică nu în mirajul naturist-bucolic, ci în poezia străbătută de inefabil a celor mai banale obiecte de folosință casnică. Mașina de tocat carne, „cuțitele ce se avintă în carnea roză", piperul, sarea, cuptorul („un altar încărcat cu arome"), damigeana, „cratița sărbătoarei albastră", „guralivele piulițe", „ruginitele rîșnițe", borcanele cu vișine, fărașul („acest tron al gunoiului"), papornițele „burdușite cu salată și hrean" etc. etc., iată elementele unei recuzite aparent desuete, dar care, grație alchimiei poetice căreia îi sînt supuse, devin, împreună, rezervorul de unde cotidianul modern își extrage autentica lui exultanță idealizant-romantică. Firește, conform aceleași psihologii poetice încărcate de sentimentalism revolut, nici acum „lauda lucrurilor" nu se poate dispensa de mecanismul hotărîtei disocieri între elegiacul paseist și protestul induioșător, sentimental și, evident, de o ineficientă caracteristică : „Oare cind a eșuat această navă spuneți-mi / încă i se vede capul de cocoș de la proră / era o mașină de călcat alimentată cu jar / trecea imperială pe marea rufelor albă" etc. („Mașina de călcat").

Prin aceste două cărți, Petre Stoica ne convinge de faptul că aspirațiile poemului de conținut „prozaic" se pot extinde cu deplini sorți de izbîndă asupra celor mai grave zone ale investigației poetice.

*) Editura „Eminescu", 1972

**) Editura Cartea Românească, 1972

Nicolae Ciobanu

revista revistelor

2000

Ce așteptăm de la o revistă scrisă de elevi ? Așteptăm să aflăm cu ajutorul ei despre felul cum trăiesc elevii acestui timp, cum gindesc, ce speră ei de la viitor, în general să cunoaștem tînăra generație și să ne împrietenim cu ea.

Din paginile revistei 2000 a Liceului nr. 12 cu limba de predare germană din București, nu am aflat numai ceea ce doream să aflăm despre tinerii care o scriu, dar în plus am aflat o bucurie nouă, ne-am contaminat de o vitalitate extraordinară pe care ne-au dat-o rîndurile scrise de acești elevi. Sub îndrumarea profesorului Saftu, pe care nu-l putem uita, cum nu putem uita nici concursurile „Cine știe ciștigă" al căror animator a fost, elevii acestei școli scriu o revistă bună care reușește să exprime un punct de vedere, o revistă în care se remarcă de pe acum talente autentice ; articole interesante de critică literară, traduceri, eseuri, reportaje, articole de știință (matematică, fizică, chimie) ocupind un loc important printre preocupările acestor tineri, poezii de o [illegible] prospețime, proză și humor de bună calitate. În plus o analiză adecvată a sentimentelor și ideilor exprimate, un mare simț al timpului nostru, o revistă modernă a celor care vor forma generația anului 2000.

Remarcăm cu bucurie poeziile scrise de Grete Tartler (Cămașa străvezie), Mihaela Davidescu (Se caută un loc pentru o amintire). Dan Burloiu (Iertare) ; proza Savianei Oprițescu (Convalescență) și a lui Vlad Papu (Fantasme). Credem că acești tineri (și nu numai aceștia) au de pe acum un simț adevărat al literaturii, pasiunea lor pentru literatură e vie și sinceritatea lor e convingătoare.

Revista 2000 deci, e o revistă care se bucură, care atrage atenția, care dă gînduri. Urăm acestor tineri creatori să devină ceea ce își doresc, profesorilor lor care îi îndrumează și a căror prezență în revistă este extrem de discretă, să crească în elevi mai departe aceeași dragoste pentru cultură și știință. Noi am aflat multe despre tînăra generație citind Revista 2000, putem spune : vine în urma noastră o generație puternică.

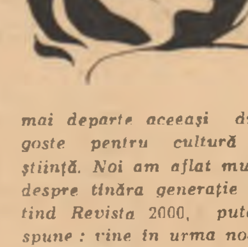

Red.

jurnal de lectură

ION HOREA

Încă nu

Editura Dacia 1972

Parțial anticipată prin cîteva poeme din volumul **Calendar** (1969), noua carte a lui Ion Horea se află [illegible] sub semnul unei mari [illegible]. Cea dintîi consecință, imediat vizibilă, este depășirea [illegible] a perimetrului „tradiționalist" în care de regulă era integrat poetul : împăcarea bucolică, [illegible] și echilibrul senin [illegible] cu universul rustic și patriarhal s-au risipit [illegible] suflate de un [illegible] rece și necruțător, impunîndu-se în schimb cu putere imaginile [illegible] crize [illegible] prin sentimentul [illegible] solitudinii apăsătoare și convulsionate, ca și prin sugestia unei neliniștitoare derive în necunoscut : „Lanțuri rod în urutul lung al porturilor sure. / Nici nu [illegible] să mai pricepem, nici nu pot să mai îndure. / Și ne-ntoarcem iar în [illegible] lenii, ca niște bezmetici. / Și [illegible] pe fața moartă în mirare milenară. / Dar e-un semn că nu mai sîntem nici pagini și nici [illegible]. / Bate gerul într-o nara, flăcări ard în cealaltă. / Sufletul să mi-l desprindă cu puterea la înaltă / Sus, în liniștea lunară, cind va fi să mă [illegible], / Gînd stăruitor, stăpîne, teama și singurătate, / Să mă lași la ceasul umbrei și-al uimirilor uitate. / Cînd și stelele cîntate și credința mea de cine / Lingă tot ce mai rămîne vor fi iar țărînii date / Să mă lași pe unde și ei au călcat la ceasul lor, / Cei asemeni negrăirii, neființei și negării. / Cînd va fi să trec din locul despărțirii și plecării". Corespunzătoare acestei prefaceri este și trecerea spre o poezie de viziuni mohorîte, într-o tonalitate sarcastică și abundentă în detalii grotești : „Lumea duce mai departe valuri sapă după valuri. / Prin pustiuri vîntu-și poartă nestatornicele șaiuri, / Poate-al deznădăjduirii vînt, ori poate dor al milei. / Unde-s urmele cămilei într-o clipă iarăși nu-s. / Trecem prin împărăția necredințelor și silei / Pentru care după vremuri nici o cruce nu s-a pus. / Numai zeități căzute ies din miluri, mohorîte. / Și pe țărmurile rupte pling / Intunecimea grotei / (Spun scripturile de-o altă noapte-a tainei și-a Golgotei) / Și se-ntorc nehotărîte, fugărite și tîrîte". Dezechilibrul interior se reflectă într-un dezechilibru al conștiinței poetice, și acesta transformat în temă lirică : „De la o vreme iarăși cuvintele mă latră. / Mai zvîrlu după ele cu pîine ori cu-o piatră / (...) / În toate numai teama și-n tot numai năduful. / Cu aerul din urmă pămîntu-și dă și duhul. / Ce amintiri să-și sune frunzișul nu mai știu / Și tot ce-i prea devreme, în mine-i prea tîrziu. / Nu mai întreb de nimeni, pe nimeni nu mai chem. / Sînt singur în ogradă și ard ca de-un blestem".

Volum de răscruce în creația poetică a lui Ion Horea, **Încă nu** dezvăluie reversul agitat al calmului de odinioară, din care nu s-a păstrat decît refuzul de a ceda incertitudinii și descumpănirii : „Singura mea clătinare-i în vîntul ivit pe pămînt / Singurul semn de înțeles e al omului, / (...) / E trecut de miezul nopții, cineva mai stă de vorbă / Și eu te poftesc afară stimata doamnă a tuturora. / Încă nu mi-e silă de viață".

OVIDIU GENARU

Patimile după Bacovia

Editura Cartea Românească, 1972

Patimile după Bacovia, volum absolut neașteptat ținîndu-se seama de precedentele cărți ale lui Ovidiu Genaru, modifică radical imaginea consacrată a poetului [illegible] cerebral de [illegible] în **Nuduri** (1967) și **Țara lui Pi** (1969). Metamorfoza este [illegible] de atitudine cit și de expresie : „[illegible] munți de ambalaj menajere / și reclamele [illegible] și aceste valuri de [illegible] și [illegible] gresuri romantice de [illegible] de [illegible] morți [illegible] / [illegible] ce [illegible] aduc [illegible] tarizate și [illegible] femiților și [illegible] de sîmbătă seara [illegible] / și mamiferul [illegible] pretins preacuratei [illegible] mane grădini [illegible] și resturi la periferia [illegible] / prin care [illegible] de foame [illegible] neste cobaii [illegible] ai poeziei". Forța [illegible] a [illegible] este sporită prin numai [illegible] de preocupare pentru [illegible], în realitate foarte elaborat dur și auster ca un asprn vesmint de [illegible] stau roate și-și lasă [illegible] în jurul unei cutii de [illegible] putea face pentru [illegible] / biciclete soarele le [illegible] / și-și înseamnă pe greabăn [illegible] / de mult discursul nu mai este o flexia / în sînge și nici o mașină de reîntors / acasă rar cite-o [illegible] / pe obraz o umbră de [illegible] / e gata". **Patimile după Bacovia** este o carte memorabilă.

VASILE IGNA

Fum și ninsoare

Editura Dacia, 1972

In mare progres este poetul clujean Vasile Igna, aproape de nerecunoscut la acest al doilea volum în raport cu cel dintîi (**Arme albe**, 1969), înnecat în discursivități. Dominantă în **Fum și ninsoare** este sugestia unei lumi suspendate, cețoasă, tremurătoare și incertă, expresie a unei sensibilități dispersate, aflate într-un „punct zero" (titlul unei poezii) : „un cer de alge dedesubt deschis / foșnetul lor ciudată voce poarta / roua lor picură din ochi de vis / și fără vis veghem o mare moartă / nu vezi din limba clopotului fără tihnă / cum spînzură ciorchinii altui vis în semeni ? cum înfășat în vechea lui odihnă / un alt popor de alge vine-asemeni ?" Interiorizat și reflexiv, nu încă ferit cu totul de discursivități și prozaisme, poetul este original mai ales în această vîslire prin străfundurile tulburi ale unei „geologii" sufletești, în care înaintează cu îngreunate mișcări de aripi : „alunecă pe umbre un abur fără veste / un ochi de gheață, altul în nevăzut declin — / trec zburătoare limpezi, cadavre noi sub creste / balanța lumii, veche spre galben o înclin / fără de aripi păsări, / fără cenușă focuri / fără de apă rîuri, fără cuvinte glas / masacru lent această cădere în ființă / poveste începută, fără sfîrșit popas".

RADU ANTON ROMAN

Ohaba, țara asta

Editura Cartea Românească, 1972

Un poet adevărat, mai mult repezit și neglijent decît șovăitor, este încă de la prima lui carte Radu Anton Roman, unul dintre debutanții cei mai promițători ai anului trecut. Volum de o căutată unitate, fără exces de regie decît în latura exterioară a titlurilor date poeziilor, **Ohaba, țara asta** propune o insolită geografie lirică a unui teritoriu sufletesc, principalele „forme de relief" fiind erotica și sentimentul unei continuități ancestrale, prin care se exprimă de fapt jubilația înfiorată a intrării adolescentului într-o nouă vîrstă, tutelată grav de împlinirea unor acte fundamentale ale existenței. Iubirea și intuiția unei experiențe colective de mare vechime sunt asimilate cu revelația unui ținut miraculos, „un ținut fumegind cu fuioare de fluturi", explorat cu mîndrie temătoare și înfrigurată. În care se intră ca într-o vraja : „Parcă prin [illegible] de miere am [illegible] / cînd mă cuprinzi de umeri și mă tragi / spre locul cel mai [illegible] dintre ținuturi / [illegible] pe de drageste [illegible] pe meri [illegible] tragi". Limbajul [illegible] este [illegible] și fraged, într-o tendință de subsumare prin impresia [illegible] regimului [illegible] : „Pasărea [illegible] în lene / luna mi se spune [illegible] / Berbecii [illegible] printre degetele ierbii / și morții [illegible] urma [illegible] gîndurile cu aur și [illegible] / aur se fac pînă la glezne / [illegible] ai păstor se sparg / de [illegible] pe seama moale / a unei fiare de [illegible] tar, / cu gîtul larg".

ION GHIUR

Rătăcirea în lucruri

Editura Eminescu, 1972

Un singur vers poate fi reținut din această plachetă („O, ceru-ncet se leagănă de nopți..."): în rest — amatori-mul obișnuit, de la goala declarație impozantă într-un cumul imposibil de autocalificații („Nimic nu mă îndoaie cînd în vînt mă înlănțui" ; „privesc de ard peste vîntoase" ; „Sînt prea greu de existență și lucruri" ; „Eram valul și poate asfințitul în floare / Zăpada și ochiul și sîngele și steagul" ; „Eu stau acum în păcatul stelei" ; „nu știu dacă sînt amurg, / Sau răsărit și-abia deodată") pînă la iubirea de cuvinte mari (neant, abis, galaxie, eden etc.), între acestea supremația avînd-o **genune** : „ești sub genune ca un prag" ; „e fir cu genune / Totdeauna viețuind" ; „Așa mă învăluî în **genuni de foc**" ; „Leagă **genunile** lumii" ; „nu ne putem depărta / De albul **genunii**".

ANAMARIA POP

Castelul din siclame albe

Editura Albatros, 1972

Debut inconcludent. Autoarea se găsește la vîrsta poetică a simplei declarații de album sentimental, chiar dacă formula este brutalizată prin renunțarea la rimă, rezultatele fiind asemănătoare cu unele recente „compoziții personale" de muzică ușoară (gen : „Focul a fost întotdeauna prieten cu omul..."): „Catarge sfărîmate / îmi înțeapă degetele / și cai nărăvași / galopează în sîngele-mi fierbinte / de dor. / Niciodată n-a fost muzica mai tristă / și iarba mai amară / decît atunci... / atunci cînd n-ai venit..." În treacăt fie zis, titlul cărții este incorect, fiindcă forma atestată în limba românească pentru floarea denumită în franțuzește **cyclamen** este **ciclamă**.

Mircea Iorgulescu

Desen de JOSÉ RECHLER

azi în librării

EDITURA „EMINESCU"

— Ștefan Cazimir [illegible] : **Dimensiuni caragialiene** — 272 pag., 8,75 lei.

— Violeta Zamfirescu : **Poezie (1950—1972)** — 360 pag., 19 lei broșat, 34 lei legat.

— Nicolae Țăutu : **Misiunile căpitanului Dan**, povestiri. Col. „Clepsidra" — 358 pag., 7,50 lei.

— Vasile Zamfir : **Bucurii cotidiene**, versuri — 104 pag., 5,50 lei.

— Walter Scott : **Mireasa din Lamermoor**. Traducere de Anda Teodorescu, 328 pag., 12 lei.

EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ"

— Adrian Păunescu : **Istoria unei secunde**, ediția II-a — 140 pag., 11,50 lei.

— Constantin Abăluță : **Piatra și alte poezii**, 216 pag., 18,50 lei.

EDITURA „MINERVA"

— Ion Neculce : **O seamă de cuvinte**. Antologie și prefață de Valeriu Cristea. Bibliografie de Ion Nistor. Seria „Arcade" — 248 pag., 5,75 lei.

— Barbu Slătineanu : **Studii de artă populară**. Ediție îngrijită de Gh. Iacob, introducere de Valer Butură — 414 pagini, 53 lei.

— Teodor Vârgolici : **Dimitrie Bolintineanu**. Seria „Introducere în operă" — 248 pag., 5,50 lei.

— **Glasurile patriei**, antologie de poezie patriotică românească. Col. B.P.T. Ediție îngrijită de H. Grămescu. Prefață de Ion Dodu Bălan — 476 pag., 5 lei.

— Dino Buzzati : **Deșertul tătarilor**. Traducere de Niculina Benguș. Prefață de Romul Munteanu. Col. B.P.T. — 402 pag., 5 lei.

EDITURA „ALBATROS"

— Virgil Teodorescu : **Ucenicul nicăieri zărit**, versuri — 312 pag., 21,50 lei.

— A.E. Baconsky : **Panorama poeziei universale contemporane** — 912 pag. 89 lei.

— George Ivașcu : **Titu Maiorescu**, monografie — 176 pag., 5,75 lei.

— **Cartea țării**, antologie, note și studiu introductiv de Emil Manu — 280 pag., 16,50 lei.

EDITURA „DACIA"

— Petöfi Sandor : **Apostolul**, traducere din limba maghiară de St. O. Iosif — 121 pag., 14 lei.

— Mikola Andras : **Szinek es fenyek** (Culori și lumini), 16 ilustrații, 12,50 lei.

— **Az aranyharmas** (Culegere din literatura română contemporană pentru tineret). Selecția : Dané Tibor. Col. „Biblioteca școlarului" — 242 pag., 4 lei.

EDITURA „ION CREANGĂ"

— Pop Simion : **Sînt fiul lui Nan**, povestire — 156 pag., 2,25 lei.

— Viniciu Gafița : **Patria cel mai frumos cuvînt**. Col. „A.B.C." — în limbile română, maghiară și germană — 16 pag., 1 leu.

— Marton Lilli : **Călătorie pe harta țării**, reportaje în limba maghiară — 396 pag., 5,50 lei.

— **Amintiri din septembrie**, în limba maghiară. Col. „Lecturi școlare" — 334 pag., 4 lei.

— **Povestiri istorice**. (Col.) „Prima mea bibliotecă" — 408 pag., 8,75 lei.

EDITURA „JUNIMEA"

— G.E. Clancier : **„De-a pururea și-o zi"**. — 792 pag., 24,50 lei.

— Mihai Ursachi : **Poezii** — 112 pag., 8,50 lei.

— Gr. Ilisei : **Năvod pentru scrumbii albastre** — 168 pag., 4,50 lei.

EDITURA „KRITERION"

— Király László : **Fek Farkasok** (Lupi albaștri) roman, în l. maghiară — 146 pag., broșat 6,25 lei, legat 8,50 lei.

— Gazda Jozsef : **Nagy Imre** (Micromonografie de artă), în l. maghiară — 141 pag., +38 reproduceri, broșat 16 lei.

— Aurel Mihale : **A kek Uteg** (Bateria albastră), povestiri. Trad. de Bálint István — 312 pag. broșat 9,75 lei.

— Ady Endre : **Poeme**. Trad. de Paul Drumaru. Prefață de Marin Sorescu — 224 pag. legat 18 lei.

EDITURA „MERIDIANE"

— Adrian H. Victor, Nuțea Ion, Petre Lupan : **România — monumente istorice și de artă** — 452 pag., ilustrații alb-negru, 1 hartă — 60 lei legat (apare în ediție română și germană).

— Paul Constantin : **Arta 1900 în România** — 248 pag., 320 ilustrații alb-negru, 8 color, legat 60 lei.

EDITURA „POLITICĂ"

— **Tradiții de solidaritate internaționalistă româno-sovietice**. Apărută sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., cu ocazia aniversării a 50 de ani de la crearea U.R.S.S. 430 pag., 23,50 lei legat.

— Radu Vasiliu : **Decolonizarea și relațiile internaționale** — 350 pag., 8,50 lei.

tudor vianu

75 de ani de la naştere

La catedră

Au existat mari apariţii la catedră, care nu pot fi uitate. S-a evocat, din partea cîtorva generaţii, o asemenea ipostază catedratică la Maiorescu, la Iorga, la Pârvan. Eu rămîn cu imaginea mai recentă a lui Tudor Vianu.

Aici s-ar cere o precizare de timp. Imaginea despre care vreau să vorbesc nu este chiar atît de recentă ca aceea a adepţilor săi încă tineri. Aceştia l-au surprins ca profesor de literatură universală şi comparată, cînd, deşi i-am fost mai apropiat, păstram totuşi în conştiinţă amintiri mai vechi. Atît natura ştiinţei predate în ultima vreme, cît şi anii sau experienţa vieţii, aşternuseră asupra personalităţii sale calmul vîrstei, dirijîndu-l către o expunere aproape epică. Totdeauna, însă, se gravează mai adînc în centrii receptivi primele impresii cu care te-a solicitat o proeminentă figură umană. De aceea păstrez şi eu îndeosebi imaginea unui Tudor Vianu tînăr, care preda estetica şi ştiinţa culturii. Asaltată de lumea ideilor şi a pasiunii tinereşti pentru cunoaştere, expunerea nu mai era pe atunci epică, ci intens dramatică.

As putea spune că întrupa opusul lui Pârvan, cu care sub aspectul elevaţiei de stil şi al demnităţii rituale de catedră se asemăna totuşi. La amîndoi se descifrau marea erudiţie şi gîndirea, grefate pe o frămîntată viaţă interioară, cu atît mai pregnant sugerată cu cît se făcea mai discret şi mai învăluit presimţită. Pe cînd, însă, Pârvan expunea cu certitudinea extatică a profeţilor înţelepciunea sa trăită, trecuta prin filtrul unor îndelungi meditaţii anterioare, Tudor Vianu desfăşura chiar în faţa noastră drama în curs a gîndirii sale. În făptura acestui tînar frumos şi impunător se agita focul ideilor pe care el ştia să-l stăpînească cu măsură, cu graţie, cu eleganţă rigoare.

De la început te atragea pe calea admiraţiei. Rămîneai uimit atît de uriaşa erudiţie filosofică, pe care a putut să o acumuleze la anii săi tineri, cît şi de capacitatea celor mai subtile abstractizări, cu care se afla dotată mintea sa excepţional de clară. Dar mai presus de acestea era altceva care imprima un nerv viu, magnetizant, apariţiei sale la catedră. Dintre profesorii pe care-i ştiam, atîţia învăţaţi şi gînditori de reputaţie îşi expuneau cunoştinţele una lîngă alta, într-un adaos continuu, aşa cum făcea, bunăoară, P.P. Negulescu. Tudor Vianu, dimpotrivă, le expunea dramatic, una în faţa alteia, în conflict deschis, pe cîmp de bătaie, tînzînd să se extermine între ele. Interpretul însuşi se vedea zguduit dinlăuntru de această dramă, existentă totodată în sine şi în zona cea mai înaltă a realităţii. Totdeauna, însă, în faţa auditorilor, cărora le insufla aceeaşi tensiune pasionată, reuşea să se ridice deasupra propriei agitaţii dilematice, să adopte identitatea impersonală, olimpiană, a arbitrului iniţiator de soluţii pe cît de neaşteptate pe atît de inatacabile. Descopeream atunci în Tudor Vianu pe marele maestru al deznodămintelor în aceste ciocniri unde noţiunile cele mai abstracte deveneau parcă fiinţe vii şi frămîntate. Cursurile sale se încheiau totdeauna cu efecte cathartice, conferindu-ţi acel echilibru superior, pe care îl simţi invariabil după ce ai asistat la un act de obiectivată măreţie lăuntrică, măreţie totodată morală, intelectuală şi estetică.

Dar aş rămîne cu totul incomplet dacă n-aş mai adăuga la cele spuse şi atitudinea expresivă a profesorului, reflexele gesturilor, ale vocii, ale ochilor. Tot acest acompaniament se impunea la fel de semnificativ ca şi ideile. Prima impresie, cum apărea la catedră, provenea de la omul încarcat de gînduri, care are să-ţi împărtăşească ceva revelator, de o neobişnuită densitate, dar pentru care trebuie să apelezi la răbdarea preliminară, cerută de ascultarea oricărei comunicări cu conţinut complex şi substanţial. Profesorul nu se livra dintr-o dată, se afla încă în interiorul său. Nu vedea parcă pe nimeni, privirea i se surprindea întoarsă înlăuntru, scotocind cufundată prin sertarele gîndurilor, în vreme ce glasul, coborît încă, era parcă al omului ce vorbeşte în sinea sa, adresîndu-se numai lui însuşi. Profesorul se aduna din toate colţurile conştiinţei sale. Era încercarea instrumentelor mai-nainte ca maestrul să înceapă executarea partiturii de idei, încercare ce trecea pe nesimţite în surdina unui andante plin de sacră aşteptare.

Dar numai scurt timp. Vocea se desprinde din murmurata ei ceaţă sonoră, începe să se timbreze baritonal, atrăgător, odată cu intrarea limpede în coordonatele expunerii, care se arată tot mai pasionantă. Ochii privesc, însă, tot înăuntru, numai cu rare sclipiri în afară, sclipiri repede retrase. Noţiunile şi cunoştinţele prezentate capătă contururile ademenitoare ale unui organizat fast de idei. Profesorul, totuşi, îşi inhibează ardoarea, fiindcă se afla încă în faza expozitivă.

Începe, însă, să se precizeze energia creatoare a soluţiilor personale, care se anunţă tot mai viu din afund de gînduri. Deodată, ele se fixează în plină lumină a focarului lor, explozia ideii se produce glorios, glasul se amplifică puternic, vibrant, triumfal, în vreme ce ochii se deschid mari, aprinşi, fascinanţi, cuprinzînd magnetic tot auditoriul. Momentele rămîn neuitate pentru fericiţii care le-au trăit. Mai rar s-a întîlnit într-o sală de cursuri o comuniune atît de vie şi de cuceritoare între vorbitor şi ascultători.

În sfîrşit, tonul iarăşi coboară, însă nu ca mai-nainte, ci dezvăluit, fiindcă ideea s-a eliberat şi a pătruns în conştiinţa asistenţei. Ochii profesorului rămîn, de astă dată, deschişi spre noi, în reflexe largi, învăluitoare. Ei s-au legat cu fire invizibile de auditoriu, şi raza lor nu se mai poate frînge spre interior. Sîntem în faza finisajului, cînd se întregeşte şi se consolidează fascicolul ideilor care izbucniseră impetuos. Acum intervin şi gesturile măsurate, clasice, ale profesorului, ce schiţează parcă spaţial geometria perfectă pe care ultimele sale reflecţii-ajustări au imprimat-o întregului ansamblu de gîndire din ora de curs. Totul reiese rotund, armonios, impecabil. Dar Tudor Vianu nu-şi îngădue odihna satisfacţiei, fiindcă se vede prins în procesul nesfîrşit al gîndirii. De aceea anunţînd în încheiere tema cursului viitor, profesorul o anticipă momentan prin atitudinea iniţială, de căutare interioară, cu care a apărut la catedră. Se sugerează, astfel ca nimic nu s-a sfîrşit, că totul va reîncepe cu acelaşi efort, cu aceeaşi tensiune a minţii şi, desigur, cu aceeaşi frumuseţe.

La încheierea cursului omul dispare, suflat ca de o adiere nevăzută, dar aura lui rămîne şi pluteşte încă în jurul nostru. Şi rămîne ca după executarea unei partituri, umplîndu-ne de regretul că s-a sfîrşit. Noi am rămas pe loc, dar ne aflăm totuşi în alt spaţiu, într-un spaţiu golit, nu în acela pe care profesorul l-a difuzat un timp în întreaga sală, şi apoi l-a dus cu el. Tudor Vianu îţi lăsa totdeauna nostalgia prezenţei sale, chiar dacă ştiai că îl vei revedea...

...şi îl revedeai, fiindcă activitatea sa de catedră nu se mărginea numai la cursuri, ci şi la un interes direct, viu şi uman faţă de tinerii din jurul său. Discuţiile personale, îndrumările, sfaturile, neistovitele comunicări de cunoştinţe, se continuau şi pe această cale, Tudor Vianu se informa atent, cu dragoste, de ceea ce gîndeşti, de proiectele pe care le meditezi, de ultimele tale lecturi şi — culme a sincerei modestii — îţi cerea el însuşi sfaturi pentru proiectele sale. Dacă publicai ceva prin reviste, el era primul tău cititor. Şi cîţuşi de puţin formal. Ţinea după aceea să stea de vorbă cu tine, să te încurajeze, să-ţi facă observaţii esenţiale, să-ţi sugereze ce ai mai putea scrie, oferindu-se adesea, să-ţi ducă chiar el articolul la vreuna din marile reviste ale vremii. În felul acesta, noi, cei din jurul său, ne învăţasem să trăim în atmosfera personalităţii sale, ca într-o familie unită prin liantul ideii, ca într-o Academie a propriei noastre existenţe spirituale.

Şi ne-a rămas mult de la el. Poate că în trecutul nostru mai depărtat sau mai apropiat, cu excepţia lui Maiorescu, nici un alt profesor nu poseda, la un grad atît de înalt, darul de-a te învăţa să gîndeşti. În această privinţă, cei încă tineri, formaţi de el, aduc, prin natura rodnicei lor activităţi, o mărturie concludentă.

În anii din urmă se aşternuse o vagă umbră asupra sa, poate umbra unei presimţiri a morţii apropiate. Omul era prea discret pentru a ne apăsa şi pe noi cu această presimţire. Şi totuşi, cu vreo trei ani mai-nainte de-a ne părăsi definitiv, îmi amintesc de un detaliu răscolitor. Odată, pe cînd ne aflam singuri, i-au scăpat fugitiv următoarele cuvinte : „Am să mor, şi ai să plingi". Dar imediat a căutat să şteargă această ieşire, dirijînd convorbirea pe calea umorului şi a glumei. Era, însă, prea tîrziu, cuvintele mă pătrunseseră.

Şi totuşi, a fost singura dată cînd eu, care l-am crezut în toate pe Tudor Vianu, n-am mai putut — sau poate n-am mai voit — să-l cred. Mi-era cu neputinţă să realizez ipostaza neînsufleţită a unei prezenţe atît de vii, care intrase temeinic în existenţa noastră. Şi nu cred nici astăzi, Tudor Vianu trăieşte. Atîţia îi simţim prezenţa acum, aici, lîngă noi. În tot ce facem, în tot ce gîndim, în tot ce plănuim, continuăm a-i primi îndrumările apropiate. Mai scriem încă pentru a fi citiţi de el, pentru a-i aştepta cu înfrigurare părerile, Tudor Vianu trăieşte, fiindcă el este dintre aceia care nu vor muri niciodată.

Edgar Papu

Sus:
Cu Elena Vianu la Universitatea de vară (1962)
Dreapta:
La Zamora, cu fiul său Ionel (1939)
Stînga jos:
La Sinaia (1961)

Posteritatea cărturarului

Fac parte dintr-o generaţie care a citit scrierile lui Tudor Vianu cînd opera era, de fapt, terminată. Apăreau însemnări, mici articole, unele studii — dar acestea erau reveniri, fărîmituri, adaosuri la opere ale căror ediţii erau de mult epuizate. Citind postumele **Simbolul artistic** şi **Tezele unei filozofii a operei**, apoi, cîţiva ani mai tîrziu, începînd editarea seriei de opere, mi-am întărit credinţa că ultimii douăzeci de ani de viaţă nu au fost ai lui Tudor Vianu-creatorul, ci ai lui Tudor Vianu — instituţia. Profesor al majorităţii celor ce ţin azi condeiul în mînă, om de un farmec sobru şi de o măreţie elegantă, Tudor Vianu ne fascina nu numai prin prezenţa şi ştiinţa lui, dar mai cu seamă pentru că el vorbea un **alt limbaj** în care **puritatea criteriilor** rămăsese nevătămată. Către acestea aspiram, acestea îi defineau „instituţia" — o instituţie, paradoxal, aproape singulară — şi de aci prestigiul deseori evocat de foarte mulţi după moartea sa, moarte de la care se vor împlini, curînd, 9 ani. Tudor Vianu a fost, după 1964, deseori evocat, reeditat în unele din principalele opere, s-au folosit pentru caracterizarea sa, uneori rapidă şi festivă, cuvinte mari, frumoase şi, de ce nu ?, adevărate : socraticul Tudor Vianu, goetheanul Tudor Vianu, maiorescianul Tudor Vianu — s-a scris despre olimpianismul său, despre factura sa de umanist, de enciclopedist, de universalist. Cultura noastră are nevoie de mituri — tot atît de mult cît şi de spirit critic. Caracterizările de mai sus se bat uneori cap în cap — o fiinţă sau un creator atît de proteic şi de divers n-a existat niciodată. Studiile critice despre opera lui Vianu au fost cu mult mai puţine decît amintirile şi omagiile unor mai mult sau mai puţin admiratori din trecut, mai mult sau mai puţin cunoscători ai operei sau intimi ai vieţii omului. Dar toate aceste omagii arătau o stimă de excepţie şi, desigur, o aderiune faţă de valorile pe care opera şi omul le-au apărat şi le-au promovat de-a lungul întregii vieţi. Ar fi însă o eroare să credem că Tudor Vianu a fost un scriitor şi un învăţat care n-a trecut prin crize patetice, prin eşecuri — şi de aceea „olimpianismul" profesorului mi s-a părut totdeauna foarte uşor contestabil. Şi chiar nedrept.

Integrarea, plasarea personalităţii sale în cultura noastră nu este uşoară. De Maiorescu îl despart atît temperamentul cît şi polemismul, aproape inexistent în creaţia vianeşcă. Autorul **Esteticii** n-a creat o revistă, nu a făcut critică de direcţie, nu a condus grupări literare sau politice. Aceleaşi trăsături îl despart şi de Ibrăileanu sau Lovinescu, de care, cum ştim, tinereţea lui Vianu a fost legată. Îl despart de aceştia toleranţa, lipsa unui spirit de echipă, participarea activă la critica curentă şi prezenţa în luptele literare. Spiritul academic este o evidenţă în cazul lui Tudor Vianu — şi prin rigoarea şi constanţa lui, constituie o excepţie.

Tradiţionalismul sau este mult mai puţin evident dar nu mai puţin important decît cel al lui N. Iorga sau G. Călinescu. Formaţia filozofică îl apropie cumva de Maiorescu sau M. Dragomirescu, dar de ultimul îl desparte absenţa dogmatismului. Vianu a privit cultura română ca un dat format şi incontestabil, necăutîndu-i în primul rînd specificacitatea — care a fost în fond o obsesie a culturii române interbelice — ci a acţionat prin demersuri critice către aprofundarea ei, către descrierea ei tot mai completă, în diverse momente sau moduri de exprimare. Aşa s-au născut capitolele despre **Junimea** din Istoria literaturii române (colaborarea cu Vl. Streinu şi Ş. Cioculescu), **Arta prozatorilor români**, **Poezia lui Eminescu** sau eseul despre Ion Barbu, Retipărirea lui Macedonski, reabilitarea acestuia, este poate singura atitudine cumva polemică faţă de galeria valorilor acceptate. Se poate însă reproşa criticii sale asupra fenomenului românesc doar faptul că autorul a cîntărit cu o aceeaşi măsură, într-un stil nediferenţiat, pe Maiorescu şi Vlahuţă, pe Ion Barbu şi Delavrancea. Academismul i-a impus o cumpănire care a semănat, pentru unii, cu o absenţă a unei vigilenţe critice sau valorice.

Este o evidenţă faptul că Tudor Vianu a fost un întemeitor — şi ne gîndim în primul rînd la **Estetica** sa şi studiile din acelaşi domeniu, la unele cercetări speciale ca **Idealul clasic al omului**, care tîndeau spre o formulare a unor teze de filozofie a culturii. Şi studiile sale de literatură universală îl desemnează ca pe un deschizător de drumuri. Dar aci valoarea este inegală. Sînt scrieri de acest gen care n-au fost mai mult decît consemnări a unor fapte şi fenomene cunoscute, prezentate cu o aceeaşi claritate şi disciplină ce-au caracterizat totdeauna paginile scrise de-a lungul unei vieţi dedicate clarificării, aşezării, fundamentării. Întoarcerea sa către literatura universală a fost o oprire din drum, o cale în parte impusă de împrejurări — şi dacă efortul n-a fost mai mic, munca mai puţin grea, interesul autorului era altul — mai mic în ordinea unei evoluţii firesti, pregătită prin decenii dar cenzurată în plină maturitate.

S-a vorbit mai des însă despre o schimbare de drum a tinereţii, ce a survenit după întoarcerea de la studiile sale germane. Vianu alege atunci, între disciplinele pe care le practicase, pe cele mai depărtate de viaţa literară, cele care **nu aveau încă o fundamentare teoretică în cultura română** : estetica şi filozofia culturii. Lovinescu a văzut în această opţiune o demisie a celui care ar fi putut să fie „criticul generaţiei". Opţiunea lui Tudor Vianu a fost dictată de multiple motive. În primul rînd, studiile sale de filozofie şi estetică îi deschiseseră o altă perspectivă. Cum mărturiseşte în **Idei trăite**, ele îl obligau, îl indicau pentru o acţiune neîncercată încă de nimeni în chip fundamental. Apoi, temperamental, critica fenomenului curent îi era mai curînd necorespunzătoare : şi poate nu numai atît : epoca avea mai mulţi adevăraţi critici — Lovinescu domina — şi nu este exclus ca tînărul doctor de la Tübingen să se fi simţit nesigur atît în vocaţia sa de cronicar, cît şi să nu se fi simţit suficient atras de lupta literară. Scrisul său n-a fost o expresie a vervei, Vianu nu a cultivat ironia şi sarcasmul, nu s-a desfăşurat în „proces" sau eseu, lăsînd liber zborul ideilor ce îndeobşte farmecă demersul criticului român. Stilul argumentaţiei sale este distant fără a fi uscat sau încărcat ; Vianu construieşte fără paranteze, fără arborescenţe, căutînd impersonalitatea.

Este legitimă aşadar fascinaţia pe care o exercită bunăoară stilul lui G. Călinescu şi este de înţeles de ce „spectacolul" scrisului lui Tudor Vianu este aproape inexistent. Comparaţia adeseori făcută, mai cu seamă în ultimii ani, ne-a fost impusă de coexistenţa acestor două personalităţi de primă mărime ce le-am avut în ultimii 25 de ani. La urma urmelor, în aceşti ani nici G. Călinescu şi nici T. Vianu nu au dat operele lor cele mai importante — autoritatea lor se baza pe contribuţiile date în deceniul 4 şi primii ani ai deceniului 5. Călinescu şi Vianu sînt la fel de necesari şi în chip evident complementari, atît prin studiile lor cît, mai cu seamă, prin stil. Vianu îşi interzicea în scris exact tipul de idee sau de frază pe care Călinescu le dezvolta cu predilecţie. Şi a fost, deasemenea inerent, ca ei să devină modele ale tinerelor generaţii — chiar dacă, între succesori, mimetismul a tentat mai mult, cum era poate şi firesc în literatura noastră, pe cei ce-au preţuit în primul rînd pe autorul **Scrinului negru**. Dar dacă pentru G. Călinescu putem invoca mai uşor o tradiţie — să nu pomenim decît numele lui N. Iorga — academismul lui T. Vianu este mai neobişnuit la noi. Puţini români au avut şi au o cultură şi o formaţie filozofică şi estetică, de predilecţie germană, puţini critici din generaţiile trecute şi prezente au lăsat la o parte tentaţia literaturizării, oricît de valoroasă şi de interesantă ar fi ea, pentru a se aplica asupra conceptelor şi clarificărilor fundamentale. Dintr-o asemenea străduinţă nu se poate naşte un spectacol. Rigoarea, probitatea, calmul ideilor şi răbdarea demonstraţiei îşi au pentru noi maestrul în Tudor Vianu. Din toate aceste motive, mă întreb cine va scrie şi cum va fi prima exegeză completă şi amplă a operei lui Tudor Vianu ? Dacă prevăd că G. Călinescu va fi urmărit de o posteritate mai agitată, neîndoios şi pentru literatura sa şi în mod special pentru extraordinara istorie a literaturii, că va produce procese, reacţii şi poate contestaţii la fel de spectaculoase cum a fost şi opera sa (în fond un proces, o reacţie genială ea însăşi), mă gîndesc că posteritatea lui Tudor Vianu va fi mai... liniştită. Nu pentru că judecăţile sale nu ar fi contestabile (ce critic, ce filozof, ce estetician nu devine contestabil ?) ci pentru că linia sa de evoluţie, scrisul şi gîndirea sa obligă la un calm şi o aşezare ne care nu ştiu cînd generaţiile noi o vor mai avea. Tudor Vianu a făcut ca literatura şi gîndirea estetică românească să capete o zonă de calm şi siguranţă, ca şi cum ea n-ar fi avut de nouă şi încă lacunară. Fireşte, nu numai el — putem invoca aci nume la fel de prestigioase — dar, poate, în primul rînd el.

Cred că Tudor Vianu a reprezentat în cultura românească o tendinţă, o necesitate deseori mai greu sesizabilă, dar în fond totdeauna prezentă : necesitatea soliditătii, a respectării criteriilor fundamentale — criterii valorice morale şi estetice — a continuităţii de fond şi a necesităţii adăugărilor de fond care au putut-o apropia de ceea ce se numeşte o cultură modernă, comparabilă cu toate celelalte prin comuna acceptare a aceloraşi criterii. Obsesia acestei soliditătii, ori de cîte ori a apărut ea în cultura noastră, deci şi în cazul lui Tudor Vianu, nu a fost semnul unei sterilităţi în idee şi nici acel al unei comodităţi sociale — ci mai de grabă dimpotrivă. De aceea vorbeam de falsul olimpianism şi prefer să cred în spiritul **impus** sieşi al unui clasicism ce cu siguranţă a întîmpinat în cul scriitorului opoziţia unor impulsuri romantice, fantaziste, profund subiective.

Din toate aceste motive cred că Tudor Vianu are şi va avea discipoli nu pe cei care preiau ca pe nişte clişee tehnicile sale de demonstraţie pe cei ce-i aud fraza şi abordează o viziune formal-umanistă, ci pe cei care pot să se supună pe sine şi ştiinţa lor acestei necesităţi dramatice a soliditătii, a mă măruntei sau mai amplei lor voinţe de întemeiere, crezînd în aceleaşi criterii şi înţelegînd prin impersonalitate un stil înalt, necesar şi obligatoriu al unei adevărate culturi moderne. Într-o „literatură de poeţi" — cu mirifice inspiraţii şi zone de valoare netăgăduită — Tudor Vianu reprezintă cazul fericit şi atît de demn de a fi repetat al unui filozof al literaturii.

Gelu Ionescu

O mare natură

Cînd l-am văzut pentru ultima oară era în plinătatea unei vîrste a bărbăţiei care era deopotrivă a cugetului şi a simţirii. Iar cei care mi-au vorbit despre ultimii săi ani au relevat cu toţii faptul că aceştia nu păreau, şi nu puteau să le pară nici după moartea magistrului, ultimii săi ani. Cred că aceasta ţinea tocmai de acel caracter plenar al personalităţii sale, de acea plinătate în care rezida o neistovită vigoare. O mare natură, în fond, care s-a prins însă în chingile culturii.

În acea ultimă seară de decembrie cînd l-am întîlnit din întîmplare şi cînd, la graţioasa sa invitaţie, l-am petrecut, stelele erau strălucitoare pe un cer negru. Convorbirea noastră şi-a aflat un pretext în constelaţii. Citesc în jurnalul meu de atunci că profesorul mi-a vorbit despre raportul arhaic dintre configuraţiile cerului şi lumea animalelor. În ce sens imaginaţia umană a descoperit chipurile apropiate ale jivinelor pămîntului pe îndepărtata boltă. Îi spuneam că avusesem de curînd în mînă o hartă medievală a lumilor astrelor în care se încercase o încreştinare a constelaţiilor : coama Berenicei devenea părul Maicii Domnului, sfinţii luau locul făpturilor mitologice. Şi mai ales animalele erau izgonite dintr-un cer în care duhul trebuia să triumfe asupra bestiei. Zadarnică încercare, socotea esteticianul, între marile focuri ale cosmosului şi nodurile de vitalitate pămînteană legăturile sînt prea puternice, prea directe chiar. Nu le-a simţit un suflet plin de bună mireasmă duhovnicească precum acela al lui Francisc în Lauda Soarelui ?

Era în cuvintele de atunci şi din alte dăţi ale dascălului o jerfvoare altă decît aceea a unui spirit scolastic orgolios de cele ale spiritului. Avea expresii în ce priveşte cele ale firii de extatică sau resemnată acceptare, mai curînd decît de agresivă dominaţie. Deşi nu o dată în textele sale (precum într-un articol despre Arta şi natura, republicat în volumul postum Fragmente moderne.) a afirmat că : „departe de a fi „dată", natura este pentru noi un „produs", rezultatul unei elaborări spirituale...". Frumosul natural îi era profund suspect şi ne aminteam nu numai tezele, în această privinţă, din Estetica sa, ci şi atîtea prelegeri, comentarii, eseuri în care artisticul era cu grijă decantat de tot ce poate să derive din natura-naturans.

Şi totuşi, omul acesta care urma căile bine temperate ale spiritului era primordial o viguroasă natură. Dar se pare că în urma unei alegeri iniţiale, a unei decizii în care voinţa de ordine a triumfat asupra impulsurilor aorgice. Tudor Vianu s-a lepădat de o demonie a firii pentru a adera la virtuţile verbului clarificator. Fervori secrete, duhuri săltăreţe, ispitită a jocului, pe toate el, a încercat să le pună sub obroc. Expresiei imediate, el i-a preferat construcţia mediată.

S-a voit magistru, deloc rapsod ci arbitru. Şi-l văd, deodată, la o masă de la Nestor în tovărăşia lui Ion Barbu şi la catedra din sala Odobescu. Aceiaşi eleganţă, surd îmblînzind îndepărtate voci, în cuvîntul causeur-ului şi al profesorului. Aceiaşi aparentă degajare, suprem triumf al disciplinei, aceiaşi mască de calm-surîzătoare superioritate asupra vremelnicelor intemperii. Dar simţeai că ilături de trunchiul faunesc al poetului, monolitica gravitate a esteticianului cedează, fisuri se iscă în blocul de porfir care trădează străvechea sa natură vulcanică. Ceea ce în profilul pur al dascălului de la catedră se datora unui îndelung exerciţiu în armonie se tulbura uneori — şi l-am văzut astfel în preajma lui Barbu. Admirabilă tulburare care vădea ascunse focuri din straturile abisale ale naturii cu grijă stăpînite.

Sînt multe tălmăciri posibile ale acestei victorii care este totodată o înfrîngere. Voinţă de clasicitate — nepotolită sete a marilor noastre spirite, a noastră a celor ce n-am avut o voinţă a clasicilor împliniri ? Sau o voinţă de împlinire, de plenitudine prin subjugarea oricărei rebeliuni a firii ?

Îl aud vorbind în acel an îndepărtat, singurul în care de cîteva ori, de prea puţine ori i-am fost prin preajmă-i, despre Shakespeare. De la catedra universitară unde programa îl obliga să „expedieze" — cum spunea el — întreg teatrul elizabetan şi pe Shakespeare în două ore. După ore, deambulînd cu popasuri, s-a mărturisit vrăjit de ferocitatea unor scene ale „sălbaticului" englez. Nu mai era cumpănitul dascăl care părea că ţine universul literelor şi artelor în degetul său mic ci un entuziast în sensul străvechi, elin, al cuvîntului.

De aceea nu-i pot crede pe acei discipoli ai săi dezolanţi în mediocritatea lor care n-au văzut într-însul decît un doct om al cugetului, împrumutîndu-i lui, celui de la care se revendică, propria lor platitudine. Echilibrul său superior l-au interpretat şi preluat ca o înfumurare a spiritului, plenitudinea cunoscătorului ca suficienţă a spiritului. Imitîndu-i-se apetenţa lirică printr-o poezie de pedant şi voinţa de clasicitate în compilaţii despre clasicism, duhul însuşi viu, de filozofică vietate, al magistrului — era trădat.

Natură abundentă ce s-a amendat pe sine, grădinar dar, totodată, „o grădină de om", Tudor Vianu şi toate cuvintele care-l reprezintă rămîn una din sursele noastre vii.

Nicolae Balotă

alt anotimp

În iarna lui '49 gaşca lui Cri-Cry a dat buzna în comuna J., puşi pe jaf, crime, obscenităţi.

Au intrat în casa noastră, a doctorului Igor Septembriu ; erau şapte ; au poruncit : Mîncare înfometaţilor, apă însetaţilor, apă curată, iubire celor singuri, celor atinşi de frig.

Şube cu gulere opulente, pîslari vîrtoşi, înzăpeziţi ; după o vreme au început să lase dîre lungi, murdare, de apă în urma lor. Au aruncat şubele : erau bărboşi — adevăraţi bărbaţi. Verişoarele mele, Ana şi Grete, gemene fragile, braţe eterice ; străinii miroseau a grajd, rachiu, a cizme ; ce mai încoace-încolo ?, a pălăvrăgeală şi crime. De umeri le atîrnau pistoale automate ; paturi retezate în întregime.

—Mă ţică, îmi zice Cri-Cry, şi văd bine cum doctoru îngheaţă, cum verişoarele mele îngheaţă. Ana şi Grete, cu braţe eterice, ce mai, toţi laolaltă albesc, îşi muşcă buzele învineţite, se dau de ceasul morţii. **mai am timp să-mi spun**, pe cine iubeşti tu, mai mult şi mai mult ? Dar mai întîi, cîţi ani ai ?

— Unşpe, zic şi mint. Dar de ce întrebi domnule ?

— Lasă gargariseala, rîde Cri-Cry paşnic, haide spune : pe cine iubeşti tu, mai mult şi mai mult ?

— Pe Napoleon, nici nu clipesc şi-n momentul următor sînt grămadă la picioarele lui, miroase a vax, carîmbi, urină, podidit de sînge, miroase a sînge, al meu, pe Napoleon, tătuca !

Sînt scuturat ca o frunză păcătoasă, lovit şi lovit, o doamne, criminalii cum îşi încarcă labele cu sînge de copil nevinovat...

— Pe mama ! urlă. MA-MA ! latră, iz de mahorcă mucegoasă din gura lui, stropi de salivă, alde altele...

— Eu n-am mamă, domnule, spun şi tac, amuţesc chitic, îndurerat de-a binelea. Aşa şi era : N-AVEAM MAMĂ.

Se tace intens ; afară viscol rău cu respiraţie înjunghiată : tăiş subţire, prelung şi sticlos, scorneşte pervers rănile albe, îngheţate de singurătate ale drumeţilor rătăciţi. Prin colţuri, în încăpere zace o căldură bolnavă. Şi bunul domn doctor zice într-un tîrziu : Aşa e. N-are mamă, sărmanul.

— Sărmanu ? zic. Urlu. Întreb. De ce ? Pentru ce ? hop-ţop, sărmanu ? Adicătelea, hodoronc-tronc, bietu, sărmanu, nepreţuitu ? ! Că m-ai bătut. Că m-ai făcut pui de comunist. Ha-Ha ! şi-am început să rîd, mai întîi fără s-o doresc, apoi a fost simplu, ca un plîns care te înăbuşe, îl chemi şi vine, cu lacrimi şi junghiuri sub buze. Ca o rană adîncă, protejată de o crustă uscată, dar nu deajuns de puternică pentru a nu se fisura, a nu plezni, cu trosnete infinite, dînd înfloritura intensă a sîngelui luminii zilei, rîsul şi plînsul meu dinpreună : haha, mă zguduiam, şi cum ai putea fi altfel acum cînd vrei nu vrei te simţi unit cu mine, dincolo de sîngele nostru pişorcos, vai de el, **sărmanu**, ca să nu fi singur cu aceşti şapte necunoscuţi ?

Afară : carnea albă, sîngele alb al zăpezii bate pieziş, tenace, ferestrele , albe sînt zidurile, umbrele — cenuşii apoase. Ne mişcăm închişi în clopote de sticlă aburită : de-asupra noastră un clopot de lemn putred, fosforescent, într-un balans nesfîrşit, sună adînc, înfundat : Cri-Cry mă ascultă făcut covrig, cu gura deschisă, limba ca o spinare de peşte adunată în fundul gîtlejului : aşa cum ascultă copiii sau cei foarte bătrîni : spinările ghemuite ale celorlalţi — dorm trăzniţi de fărădelegi, cu picioarele umflate, tresar, cînd şi cînd, puternic, îngerii lor buni îi biciuesc — se spune. Dar cine dracu mai crede astăzi una ca asta ? Părintele Amuşian obişnuia să mă lumineze : Îngeri-s hermafrodiţi, dulcele meu copil. Palma îngustă, alb verzuie, cu unghii lungi retezate rotund, şi-o plimba umedă pe spatele meu, pe pulpe : aşa cum mîngîi o rană dragă, cum mîngîi o apă ; eram o rană, eram o apă : Îngeri-s goi, pen'că baincele lor-s frigu şi gheaţa. Şi răsuflarea lui. Cînd vei şti asta, vei fi înţelept şi bătrîn. Vei fi bolnav şi vinovat de tine insuţi : de cugetul tău. În lumina ta zace lacrima lui. Plînsu lui este rîsu tău.

Palma sa repezită spasmodic sub subsioară-mi : degetele — melci trandafirii, lăsînd şanţuri adînci de durere, dacă voi ţipa şi el : Crinule, suflete... Atunci a venit — şi i-l arăt lui Cri-Cry pe doctoru — şi l-a biciuit pe sfinţia sa, pîn'ce ăla-şi dete, iertare, drumu în sutană.

—Minţi ! izbucni unchiu-miu, doctoru adică, tremurînd de supărare, minţi cu neruşinare, ticălosule, bastardule, pezevenghiule, asta ţi-e felul, sînge stricat ce eşti...

Rugător cu lacrimi în ochi către Cri-Cry : domnule, zice, asta-i o boală la copilul ăsta, iartă-l, minte, minte, minte...

Prăbuşit, mi-era milă de el, cu umerii turtiţi de zădărnicie, izbucni în hohote de plîns, plîns urît, în hi-hi-uri, neacoperit la faţă : şi clopotu ăla al nostru dăngănea ieşit din somnu vîscos în care fusese prins.

Spre dimineaţă pe feţele noastre — Cri-Cry, doctoru şi cu mine — livide, unsuroase, după o noapte de veghe, cad fire de lumină lăptoasă : raze curate ne împung plăcut cearcănele, avem în noi o durere leneşă ; nu ne string numai tîmplele ; ne string umerii, ne apasă oasele în afară : pielea se zgîrceşte pe mîini, mănuşi ce ne chinuie prea strîmte : avem o lumină în ochi, subţire, crudă.

— Dumnezeule, exclamă Cri-Cry, şi-şi priveşte mirat metacarpul atins de fîşii scurte de degerătură, putrezesc...

M-au trecut fiorii : aşa şi era : am priceput pe dată, privindu-l altfel ; Cri-Cry putrezea de-a-n-picioarelea.

Amiaza ne găsi strînşi în jurul mesei. Stăm cu uşa zăvorită în plină zi şi asta nu poate sfîrşi cu bine ; pe masă îngrămădirăm calupuri de brînză sărată, şuncă uscată păstrată în foi de viţă, cozonaci, sticle afumate cu rachiu de porumb : soarele lovea în fereastră cu un corn subţire, friguros.

Crimă, rachiu, pălăvrăgeală în odaia bine ferecată : comuna J., 1949 ? Împotriva cui ? Războiul se terminase : cărţile pătrunzătoare lingeau rănile eroilor : istoria — cu totul alta : înţelepciune, cărţi, sforţare generoasă a mulţimii muncitoare. Cri-Cry : Dat dracului, puştiu ! rîde privindu-mă, jur, admirativ, dat dracului.

Şi-şi plimba degetele-i puternice peste închizătorul automatului, absent acum. Al naibii, rîde gaşca ; şi toţi cu mîinile pe tîrfele alea de arme. Era un fum să-l retezi cu şişu : dar asta nu m-a oprit să intervin : să deschid ferestrele. Mai întîi — ferestrele. Ştiam eu pentru ce. Am trecut peste picioarele lor lungite care cum : **aşa o să ziceţi voi acolo** ; şi mă gîndeam la străbunii lor. **Aşa, mama voastră. Păcat de voi** ; am căscat larg ferestrele ; am privit scurt, ager, în depărtare ; era imposibil cu toată ceaţa, zăpada la un loc, să nu-i zăreşti pe ei, soldaţii, dîrdîind de frig, înconjurînd casa : **aha**, mi-am zis ; cu toate că nu înţelegeam de unde ştiau ei, soldaţii, de noi.

În depărtare dealurile ; ca nişte dinţi de fildeş, curbe acele dealuri, cu irizări pure pe cerul de hîrtie fină, ca o lentilă opacă — cerul. Tălpile de lut alb ale Atotputernicului, lipăind obosite de-asupra noastră, a tuturora: şi n-avea cum să se zărească.

Acum e acum, am rînjit trist pereţilor, o părticică coşcovită de lume plină de gălăgie. Mici fulgi au început să se lase ; toţi priveau afară, loviţi în piept şi-n cuget de atîta linişte, de căderea graţioasă a zăpezii, de trupul ei curat, pu-

fos, tăcut. Aşa cum ningea, compact, vătuit, mi-a fost dat să văd un singur fulg imens, mai tăcut şi mai greu decît celelalte, arzînd roşu, l-am simţit intens în fundul capului meu necopt, fierbinte, umed, roşu, mai ales greu, apăsător ca o respiraţie de vită înjunghiată, ultima suflare, sufletul de vită neghioabă spre cerul cu suflete de oameni stăpîni, roşu şi ales ; s-a înţepat Domnul în talpă, am murmurat, sîngerează ; nu i-am întrebat dacă-l văd şi ei ; nici nu-l vedeau, ştiam. Eu eram cel mai curat dintre ei ; pentru mine cădea fulgul. Nu puteam să-l ating decît cu aerul gîndului ; vorba dată afară de limba-mi rea l-ar fi întinat ; ştiam şi ştiutu'tot de la roşu ăla venea ; şi-n momentu ăla Cri-Cry : ei, drăcie, ei, drăcia dracului ; nu-şi termină bine ce are de spus şi uşa, tranc, de perete : sînt soldaţi — uită-l,zbiară Cri-Cry şi trage tija automatului, glonţul glonţ pe ţeavă ; rrrraaaahh... rrah, şi soldatul, lungan, cu zebeul în mîini strîmbă, cu mîinile pe abdomen — palmele doi păianjeni însîngeraţi clămpănind din picioruşe gracile pe postavul ciuruit, înflorit în cinci orificii teribil de rotunde : na, zoldath, rrrraaahh, şi Hanţul, ciracul sesist rămas dracu ştie cum întru răzbunare, trage demenţial peste trupurile noastre lungite la podea, ţintite, lipite ; picioarele albe, vinete, dezgolite pînă la coapse ale verişoarelor : cadrul uşii bine decupate în draperia de ninsoare [illegible], umplut de aer, şi trei coloane înalte tremurătoare, de abur uman, se ridică din trupul soldatului, ca şi cum sufletul celui lovit s-ar fi scurs prin orificiile alea blestemate şi teribil de rotunde şi se arăta vederii, abur tulbure, greu : aşa cum vă spun.

rrrraaa

rraaah

Pe Hanţbere, SS. laitnant, fost — oale şi ulcele ; îngropat în pămîntul Repereului după cum a căutat.

— Cum dracu mă, Cricry, ce nume !, zice căpitanul Cezar, tu, criminal criminal cum ăi fi, da om cu memorie, cum ai putut să te înhăitezi cu neamţu ? Ce dracu bă, puţin simţ n-ai avut ? Cu fasciştii, bă ? Cu hahalerele ? Cu ăi de la Auşviţ ? Cu nesimţiţii ăia de băgau oamenii de vii, mame cu copii, în pielea goală, cu proprii lor copii ? În pielea goală ? În cuptoare, mă ? Şi ziceau, gata herilor daţi-i drumu la crimă, a noastră-i lumea...

Căpitanul Cezar era împuternicitul cu ancheta, comandantul operaţiunilor de prindere a bandei şi, aprins, congestionat de consternare, fuma adînc, cu cana de ceai în faţă.

sînt soldat

uite-l, zbiară Cri-Cry şi trage tija automatului, glonţul, ţeava, să vă spun : eu, Valer, stam pe taburet, picior peste cellalt; afară ace de lumină pluteau mov, alb, neaua. Uşa — trosc, de perete ; şi un copil fragil, cu gîtul transparent, îmbrăcat comic în uniformă şi bocanci, cu zebeul în mîini. Dar se vedea prea bine că n-avea nici în clin nici în mînecă cu puşca aia păcătoasă — tovarăşe căpitan. Cer pedeapsa capitală : dar, înainte de-a mă retrage, permiteţi o întrebare :

De unde aţi ştiut de ascunzătoarea bandei ? Că ei s-ar afla în casa doctorului ?

De la el. Şi, căpitanul Cezar, alene, obosit, încercănat, cu o mişcare uşoară din cap, îmi arătă banca din colţu încăperii : printr-un bilet VOM FI ACOLO ; pe bancă, epuizat, Cri-Cry.

Şi totuşi, totuşi, am văzut asasinarea soldatului în pragul casei noastre, ochii lui deschişi a compasiune, dispreţ, ningea cu capete însîngerate de miei, lutul roşiatic din faţa casei era acoperit de trupuri încă fierbinţi, murdare de sînge şi mirosul acru, mirosul sărat, apoi verişoarele mele desculţe, despletite, cu rochiile sfîşiate atîrnate în lungi şuviţe de zdrenţe, de sub zdrenţe luceau mat carnea fragedă a pulpelor, coapselor, şi sînii lor mînjiţi de sînge murdar, ele strîngeau trupuri încă fierbinţi de miei tăiaţi,

ochii soldatului, cum să-i uit, cum aş putea, deschişi cu naivitate şi compasiune, răcnind cu vocea subţirică, în schimbare, sînt soldat al repereului, de parcă dinainte de a deschide uşa aia blestemată arăta ca un erou, dinainte de aş tîrî bocancii înşerînd în zăpada afînată două dungi, două dîre şovăitoare şi caraghioase cu bocancii lui uriaşi, arătînd deosebit de comic în ei, şi postavul rubăstii deschis brusc în cinci şi zece şi numaiştia cîte orificii uimitor de rotunde, şi şuviţa stranie de sînge izbucnind în colţul buzelor, buzele într-un semi-cerc mirat, încărcat de naivitate, mirare şi compasiune,

soldatul cu ochii trişti deschişi larg, cum aş putea să nu spun, cum aş putea să uit, soldatul imberb cu faţa odihnită şi ponomă, încărcată de naivitate şi eroism, dîra subţire deocamdată extrem de firavă de sînge alunecînd tăcut în colţul buzelor strînse cu în-

Alexandru Deal

căpăţînare, ninsoarea afară, rochiile sfîşiate pe trupurile zgribulite de frig ale verişoarelor mele călcînd neglijente prin neaua curată, călcînd desculţe prin zăpada mînjită de sînge, ningea, şi ochii soldatului larg deschişi.

Şi-a doua zi cînd mi-am aruncat privirile, dar mai întîi am şters cu voioşie sticla ferestrei cu palma uitînd totul, şi-o apă crudă şi mirosind frumos mi-a umezit degetele, afară, cîmpul amplu deschis acoperit timid de-o ceaţă incertă, zăpada se mai topise cît de cît, se puteau vedea brazdele profunde, întoarse în poziţii leneşe, pămîntul negru şi cîteva ciori prăpădite, de mai mare rîsul, stînd zgribulite şi cu ochii mijiţi cu viclenie în toate părţile.

Am putut vedea Someşul lucind palid mult mai departe, dar nu sînt sigur că ceea ce vedeam nu era o închipuire, sau aveam marele noroc să cred că văd, de fapt, ceea ce doream grozav să mi se arate privirilor mele cîrpite de somnul profund al nopţii şi mi-am mutat indiferent privirile pe liniile moi ale dealurilor, dar asta nu m-a impresionat de loc, simţeam sub tălpile goale şi degetele răsfirate ale picioarelor scîndura alunecoasă, rece, a podelei, precis aburită în jurul labelor mele calde, cum se-ntîmplă în asemenea cazuri, siluietele tăcute şi morocănoase ale copacilor, cu mici ţurţuri formaţi ca nişte cuie de lux, atîrnaţi de unele crengi mai subţiri, în stînga mulţimea stupilor părăsiţi nu se ştie de ce, şoseaua asfaltată şi pustie, zăpada împuţinată.

La cîţiva metri de şosea, calea ferată, cu traversele de lemn îmbibat cu motorină care vara miros atît de plăcut şi respingător în acelaşi timp, depinde de intensitatea emanaţiei, depinde poate şi de dispoziţia celui ce-şi vîră nasul acolo, şi în curînd probabil voi vedea cîteva căruţe trase de cai somnolenţi, acoperiţi cu pături aspre şi umede de căldura corpului, şi ţăranii pălăvrăgind roşii în pomeţi, fumînd ţigări plugar, legănînd tacticoşi în podul palmei bicele inutile, cu coada cioplită din crenguţe de cireş şi-n partea mai groasă a codiriştei iniţialele săpate cu vîrful cosorului, şi-o inimă şi-un nume de femeie.

Aveam să-l văd în curînd pe badea Ghiula, birjarul doctorului, trăgînd şareta în faţa casei, cu acel priii !, strigat cu voioşie, fiind în acelaşi timp şi-un semnal prin care-şi anunţa sosirea, fiind şi-o comunicare secretă cu iapa înhămată în harnaşamente date cu unsoare, şi calul ar fi ciulit urechile a înţelepciune şi supunere.

Gigi, menajera doctorului, trebăluind înfrigurată în primele ceasuri ale dimineţii terorizată de dezordinea ce învălmăşea bunul mers al lucrurilor, îmi ciocănea destul de agasată în uşa odăii, haide domnişorule la cana cu lapte, se răceşte, apoi îi auzeam paşii îndepărtîndu-se mărunţi, auzeam zgomotul ciudat al unei uşi trîntite, uite se trînteşte uşa, curentul, auzeam apa turnată în lighean, şi sunetul liniştitor al tablei în contact cu apa, din nou ciocăniturile insistente în uşă, săream în pat prefăcîndu-mă că dorm, crăpînd pleoapele doar atît cît să pot spiona intrarea menajerei,

uşa ezitînd între deschidere şi reînchidere, de-a-lungul podelei se întindea o fîşie subţire de lumină pînă aproape de perete, dispărînd imediat ce uşa se căsca succesiv, apoi picioarele protejate de cipici îmblăniţi, gleznele ghicindu-se cu uşurinţă sub ciorapul gros din lînă,

domnule Valer laptele, ei şi? ziceam morocănos, imitam vocea unui abia trezit din somnul binefăcător, se răceşte, lasă-mă, ziceam,

cum vreţi dumneavoastră, şi din nou de îndată ce uşa se închidea mă repezeam la fereastră, îmi lipeam nasul de sticla rece, mirosind plăcut, urmărind legănarea accentuată a şaretei ducîndu-l pe doctor la dispensar,

spatele lui rotund protejat cu o pătură flocoasă, picioarele înfofolite în pîslari grei, genţuţa cu burduf alături, legănarea plăcută a şaretei, mersul măsurat şi plin de experienţă al iepei, cu urechile în continuă agitare, atente la toate zgomotele ce circulau şi erau transmise cu neobişnuită fidelitate de aerul curat, aspru,

bineţele dat de ţăranii întîlniţi, salutul încărcat de respect şi admiraţie reţinută cu demnitate, herghelia de cai a fermei, cu ocolul larg împrejmuit de bîrne solide, deşi cam roase de dinţii puternici ai armăsarilor, mirosul dulceag al bălegarului din spatele hambarelor,

casele lipite ciudat pe fîşia de cer, depinde cum le priveai, cîte un marfar tăcănind greoi pe linii şi la intersecţii

zăpada împuţinată, paiele aşezate pentru pîrlirea porcilor pregătiţi pentru tăiere.

Mă îmbrăcam fără nici o poftă, de îndată ce trebuia cît de cît să dau un sens zilei, tot farmecul se topea ca prin minune, ciorapii îmi apăreau lipsiţi de interes, plicticoşi, îmbrăcarea lor mi se părea lipsită de noimă, un adevărat chin, odaia sărăcăcioasă, rece, mă umilea, din cînd în cînd îmi aruncam privirile pe fereastră, în timp ce-mi îmbrăcam pantalonii, peisajul era sărăcăcios, aşa cum îl vedeam, fără să-mi mai simt privirile desfătate, intram în inerţia zilelor de vacanţă de iarnă, zgribulit îmi petreceam breteiele după umeri, bosumflat şi critic încheiam nasturii, îmi luam jacheta pe umeri, şi, intrînd în bocancii lustruiţi cu cremă neagră, boc-boc, fără să string şireturile, străbăteam plictisit coridorul scurt ce ducea la bucătărie, deschideam uşa mormăind bunădimineaţa, ostentativ lipsit de chef, n-are **degindsăningă**, sau dacă ningea, **atîmpeniezăpada**.

Pe cele două taburete chicoteau „fetele", privindu-mă din cînd în cînd cu ironie, sau indiferente, Gigi, menajera, îmi vîra sub nas cana uriaşă cu lapte fierbinte, un timp priveam abătut pieliţa de grăsime abia formată la suprafaţa cănii, fără să mă ating nici măcar cu o înghiţitură, şi menajera îmi curăţa cu o bucăţică de lemn pieliţa, mormăiam nemulţumit ceva, simţindu-mi ochii încă umflaţi de somn, ştiindu-mi faţa încă dezavantajată de ieşirea din somn, apoi un timp priveam camuflîndu-mi cu măiestrie interesul pentru ceea ce făcea Gigi, peştele încă viu zbătîndu-se în lighean,

se zbate peştele, remarcam voios,

şi Ana şi Grete chicoteau rece, eu mă simţeam umilit din nou, dar privirile îmi erau repede [illegible] de spectacol, Gigi pregătea scîndura pe care urma să cureţe peştele, trupurile flexibile şi argintii ale peştilor se izbeau cu putere de pereţii ligheanului, plescăind cu cozile în plin tabla smălţuită, şi menajera îi curăţa pe rînd, dar mai întîi îi izbea puternic în moalele capului cu plăselele grele ale cuţitului de bucătărie, [illegible] era plin şi oarecum încărcat de-o cruzime şi lascivitate ciudată, evidentă, şi mă miram cu voce tare cît de puţin sînge se scurge din abdomenul spintecat cu o mişcare sigură pornită din încheietură, mă miram cu voce tare, şi puţin îmi păsa de privirile superioare ale fetelor.

ia te uită, ziceam, al dracului peşte.

Mişcările menajerei erau pline de precizie, în [illegible] focul pîlpîia viu în plită, producînd o căldură paşnică, moleşitoare, eu terminam de [illegible] şi ultimile fărămituri ale pîinii, scobeam cu degetele coaja de miez, bucuros de privirile îngrijorate ale femeii urmărind dezastrul de murdărie de pe faţa de masă, de pe genunchii mei, de sub masă.

mă pregăteam să ies în curte,

doseam cîteva bucăţele de pîine prin buzunare, sub privirile iscoditoare ale verişoarelor,

[illegible]-ţi paltonul, domnişorule, îmi recomandă îngrijorată Gigi.

ia mai lasă-mă dracului, ziceam, ştii bine că nu sufăr paltoanele,

dar e frig, o să răciţi, mă sfătuia ştergîndu-se pe mîini cu şorţul.

asta-i bună, rîdeam, na, că asta-i bună...

o să vă certe domnu Igor, mă ameninţa Gigi, o să vedeţi,

ieşeam, trînteam uşa încruntat,

puţin îmi pasă de el...,

dar de îndată ce făceam cîţiva paşi spre crîngul sărac de dincolo de şanţul drumului, mă simţeam fericit, respiram puternic şi însetat aerul tare, şi primeam labele căţelei pe pieptul jachetei, suflîndu-mi prietenoasă respiraţia în faţă, îi vedeam ghearele teribile sprijinite uşor de torace, şi limba roşie, uimitor de aspră atîrnînd din gură, dinţii albi, bine lustruiţi, şi privirile devotate, încărcate de dragoste.

haţ să haţ m, ma..., spuneam frecînd-o bucuros pe abdomenul umflat de sarcini şi-i dădeam pe rînd bucăţelele de pîine, o priveam cum clămpăne cu dinţii aceia impetuoşi, plini de sănătate, şi mă înfioram.

Closetul din lemn, cam părăginit, văruit acum în ajun de sărbătorile crăciunului de mîna credincioasă a lui badea Ghiula, birjarul, cu aerisitoarea tăiată în formă de inimă deasupra uşii din scîndură care se trăgea şi se închidea pe dinăuntru cu un cîrlig de sîrmă, drumul din cărămizi [illegible] de sfărîmate pentru a produce un noroi roşiatec, lipicios, ce-ţi murdărea rama bocancilor, bălţile îngheţate, sub gheaţă apa murdară, trosnetul puternic şi plăcut sub tălpile bocancilor mei, hornul care arunca cu un vuiet slab fumul, zăpada fleşcăită, păstrîndu-şi încă imacularea

mă trezeam dimineaţa, şi-n minte-mi năvăleau plăcut evenimentele zilei precedente,

mă trezesc dimineaţa deobicei bine dispus, şi-n minte-mi năvăleşte realitatea plăcută a vacanţei, a trîndăviei, îmi întind picioarele şi-mi trosnesc oasele pe de-asupra plapumei, odaia mai păstrează ceva din căldura nopţii, arunc plapuma de pe mine, desigur e zi frumoasă, şoptesc, mă reped desculţ la fereastră, îmi lipesc nasul de sticla rece a ferestrei, sînt într-o vitrină verzui dincolo de mine cîmpiile vaste ale iernii, troienele bogate, frumos rotunjite linia ferată, semnalul de liberă trecere tăcănitul scurt, o lumină plăcută şi rece se aprinde, verde, îndepărtată şi incredibilă în claritatea de tifon a dimineţii aceasta în care eu m-am trezit bine dispus, şi m-am repezit [illegible] desculţ pe podelele reci, şi de frig tălpile mi se lipesc plăcut. zîmbesc fără să vreau,

a dracului iarnă, şoptesc.

sticla se abureşte, îmi încrucişez ochii şi încerc să-mi descifrez trăsăturile în luciul geamului, încă nu m-aş dezlipi de la fereastră dar cineva se apropie de uşă, şi uşa se crapă, dar mai întîi se ciocăneşte discret, enervant, insistent şi nu discret.

laptele se răceşte.

şi o fîşie de lumină despicase podeaua în două. cîmpiile sînt ample şi zăpada nesfîrşită sînt cîmpiile, şi cît de incertă e ceaţa ce le acoperă, le diminuiază detaliile. îngroşate în ţesătura ei lipicioasă trunchiurile doborîte ale sălciilor de pe malul Someşului, nici un om, nici o siluetă, şoseaua pustie, casele presărate ale satului, miniaturale şi lipite ca nişte poze colorate pe cerul din sticlă mov aidoma jocurilor cu cuburi, drumul desfundat şi plin de bălţi îngheţate, şi plin de urmele adînci ale căruţelor ce le-au pisat cu tăişul roţilor, urmele încărcate cu o pastă de noroi acum rigidă, croncănitul infometat şi disperat al ciorilor,turla bisericii în formă de T, clopotniţa în reparaţie, schela firavă din jurul ei, preotul cel nou, jovial şi descurcăreţ, mirosind vag a băutură, învăţătorul pe nume Vodă cu căciula înaltă din blană de miel, nu ninge, nu trebuie, şareta cu doctorul ce se leagănă tăcută, ţipătul sfîşietor şi prelung, al unui porc înjunghiat, şi sîngele gros aproape negru aruncînd aburi voluminoşi în aer prin rana care se ghiceşte albă şi moale, plăcută sub atingerea buricelor degetelor, şi ultimile zvîcniri ale porcului obez turtind zăpada incendiată de roşul orbitor, proaspăt, picioarele lipsite de graţie, deşi subţiri, bicopitate, murdare, cu noroi îngheţat desprins în pojghiţi subţiri, femeile legate la cap cu basmale simple, scoţînd mici ţipete de surpriză, bărbaţii cu mîinile mînjite de sînge, părînd astfel şi mai viguroase, cu unghiile groase, cu inele de alamă pe degetele răsfirate pentru relaxare, privind în cerc strîns agonia porcului, şi din rana profundă o ultimă dîră de sînge, o ţîşnitură încărcată de ură, şi ochii mici, protejaţi de gene decolorate, îşi pierd licărirea de răutate şi obtuzitate şi frică intensă, rămîn albi, liniştiţi, îngheţaţi,

şi halcile de carne roşie atîrnate în cîrlige picurînd încă şi făcînd o mulţime de orificii în zăpadă, găinile şi raţele agitîndu-se neliniştite la mirosul sîngelui şi-a cărnii, şi surprind înfiorat mici sclipiri de cruzime în ochii animalelor, păsărilor, oamenilor,

satisfacţia cuţitului bine ascuţit alunecînd adînc în masele de carne,

te iubesc dragostea dragostea mea, îmi spune Roza, atingîndu-mă cu vîrfurile degetelor înmănuşate, nu trebuie să ne fie ruşine de dragostea noastră, dulce este carnea ta fragedă, spun,

nu trebuie să ne fie ruşine, îmi spune, unor copii n-au ce să ne facă,

desigur că nu, zic, nu vor îndrăzni.

ar fi revoltător şi ruşinos, răspunde Roza cu lacrimi în glas, o abjecţie, bieţii porci, spun şi-i arăt prin şipţele gardurilor rare masacrul, n-au pic de inimă,

nişte inculpaţi nenorociţi, îşi stăpîneşte Roza plînsul, mai mare ruşinea.

haide dragostea mea, iubirea mea, spune Roza, şi părăsim satul sub privirile invidioase ale gură-cască ce se minunează,

nepotu lui doctoru cu Roza nebuna

dulce ca trestia verde şi-amară e carnea noastră, fragedă ca burta de şarpe, moale şi tandru păşim şi albi sînt paşii neadînci, şi cerul adînc, dragostea dragostea mea iubire

...comuna J., nu e [illegible] de lepădat, case şi staule şi ocoluri din lemn, acoperişuri din şindrilă, paie, ţigle ; şcoala, o clădire dinvăiugă, îndestul de luminată şi încălzită, deşi în aceeaşi sală învaţă împreună trei clase, curată ca roua e carnea ta, soarele de-asupra alb şi melancolic, norii topiţi curg ca o lavă gălbuie pe spinările umile ale dealurilor, şi poştaşul Gottfried plînge lîngă bicicletă, au, cum am beut, plînge doamna Sterian îşi bate covoarele, şi praful iscat planează de-asupra zăpezii, iar caravana cinematografică intră în acest moment în comună, povestea unui om adevărat, iubirea mea cum păşeşti fără sunet, fără vinovăţie luminile se sting, murmurul încetează, şi mormăitul plăcut al aparatului de proiecţie, ce caldă e palma ta, să nu fi bolnav dragule, spune,

gura mucoşilor, etete..., şi-au găsit vorbă, luminile s-au stins şi aerul se lichefiază sub jetul de lumină proiectat din lentila aparatului,

jurnal, actualităţi,

vedeţi copii, comentează instructoarea, cum se sta de vorbă cu pionieri de vîrsta voastră, Procopie, măgarule, nu mai rînji,

linişte, veţi vedea un film cu eroism, sonoru sonoru ! tovarăşe proiectant, afară frigul şi singurătatea compactă a crîngului.

Ieşim afară cu imaginea pilotului infirm, cu zîmbetul Ollei întipărit pe buzele noastre,

eu una l-aş fi iubit oricum, izbucneşte în plîns Roza, nu crezi cumva că te mint ? eşti o copilă, o mîngîi, n-ai decît paişpe ani, deci eşti un copil, sigur că l-ai fi iubit..., l-aş fi spălat toate cămăşile, l-aş fi încălzit cu trupul meu aşternutul, spune, şi nici nu m-ar fi deranjat picioarele alea amputate..., dă-le naibii de picioare, izbucnesc, ce-are a face una cu alta ?

. . . .

pe drumul spre Gherla lupii au mîncat o fată, mănuşile şi ghetele mototolite, şi paltonul zdrenţuit, o, dragostea mea cum mă dor colţii, şi pielea mea subţire se sfîşie ca o foiţă de staniol aburită, ce gracile-mi sînt oasele şi ce frig mi-e goală în mijlocul fiarelor, şi sînii ca şi cum n-ar fi, mici şi înfioraţi şi caraghioşi, cum ţi-aş spăla cămaşile, cum ţi-aş cîrpi hainele ce transparente-mi sînt oasele, şi cît de ciudat sună, murmură şi tînguies, cît de frig mi-e goală în mijlocul fiarelor...

. . . .

În dispensar miroase puternic a iod, dulapul cu instrumente şi muşcatele din fereastră,

a murit unul, binghang, clopotul, şi coşciugul se dă la rîndea şi se pîrleşte

cu lampa de benzină,

apoi, lateral, Sucurel ucenicu, trînteşte o gaură cu burghiul, de ce ?,

ca să-i iasă..., şi spune un lucru îngrozitor, intru în casă, ce-a avut lele mortu de-a murit,

se mănîncă clătită cu magiun, într-un colţ un hîrdău cu un lichid verzui, lampa de gaz filează, şi intru în camera mortului, şi ăla întins ţeapăn şi acoperit,

ia uită-i faţa, uite-o...,

frumoasă frumoasă cu pielea bine întinsă şi buze vinete uşor întredeschise, are tălpile albastre cu călcîie albe, rotunde, şi unghiile crescute lungi, şi aşa cum priveşti totul ar fi cum ar fi, dar unghiile alea crescute peste măsură n-au cum să-ţi placă, ce-a avut mortu de-a murit, ă, moarte a avut, frumosul mamii frumos cum îi de rece, moartea.

la măru şi foaia asta de dafin de la lelea.

Doamna Steriade şi-a părăsit soţul, plecînd cu un casier mai tînăr decît ea cu treişpe ani, la Cluj.

Se fac vaccinările contra febrei tifoide, se-mpart abecedare gratuit analfabeţilor. Gottfried îngheaţă într-o noapte pe terasamentul din apropierea haltei, anchetă, bătu-l-ar cînii şi strigoiu, dă beutor înrăit.

Circiuma cu vin acru, şi Malva femeia cîrciumarului, să vezi tărăşenie....

legănatul tihnit al şaretei cu doctorul,

noaptea ca o izbăvire.

(fragment de roman)

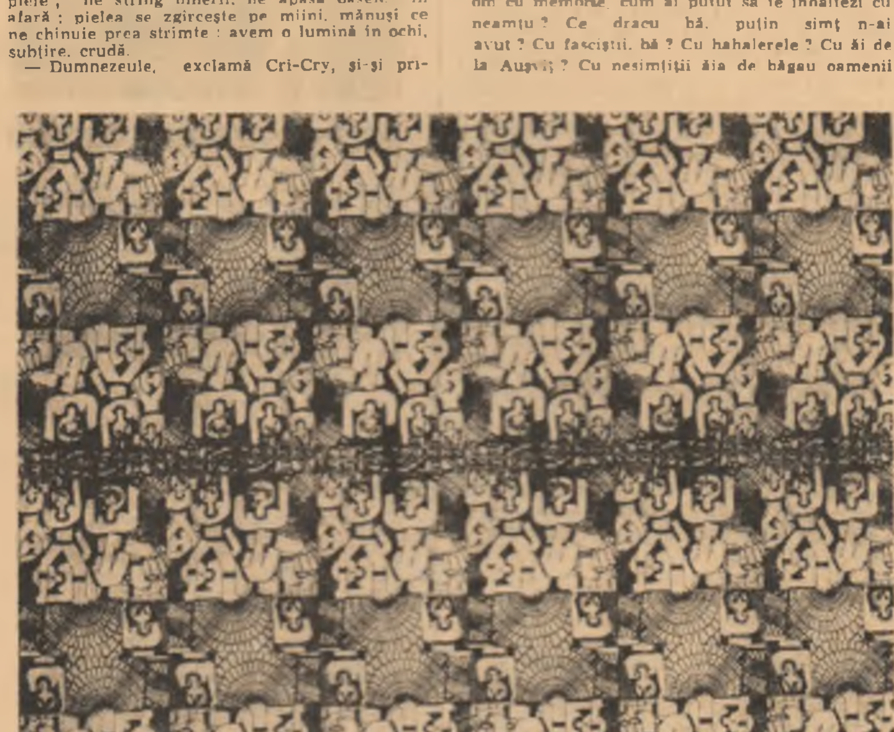

Litografii de SABIN ŞTEFANUŢĂ

ION TUDOR

Pămintului meu

Dimineaţa îi privesc întinderea
pînă acolo,
în înaltul munţilor,
la cuibul de vultur,
Bătrînii mei
mi-au sădit biruinţa
în sînge,
şi am crescut drept,
ca brazii pădurilor.
Mi-au lăsat moştenire
pămîntul,
iar drept unelte
braţele puternice.
Izvoarele ? Tot ale pămîntului
sînt !

Apa lor ne-a făcut
mai frumoşi,
şi am pornit-o spre soare.

Mergem cu pasul domol
cîntînd printre lanuri,
şi nu vom obosi
niciodată !

Vin carele

Vin carele trase de cai !
Tu, mamă, te uită în zare,
Mai dă-mi din laptele tău !
Să fie ultimul strop, oare ?

Vin carele trase de cai !
În toamna ce bate la uşă,
Din focul ce arde nestins,
Scot mieii din blînda cenuşă.

Vin carele trase de cai !
Muşcata o pun la fereastră
Privind cum jocul-alai
Al carelor urcă spre creastă !

Din cînd în cînd

Pe-acest pămînt încununat
de vis
Sîntem născuţi în lanuri vii
de grîu :
Cînd ochii mari din gene s-au
deschis
Mergeam cu trupul să ni-l dăm
la rîu.

Şi lepădam păcatele ce poate
Eram cu ele-ncinse pîn-la brîu.
Că mintea noastră tot mereu
socoate,
Din cînd în cînd, cel trup să-l
dăm la rîu.

Şi dacă scapă unul cu păcate,
E că a mers pe calu-i fără frîu,
Bătînd cărările necercetate,
Şi trupul nu şi-a dat la rîu.

o dragoste uitată

Mihai Giugariu

Ultima dată cînd am văzut-o pe doamna Nicolai a fost într-o toamnă. Eram după vacanță, odihnit și starea de vigoare fizică îmi dădea o neobișnuită siguranță. Am stat de vorbă. Ea povestea cu felul ei leneș de a pronunța cuvintele că în curînd va pleca într-un turneu, că are un angajament pe cîteva luni și pentru pregătirea lui și-a sacrificat vara. Mi-a mai spus că este obosită, a lucrat multe ore pe zi, chiar în timpul căldurii intense. Am înțeles că toate acestea erau menite să-mi justifice trăsăturile ei puțin îmbătrînite. Doamna Nicolai era o bună cîntăreață. În ultimul an de conservator fusese observată și i se decernase premiul național pentru tinerele speranțe iar, apoi, cu tenacitate, dar mai ales cu inteligență reușise să valorifice promisiunile. În cîțiva ani era o artistă despre care se vorbea. În timpul acela și-a ales pseudonimul pe care-l purta și acum — iar alegerea a fost foarte ingenioasă, ea și-a modificat aproape imperceptibil alcătuirea numelui, obținînd acea rezonanță ușor străină pe care considera că are nevoie pentru profesiunea ei. În perioada despre care vorbesc i s-a întîmplat însă și un lucru neplăcut. Un impresar neamț care a ascultat-o, declarîndu-se mulțumit de audiție, a făcut imprudența de a afirma într-un grup foarte restrîns că tot ceea ce se putuse obține de la vocea ei fusese obținut. Formularea, deși puțin cam dură, era onestă, iar lipsa de tact nu trebuie pusă pe seama lui, — așa cum s-a susținut cu o candidă maliție mai tîrziu —, ci a celor ce au colportat opinia. Calificativul dat a însoțit-o de atunci tot timpul, depășind limitele scenei, dar ea a avut puterea să se acomodeze acestei noi situații. Mă gîndeam tocmai la seninătatea cu care își domina adversitatea unei prejudecăți, cînd am auzit-o spunînd :

„Crezi că e prea tîrziu ?"

Mi-am dat seama însă că întrebarea nu se referea la cariera ei și pentru a doua oară am fost puțin uimit. Nu era o femeie frumoasă, cîndva în adolescență suferise de o acnee care lăsase urme vagi, mai mult niște umbre, dar în general avea o înfățișare atrăgătoare și demnă. Niciodată nu fusese preocupată excesiv de chipul ei. S-ar putea crede că era mulțumită de felul în care arăta și ideea aceasta este exactă, dar trebuie înțeleasă în sensul că nu dorea mai mult știind că nu poate obține. O astfel de judecată poate fi pusă, desigur, în legătură cu inteligența ei, dar destul de probabil și cu certitudinea discretă că are un corp frumos, mai degrabă interesant decît atrăgător. Pentru prima dată descopeream că este puțin îngrijorată de felul cum arată. În momentul acela mi-am adus aminte că ea fusese cea care m-a oprit și m-am simțit cuprins brusc de un sentiment de duioșie, i-am pus mîna pe umăr i-am ținut umărul în palmă — pielea era caldă, elastică — spunîndu-i:

„Ah nu, Natalia, arăți minunat !"

Probabil că răspunsul a fost prea repede dat, părea foarte convingător, deși nu asta a fost intenția mea. A zîmbit ori a rîs — așa cel puțin ar fi fost firesc să facă, siguranța ei nu putea ceda slăbiciunii unei amintiri. Totuși, nu-mi amintesc ce s-a petrecut, vreau să spun : nu pot reface ultimul, ultimele momente. De atunci nu am mai întîlnit-o și au trecut cîțiva ani. Poate că o dată sau de două ori ne-am încrucișat totuși drumurile, nu este posibil ca întîmplarea să nu ne mai fi adus vreodată în apropiere unul de altul. Privirea ei este pătrunzătoare, mult mai bună decît a mea și acomodată cu un cîmp larg de observație, obișnuința pe care a deprins-o și datorită scenei. Cu toate acestea este sigur că de atunci nu ne-am mai oprit unul în fața celuilalt.

În timp ce-mi amintesc de această ultimă întîlnire, în sală nu se întîmplă nimic deosebit. Doar obișnuitele preliminarii care nu angajează

pe nimeni. Privesc înainte, dar privirea mea este difuză, o îndemînare deprinsă în decursul timpului care îmi permite să mă uit dînd impresia că observ totul, în realitate păstrînd doar senzația unei mase nediferențiate, informe, din care răzbate cîteodată o rumoare imprecisă : de cele mai multe ori însă — așa cum se întîmplă și acum — totul rămîne în deplină liniște.

Nu o caut, nu vreau să o văd. Desigur, e puțin ciudat ca numai ea să mă privească, este ca și cum aș refuza să-i răspund, dar lucrul acesta poate că s-a mai întîmplat, chiar dacă eu nu-mi amintesc.

Natalia a fost totdeauna îndrăzneață. Pentru noi ceilalți, adică pentru mine mai ales, care eram ceva mai mic decît ea, ea a părut întotdeauna foarte îndrăzneață și independentă. Tatăl ei, un funcționar subaltern într-o uzină de armament în timpul războiului (și cu un grad inferior în armată), dar favorizat de un post protejat și beneficiind în general de o situație materială mulțumitoare, a reușit să obțină destul de rapid, odată cu sfîrșitul războiului, o poziție promițătoare. Individ destoinic, nu a invocat statutul lui social subaltern, deși aceasta ar fi fost calea cea mai lesnicioasă, ci s-a prevalat de o defecțiune intervenită în cursul războiului în funcționarea uzinei lăsînd să se înțeleagă că nu este străin de producerea ei. Precaut și suplu, nu și-a revendicat inițiativa ei — s-a ferit chiar să utilizeze cuvîntul, altfel de excelentă impresie, „sabotaj" — ceea ce i-a atras și meritul modestiei. Destul de curînd a părăsit locul acela, intrînd într-o ramură de activitate cu totul diferită, și în felul acesta a dus cu el numai finalul unei povestiri, dînd uitării faptele din care se născuse. Totuși, nu trebuie judecat cu asprime, pentru că el era în drept să-și închipuie că, dacă i s-ar fi cerut, nu s-ar fi dat în lături (într-atît se potrivea înțelegerii pe care între timp o dobîndise despre oameni și ideile lor) încît, dintr-un anumit punct de vedere, se poate spune că le-a săvîrșit cu adevărat. Despărțirea s-a făcut cu oarecare grabă și înainte de plecare, Natalia a venit la noi, unde a rămas la masă și apoi noaptea tîrziu pînă spre dimineață. Desigur că astăzi este ridicol să spun că acesta a fost un gest de sfidare față de tatăl ei, dar atunci așa mi s-a părut și cred că exactitatea calificativului trebuie judecată în raport cu circumstanțele din acel moment.

Mai tîrziu ea a plecat din orașul în care se mutaseră și a urmat cursurile unei facultăți dintr-o localitate îndepărtată, părînd astfel să refuze beneficiul înlesnirilor ce i s-ar fi putut face. Poate că și în privința semnificației acestui fapt ne-am înșelat, dar era bine pentru noi să credem că cel puțin ea era capabilă să-l înfrunte. Sînt amănunte despre care constat că îmi reamintesc cu multă siguranță.

O ușoară rumoare ajunge pînă la mine și devin atent. Grefierul a început să ia note. Sînt evocate cu o neutralitate detașată, care pe mine mă pune însă în gardă, unele amănunte din viața ei, seara, după spectacol. Se spune că doamna Nicolai primea flori, o așteptau buchete de flori în cabină, ceea ce dovedește prețuirea și simpatia de care se bucura. Cu toate acestea — se arată — frecvența cu care i se trimiteau florile ar putea justifica anumite suspiciuni. Mai bizar pare faptul că deseori („deși iubea florile și succesul") renunța la ele, dăruindu-le cameristei („așadar, evitînd să le aducă acasă").

Am surîs — cred că am surîs — înțelegînd aluzia nerostită a raționamentului. Amănuntul evoca pentru mine vechi amintiri. Doamna Nicolai dăruia florile care nu-i plăceau. Avea o sensibilitate cu totul aparte, aproape maladivă, nu suporta anumite parfumuri și culori. Mai curios este că această sensibilitate frizînd limitele intoleranței se modifica în funcție de anotimp, căldură, luminozitate, acționînd în chip cu totul imprevizibil. Ce împovărătoare servitute fiziologică pentru biata Natalia !

Uitasem cu totul de acest, să-l spunem, cusur atunci cînd, după mulți ani de la plecarea ei, am reîntîlnit-o. Eram într-un mic grup reunit cu prilejul unei excursii de sfîrșit de săptămînă la o oarecare distanță de oraș, pe malul unui lac. Cu acel prilej i-am fost prezentat soțului ei. Păstrez o bună amintire acelui bărbat plăcut și îndatoritor.

Fusesem prevenit că este o persoană cu un bun prestigiu profesional și, contrariat de această faimă care-l preceda, l-am urmărit cu multă atenție, iar uneori m-am arătat și neconciliant, însă el a răspuns cu bunăvoință și demnitate. Ne-am despărțit în termeni foarte buni, nutrind chiar o anumită simpatie unul pentru altul, iar aceasta în ceea ce-l privește trebuie pusă desigur pe seama caracterului său agreabil, dar în mare măsură și a reacției binevoitoare pe care i-a provocat-o faptul că o cunoșteam pe Natalia.

Era o zi foarte caldă, iar către ora prînzului aerul a devenit aproape torid. Ne-am refugiat într-un crîng rar de salcîmi situat pe o faleză care domina lacul. Folosind pînzele colorate de plajă, cearșafuri și tot ceea ce ne-a căzut la îndemînă, am încercat să improvizăm o perdea protectoare. Operația ne-a luat cîtva timp, iar cînd am terminat ne-am înghesuit sfîrșiți sub peticul acela de umbră. Eu rămăsesem ceva mai departe și, sprijinit de trunchiul unui pom, priveam oglinda liniștită a apei. Lacul era închis la orizont de liziera unei păduri, iar dincolo de pădure, nesigur și difuz în lumina puternică a soarelui, se vedea cîmpul. Cîteodată privirea mea încărcată de intensitatea albă a luminii se oprea numai în liziera de pomi și orizontul se suprapunea atunci liniei îngroșate a malului. Jocul acesta al distanțelor îmi crea o senzație de evadare spațială ca și cum ar fi fost însoțit de adevărate deplasări, nu era efectul unei iluzii optice, ci eu însumi îmi îndepărtam orizontul pornind spre el. Rareori zgomote distincte ajungeau pînă la mine, dar ele nu alterau lumina și echilibrul oglinzii de apă, se pierdeau imediat, lăsîndu-mă mai departe robul fericit al realității mele senzoriale. Prezența Nataliei își găsea și ea un loc aici, era ca o anume nuanță coloristică într-o armonie cromatică și teama de a nu pierde această armonie mă împiedica să detașez, privind prea stăruitor, una din componentele ei.

Mai tîrziu, cînd intensitatea căldurii a scăzut, am coborît la lac și am făcut baie. Soțul Nataliei și cu mine ne-am îndepărtat înotînd pînă la celălalt mal. Era un bun înotător și mi-ar fi fost greu să-l urmez dacă nu ar fi încetinit ritmul, observînd dificultatea mea.

Am rămas cîtva timp dincolo să ne odihnim. Ne-am urcat pe mal, el a stat puțin jos, pe iarbă, apoi s-a ridicat și a început să cerceteze locul de jur împrejur. Cînd s-a întors mi-a spus că terenul e argilos și reține apa la suprafață, în timpul ploilor este inundat. Îl ascultam cu o anumită mirare nu înțelegeam ce urmărește, iar el, observîndu-mă, s-a oprit și a început să explice.

„Vreau să-mi fac o cabană. Toți îmi cunosc ideea asta fixă. Pînă acum n-am găsit un loc bun și de fiecare dată motivul este altul. M-am obișnuit să caut. A devenit un fel de plăcere aproape vicioasă. Apoi a izbucnit în rîs. Nu știu dacă n-aș fi dezamăgit dacă aș găsi".

Natalia n-ar fi putut spune niciodată așa ceva. La ea tenacitatea era o disciplină de spirit, nu-i plăcea să glumească pe seama încăpățînării și a rezistenței sale.

Mi s-a povestit cu alt prilej despre soțul ei că înainte de absolvirea liceului părăsise brusc școala, în aparență fără nici o motivare, și apoi trecuse prin mai multe meserii timp de doi ani, colindînd țara. La capătul acestui pelerinaj — altfel inexplicabil, fiindcă fusese un elev eminent — s-a prezentat la examenul de admitere într-un institut de învățămînt superior. A obținut un succes strălucit, primind felicitările juriului. În acele momente de euforie, fiind întrebat ce l-a determinat să întrerupă școala, a afirmat că pentru a nu risca nimic a preferat să se prezinte la examen în calitate de muncitor și că însăși schimbarea mai multor locuri de muncă trebuie pusă în legătură cu intenția de a demonstra că actul nu avea semnificația ce i s-ar fi putut da. Mai tîrziu a susținut că și-a făcut un calcul greșit, nu a existat nici o condiție restrictivă la admitere, în realitate cei doi sau trei ani au fost pur și simplu pierduți. Eu cred că nici prima dată nici a doua oară nu a spus adevărul, dar de aici nu trebuie înțeles că era foarte versatil, ci numai că sensul intim al unor fapte îi scăpa, ori era nesigur în judecarea lor, și aceasta chiar cînd era vorba despre propriile sale acțiuni.

Cu toate aceste mari deosebiri de temperament și caracter, este sigur că ei doi se înțelegeau foarte bine, politețea acidă pe care o manifestau deseori fără menajamente unul față de altul fiind menită — ca în multe dintre căsătoriile încheiate între astfel de oameni — să disimuleze afecțiunea pe care și-o purtau.

Surprinzător nu este totuși deznodămîntul — pentru că interferența acelorași însușiri și defecte sub lumina unor simple circumstanțe poate conduce la rezultate cu totul diferite, tot așa cum modificarea unor condiții de temperatură și viteză poate schimba complet sensul unei experiențe — ci vulgaritățile care acum, în această sală obscură de judecătorie, erau scoase la iveală.

La întoarcerea noastră de pe celălalt mal (de data aceasta el se lăsase aproape tras, înotînd fără vigoare) am găsit-o pe Natalia cu un braț de flori de cîmp, printre care, amestecate, tulpini de anason, o plantă puternic aromată pe care cel ce adunase florile o adăugase buchetului, încrezîndu-se în aspectul său decorativ. Ea ținea buchetul cu mîinile îndepărtate iar gestul său mai mult neîndemînatic decît lipsit de grație, ca și aerul ușor confuz i-a făcut pe toți să izbucnească în rîs. Ei au pus această pantomimă, pe care au și intitulat-o „Nu vreau" sau „Fetița naivă", pe seama inventivității Nataliei, căreia îi plăcea să aibă inițiativa unor scene vesele.

Biata Natalia ea se simțea însă cu adevărat stînjenită. Pentru toți ceilalți această aversiune fiziologică pentru anumite mirosuri și culori era greu de înțeles, putea fi cel mult o anomalie posibilă la indivizi ciudați. Mărturisirea unei asemenea infirmități — căci trebuie spus că Nataliei îi provoca vărsături și grave migrene pînă la pierderea cunoștinței — ar fi sporit valul de veselie, fiind considerată o bună farsă. Natalia însă făcea eforturi mari pentru a-și juca pînă la capăt rolul și această rezistență încăpățînată, sau eroică, trebuie mai curînd privită ca un semn de neputință. Tenacitatea ei avea deci acest revers.

Poate că dau prea mare amploare acelui incident, dar amintirea lui a fost provocată de insistența cu care s-a vorbit despre un amănunt a cărui semnificație reală mie îmi era bine cunoscută. Oricum, Natalia ar prefera indiferent ce umilință decît să dea o explicație în privința unei particularități față de care a încercat întotdeauna un sentiment de curioasă pudoare.

Compasiunea, poate și tentația surprinzătoare a unei solidarități mă îndeamnă să o caut cu privirea pe Natalia. Am crezut că va fi suficient să trec de la masa aceasta nediferențiată pe care o pot îmbrățișa toată de la locul meu, la observarea celor ce o compun, așa cum aș proceda prin rotirea unui ocular, cedînd imaginea confuză a întregului pentru cea din prim plan a unității — ca ea să-mi apară deodată singură, perfect individualizată, (chiar dacă de la ultima noastră întîlnire trecuseră mulți ani).

Operația s-a vădit însă neașteptat de dificilă. M-am oprit asupra multor figuri — sala era foarte aglomerată și lumina unui sfîrșit de februarie, neputincioasă — fără rezultat, iar curiozitatea mea a trezit resentimente dar și speranțe neașteptate, de parcă acel contact fugar ar fi fost puntea de comunicare a unui adevăr greu de rostit altfel.

Într-un tîrziu am descoperit-o. Mi-a răspuns printr-o privire timidă de recunoaștere ca și cum și-ar fi cerut iertare că se află acolo și nefericirea ei, pentru o clipă, m-a rușinat. Natalia era foarte schimbată, dacă m-aș fi aflat acum față în față cu ea, singuri, mi-ar fi fost greu să i-o ascund. Nu era vorba de acele imperceptibile semne de oboseală fizică acuzînd, mai mult decît alterarea unei trăsături, modificarea identității, ci de un aer de tristețe, care stăruia vizibil pe chipul ei. Ciudat părea faptul că ea lăsa să se vadă aceste semne de înfrîngere, și abandonarea cenzurii ca și a disciplinei pe care totdeauna și le impusese mi se părea prin ea însăși mai gravă decît ceea ce lăsa să transpară. După momentul de slăbiciune pe care îl avusesem, curiozitatea insensibilă din mine se concentra liniștit asupra ei. Natalia se oferea însă cu o lipsă totală de voință privirilor mele și aceasta mă neliniștea. Am încercat să-i înving pasivitatea, comunicîndu-i răceala, indiferența mea, poate chiar disprețul cu care acceptam prezența ei acolo, dar ea continua să nu-mi opună nici o rezistență, acceptînd totul, și astfel a sfîrșit prin a-mi zdruncina siguranța. Un vag sentiment de tulburare m-a surprins. În el era amestecată o frică veche, de care uitasem demult, și împotriva dorinței de a mă stăpîni și a lucidității, pe care mi le impuneam, frisoane ușoare m-au cuprins. Amintiri viclene mă hăituiau ca parfumul tulpinelor de anason, timpul meu se supunea unor valuri succesive de căldură și frig, iar eu mă abandonam stării acesteia cu o plăcere de care mă simțeam înjosit.

Ultima noapte înaintea plecării. Camera îngustă schimnică cu pereții vopsiți cu var, de un alb compact în lumina nopții, fără nimic pe ei (disprețuiam tablourile, inscripțiile, tapetele, toate aceste semne de intimitate frivolă), ca niște draperii înalte marcînd sever limitele spațiului nostru. De-a lungul pereților, cele două paturi înguste (părinții mei păstraseră totdeauna speranța unui al doilea copil), iar între ele un spațiu adînc, inutil ca o falie născută într-o absurdă lume minerală. Peste el mîinile noastre se atingeau, se ajungeau și se atingeau cu o teamă delicată, uneori degetele se legau între ele încolăcindu-se unele de altele într-o crispare înghețată, alteori tatonîndu-se, prelungindu-se în înfiorări de o stranie candoare. Dincolo de aceste mîini care se asemănau trăind cu o voluptate independentă arzătoare, ca niște torțe sacrificate, zăceau trupurile noastre inerte. Ușor încovoiate unul spre altul — și doar cît ajutau micilor torțe — părînd niște mari semne de recunoaștere alb-cenușii, indiferente la tot.

Apoi, foarte tîrziu, ne-am apropiat. Acum închisoarea pereților dispăruse ; stăteam cu fețele în sus și priveam, mîinile noastre se alăturau ca nuielele unui snop sărac, dar trupurile rămîneau mai departe străine, și ne supuneam acestui joc pe care [illegible] se prefăcea că îl înțelege într-un fel sfidător ca acceptarea rece a unei ordalii alese, găsind în el o voluptate vicioasă. Am stat astfel multă vreme nemișcați — asta este ceea ce îmi amintesc — nemișcați un timp nesfîrșit, pînă cînd ziua a devenit albă.

O clipă o privesc cu ură pe Natalia, făcînd-o răspunzătoare de frica și neputința și disperarea mea. Mi se pare — curios — mi se pare că tot timpul m-a urmărit. La fel ca și atunci.

Rutina stăpînirii de sine mă ajută să depășesc acest moment. Îmi impun să urmăresc foarte atent ceea ce va urma.

Astfel aflu de noi și noi incidente — fapte mărunte, care ar trebui uitate, dar care sînt scoase la iveală de soțul Nataliei cu rectificarea aparent dreaptă cu care este percheziționată o încăpere. Totul este atins și murdărit — iar lumina în care sînt prezentate mă descurajează. Prin mine trece ecoul unor întîmplări bine inventariate, [illegible], întîlniri întîmplătoare, simulări, absențe inexplicabile. Totul este adevărat și fals în același timp, ca raportul conștiincios alcătuit al unui spion.

După ce Natalia s-a întors din turneul acela, o vreme s-a vorbit mult despre ea. Se simțea totuși o anumită rezervă, un fel de încîntare a cuvintelor, calificative somptuoase, dar lipsite de o adevărată căldură. A fost suficientă apoi o stagiune în care să apară foarte puțin pentru ca lucrurile să revină în situația anterioară. În perioada aceea a fost bolnavă suferind de o gravă afecțiune a căilor respiratorii și momentul în care s-a îmbolnăvit a fost total nepotrivit (dacă este posibilă o alegere a timpului înfrîngerilor), ea încă avea nevoie de un răgaz pentru a consolida ceea ce obținuse cu atîtea eforturi. Dar poate că la fel s-ar fi întîmplat și mai tîrziu, oamenii acceptă cu greu ideea că s-au înșelat.

A fost o perioadă rea pentru amîndoi. Soțul Nataliei a avut de făcut față unor cercetări care la început s-au desfășurat cu o anumită discreție. Mai tîrziu cercetările au luat însă amploare, existînd suspiciunea că s-ar fi săvîrșit mari fraude, sau că s-a muncit extrem de neglijent, risipindu-se fonduri importante. Verificările au fost anevoioase pentru că lucrarea în legătură cu care s-a întreprins ancheta avea un caracter cu totul special, foarte pretențioasă nu atît prin complexitatea activităților antrenate, cît prin răbdarea ce trebuia arătată. Era vorba de operații de mare minuție — comparabile spre pildă cu acelea impuse de restaurarea unor vestigii arheologice — care nu puteau suporta încadrarea într-un normativ. S-a bănuit multă vreme că acest fel de lucru a ascuns sustrageri importante și existau unele indicii puternice, dar, neputînd fi dovedit nimic precis, s-a reținut numai vina unei mînuiri neglijente a fondurilor bănești, precum și alte nereguli financiare, desigur nu lipsite de importanță, dar în fond minore față de ceea ce fusese presupus. Întrucît cazul făcuse vîlvă, a dat loc totuși unui proces, care s-a soldat cu condamnarea celui ce răspundea administrativ de executarea lucrării. Soțul Nataliei n-a apărut la proces, și, deși condamnarea celuilalt — un tînăr care îi fusese la un moment dat student — era justificată, iar pedeapsa aplicată chiar blîndă, a existat un fel de resentiment în jurul acestei afaceri, fiindcă distanța de la autoritatea lui la greșeala celuilalt nu fusese prea bine înțeleasă.

Aflînd întîmplător de boala Nataliei și temîndu-mă de ceva mai grav, am vrut să-i fac o vizită. Nu știam însă cum ar trebui să procedez, dacă să mă prefac că am trecut întîmplător sau să mă anunț, eventual să găsesc un pretext, solicitîndu-le un oarecare serviciu — ezitam deci, cînd mi-au ajuns la urechi știrile în legătură cu ancheta în care era implicat soțul Nataliei. Am renunțat, spunîndu-mi că trebuie feriți fiindcă n-ar fi fost deloc exclus să se atribuie intervenției mele felul în care a fost soluționată afacerea, ceea ce mi-ar fi displăcut. În realitate însă a fost un act de slăbiciune, de teamă, am știut-o și atunci, sînt pe deplin convins acum.

Mă uit la Natalia și observ că este îmbrăcată cu o rochie destul de modestă. O tăietură comună, modelul țesăturii mi se pare că l-am mai zărit undeva, poate pe stradă, poate într-un magazin. Culoarea rochiei însă este în armonie cu fața ei și această subtilă, insesizabilă potrivire, fiindcă nu este vorba de acordul unor nuanțe coloristice, ci de acordul unui volum cu o culoare, schimbă totul.

A simțit că o privesc și-și întoarce capul spre mine. Este un spațiu între noi în care nu ne spunem nimic, privirile noastre sînt neutre și amîndoi, ca să scăpăm de senzația aceasta de jenă, ne prefacem brusc interesați de ceva care se întîmplă în afara noastră.

Această fugă, complicitatea cu care ne evităm, alunecăm unul pe lîngă altul, incapabili să suportăm cu firesc momentul acela de tăcere, îmi amintește de ceva. Acum știu precis, m-am înșelat cînd am spus că nu ne-am mai aflat niciodată unul în fața celuilalt. Ne-am mai întîlnit o dată, îmi amintesc foarte bine o întîmplare care m-a neliniștit multă vreme. Nici nu știu dacă pot s-o numesc întîlnire. Mă aflam într-un autobuz, la o oră de mare aglomerație, și mult înaintea mea am văzut chipul unei femei, partea superioară a feței, ochii și fruntea. Printre toți cei ce ne despărțeau se formase un adevărat culoar la înălțimea privirilor noastre. Datorită unor coincidențe bizare, nici unul dintre ei nu s-a mișcat, vreau să spun nici o mînă nu a căutat alt punct de sprijin, nici un cap nu s-a interpus închizînd cîmpul acela și pentru o clipă ne-am simțit foarte aproape unul de altul. Am rămas așa, nu am făcut nimic, nici un gest, nu am îndrăznit nici lumina sau intensitatea privirii să mi-o schimb, eram fascinat de clipa aceea de intimitate absolută, și probabil același lucru se întîmpla și cu ea. Apoi însă copleșiți sau epuizați n-am mai putut suporta și la fel de brusc, sub pretextul dealtfel fals al unui dezechilibru produs de trepidația mașinii, ne-am întors privirile. Mai tîrziu am avut unele îndoieli, chiar și episodul mi se părea uneori sublimat din amintirea unui fapt oarecare.

Acum știu sigur că privirea era a Nataliei, că teama aceea descurajantă nu se putea instala decît între noi.

Sîntem aproape de sfîrșit. Mai este puțin și nu știu încă ce să fac. Aș dori (poate va fi cu adevărat ultima oară) să o văd. Nu vreau să amîn pînă după încheierea dezbaterilor pentru că n-o voi mai găsi. Nu va aștepta hotărîrea, este sigur că va pleca, va dispărea și niciodată de acum înainte, chiar dacă ne vom lovi unul de altul, nu ne vom mai opri. Aș putea să mă duc eu la ea, imediat, surprinzînd-o înainte de plecare, dar este împotriva uzanțelor. Ar exista un moment de tăcere, de apăsătoare tăcere, și pentru ceilalți din jurul nostru prezența mea acolo, neașteptată, stînjenitoare, ar fi un gest aproape ridicol. Aș putea să o chem la mine. Să-i transmit într-un anumit fel mesajul, făcînd apoi să fie condusă la mine prin culoare obscure, prin uși de serviciu blocate. Nu pot face asta. Ar însemna să o înjosesc, această întîlnire ne-ar umili pe amîndoi. Desigur, am simula o anumită voioșie, dar trupurile noastre ar rămîne rigide și nici chiar mîinile nu ni le-am întinde ca să nu se vadă cît de înghețate sînt.

Ar mai fi încă o posibilitate. Să îi spun acum, de față cu toată lumea, că vreau să o văd.

În acest moment, o femeie pe care pînă acum nici nu am observat-o, se scoală și pleacă. O [illegible] cu anumită severitate și pentru o clipă îmi întoarce privirea, mă înfruntă. Este atentă. Se vede din tot, din felul în care se mișcă, cum își ține umerii, capul, din mîinile aproape căzute pe lîngă corp, că este ostenită. Această străină mă înfruntă, dar nu există nimic ostentativ, rău, agresiv în privirea ei, o face într-un chip firesc, ca un om obișnuit să nu i se dea porunci.

Numai o clipă m-a privit astfel. Fiindcă nu s-a putut stăpîni, strecurîndu-se prin fața mea ca o ființă umilă supunîndu-se puterii mele.

Iar eu am tresărit. În acea clipă am tresărit fulgerat de ideea că mi se jucase o farsă absurdă. Pentru că părea de necrezut ceea ce se întîmpla, era ca într-o comedie ridicolă de carnaval în care oamenii își schimbă măștile și identitatea. Privirea aceasta a străinei — de-abia acum o recunoșteam — era privirea Nataliei. Mi se părea numai, nu înțelegeam ce s-a petrecut. Nu puteam să-mi dau seama care dintre ele două este doamna Nicolai. Nesiguranța mea s-a transformat în spaimă. Fiindcă nu mai știam nimic, nu mai eram sigur de nimic.

Și, lucrul cel mai groaznic, nici cel puțin dacă existase vreodată cu adevărat o doamnă Nicolai.

Atunci, doar în acel moment, am înțeles că totul este pierdut, ca o cădere lungă și nesfîrșită. Pentru că o pierdeam definitiv pe Natalia — dispărea chiar și amintirea mirosului acela amar de frunze strivite între degete, pe care-l purtasem totdeauna în mine.

Desene de MIHAI PIENESCU

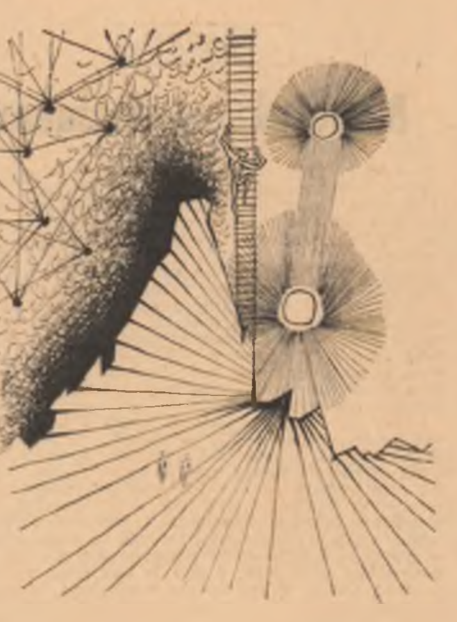

NORA IUGA

Așteptările...

Mîinile de febră
așteptările
cutremurate mîini
întinse pînă la capătul întunericului
unde steaua e totdeauna
un ochi adormit ;
prin ce coridoare tresar
corbii tăi călători
și-n ce triste alcoluri
sîngele tău se aprinde
în asfințituri regale ?...

Dar e prea multă noapte
aici și mi-e frică
de trupul acesta uitat
care urlă.

Perfide fructe...

Perfide fructe ale consolării
încă fumegînd de neliniști,
cînd viermele crește
în galeriile cărnii
chemat de un soare interzis ;
tristă e pînza
care acoperă somnul,
o zăpadă netrădătoare
tăinuind mereu sîmburii noștri
bolnavi.

Poate ai să mă ierți,
înger cu o prea orgolioasă sabie
pentru gîtul meu aplecat;

floarea de mac
în fiecare noapte
cineva mi-o strivește pe gură.

În case femeile

Umbra ta
toată noaptea a înconjurat orașul.

în case femeile
și-au întins părul
pe mobile vechi
și-au rămas să aștepte...

în dimineața aceea
tristețea mea
era un clopot mic
cu limba tăiată.

MARIAN LUCA

Odiseu

Vei fi din nou bărbat în zarea ta suind
cu scutul plin de răni, și dacă
în el plînge mierea albinelor lovite cîndva
în părul tău văratic
înseamnă că tot te mai cîntă o pasăre spre mine
și sînt eu însumi flaut din care nimeni
n-a furat un drum prin valea noastră
înseamnă
că tot mai cultiv trandafiri în urna ruinelor
pînă vei ajunge la șerpii tăi înfloriți
în picioare, sub timp...

Vara

Ascultă
creanga mea de pămînt se aprinde
pentru o frunză de dragoste, trupul tău
a rămas aburind în colibă trupul meu
altoit cu lumină
și miere
într-o rană de ura ni se coc lăutarii
vara
acasă
mama, numele ei ca o pîine
din care se hrănesc toți copiii, înmănuncheați
în iubire ca într-un rîu fără valuri
fără imaginea răsturnată a țărmului

Și ne odihnim
numai cînd iarba crește prin noi.

V. CRISTIAN

Celui ce va veni

În mîna mea de așteptare arsă
nerăcorită de vreo apă-n lume
prind mîna de poet care revarsă
răcori de noapte liniștitoare, bune.

Ea vine din adîncuri ca un nufăr
din mit se trage și din anonim
mă mîngîie și-mi spune să nu sufăr
de viața mea, de vid și nedeplin.

Poetul tînăr cînd răsare-n lume
lumina ei sporește cu o lună
crai-nou cu unghia pe strune
transformă-n aur partea mea de humă.

În mîna mea de așteptare arsă
nerăcorită de vre-o apă-n lume
prin mîna de poet care revarsă
răcoarea nopților liniștitoare, bune.

TEATRU

Nepotul lui Rameau

În mod obișnuit, cu trecerea vremii și pe măsură ce numărul reprezentanților sporește, un spectacol începe să pălească întocmai ca o fotografie veche și să se degradeze sub acțiunea corozivă a rutinei care-i deformează contururile, alterîndu-i totodată notele coloristice distinctive.

Reluind recent unul dintre succesele sale nu prea îndepărtate, dar care datează totuși de cîțiva ani, teatrul Lucia Sturdza Bulandra ne-a prilejuit surpriza unei excepții care, înainte de a confirma, deocamdată dezminte regula. **Noaptea lui Rameau** spectacolul regizat de **David Esrig**, ne-a apărut acum pe deplin limpezit și reîmprospătat, pregătit așadar să țină afișul încă multe stagiuni, ca o manifestare serios gîndită și îndelung elaborată a noului în mișcarea teatrală.

A pune în scenă așa-numitul roman a lui Diderot — care poate constitui o lectură deosebit de savuroasă și de substanțială, dar ale cărui subtilități dialective și grațioase meandre stilistice riscă să se pulverizeze sub suflul prea puternic al oralității teatrale, astfel încît, în lipsa oricăror însușiri dramatice, scînteietorul dialog se transformă într-o interminabilă și fastuoasă discuție cu public — este o cutezanță pe care nu ar putea-o încerca, recurgînd la tradiționalele mijloace scenice, decît mari personalități actoricești (cum a fost cazul lui Pierre Fresnay) dedate cu infinitezimala jonglerie a registrului vocal, un fel de soprane de coloratură ale teatrului vorbit, ori un regizor cu o concepție originală, pe care n-a ajuns încă s-o îmbîcsească praful culiselor, în stare a găsi piatra filozofală menită să preschimbe abstracțiile discursului în metafore plastice și să populeze vastul spațiu scenic cu imagini în mișcare.

Ideea novatoare folosită de David Esrig ca piatră unghiulară la construcția spectacolului, simplă ca oul lui Columb, are cu toate astea meritul deplinei virginități. În genere scena refuză orice suprafață lucie care ar putea divulga absența celui de-al patrulea perete, completînd decorul, atunci cînd e nevoie, cu oglinzi oarbe. David Esrig s-a încumetat să aducă pe podium patru oglinzi adevărate de dimensiuni considerabile, dispuse în așa fel ca nici un moment cîmpul lor de reflecție să nu cuprindă vreun colț din sală. Minuite de niște oficianți invizibili, cele patru oglinzi într-o tăcută și continuă lunecare, urzesc priveliști de vis lucind și de fantasmagorie văzută cu ochii deschiși, multiplicînd personajele, din două făcînd pentru, șase, opt, o mică lume alcătuită din moraliști sceptici și condescendenți și din mascărici decrepiți care filozofează cu o amplă și uneori vehementă gesticulație asupra năravurilor și slăbiciunilor omenești și în mijlocul cărora se ivește cînd și cînd, spectral și simbolic, un grup de aristocratice figurine de ceară aduse parcă de la muzeul Grevin. Efectul este într-adevăr extraordinar.

La primele reprezentații de acum cîțiva ani textul era în parte obnubilat de vociferările semiarticulate ale lui Gheorghe Dinică și de extravaganța desfășurărilor sale cinetice care atrăgeau exclusiv atenția asupra sa. Și era păcat nu numai de inspiratele cizeluri ale lui Diderot, dar și de frumoasa traducere a lui Gellu Naum. Acum substratul literar este perfect distinct și inteligibil și mimica interpretului a devenit mult mai semnificativă, după cum spectacolul a cîștigat în rafinament.

Dezvoltînd plenar virtualitățile operei, prețioase și fine ca bijuterie, a marelui ironist — în care descoperă chiar momente de adînc tragism — regizorul le-a concretizat în imagini frapante, cu trăsături dure, îngroșate, caricaturale. Privită prin lentilele unui telescop, gravura de epocă desenată cu linii atît de subțiri de Diderot, capătă proporții terifiante și, în cazul acesta, amintind că faimosul aforism al lui Buffon încă mai stă în picioare, rămîne întrebarea dacă **Nepotul lui Rameau**, în transpunerea scenică de la teatrul Bulandra, mai păstrează cumva acel inefabil — care este stilul — al personalității lui Diderot și dacă nu s-ar putea numi mai curînd un spectacol (indiscutabil ieșit din comun) David Esrig pe un text de Denis Diderot, așa cum, dacă lui Wagner i-ar fi trecut prin minte să orchestreze o grațioasă sonată de Scarlatti, lucrarea rezultată s-ar fi numit de bună seamă un intermezo sau un scherzo simfonic de Wagner pe o temă de Scarlatti?

Ovidiu Constantinescu

ION PACEA :

Moment fes

ARTE PLASTICE

Plastica și sfertul de veac (I)

Expozițiile deschise la finele anului trecut și de a căror însemnătate și lărgime de orizont abia acum ne putem pătrunde, subliniind selectiv operele pătrarului de veac republican străbătut, aducîndu-ne cu demersul plastic, rezonabil reprezentat, pînă la zi, ne oferă un prilej binevenit și necesar pentru a glosa cîteva ideei care ne urmăresc, în calitate de comentator săptămînal, de multă vreme. Care este elementul specific, propriu artei în genere și artei plastice în special, la noi, format în perioada de timp amintită? Cum a fost depășit acest moment, înțeles dialectic, în profunzime? Cum înțelegem, astăzi, șansele noastre, certe într-adevăr, de a ne adăuga valorilor internaționale, cu un anume plus de temeinicie și speranță, izvorîte dintr-o experiență capitală, unică? — iată întrebările, de loc ușoare, la care mă încumet să dau cîteva sugestii.

Evenimentul crucial, acut resimțit mai ales pe plan european, hotărîtor pentru miezul veacului acesta, a fost războiul. El a cuprins, într-un fel sau altul, toate statele europene, s-a constituit în motiv aproape unanim de reprobare, cuprinzînd în formidabilul lui iureș generații întregi. Niciodată mai mulți oameni la un loc nu au fost puși să aleagă, să acționeze, să se limpezească prin incandescență de spirit necruțătoare. Generalitatea experienței a fost covîrșitoare. Unii au ieșit din acest purgatoriu pentru a se reîntoarce la vechile deprinderi, resimțite însă, mai drastic acum, drept infernale. Deruta lor este pînă la un punct explicabilă. Noi am avut însă fericirea, îndreptățită de o luptă acerbă, să surclasăm această neliniște nedorită. Rezolvarea a survenit nu numai datorită ieșirii din război dar mai ales intrării, pe calea revoluționară, în structura unei societăți fundamental noi. Revoluția a fost, prin caracterul ei eliberator, prin energia și dinamismul ei imediat, capabilă să ne scutească de marasmul, măcar de o clipă, inevitabil urmînd cataclismelor, oferindu-ne un vast cîmp de activitate.

Problemele impuse de istorie mai întîi, au devenit, apoi, din punct de vedere artistic vorbind, probleme de conștiință. Raportul dintre atitudinea civică și artă înclină în favoarea primului termen. Dintre toți artiștii cinstiți față de ei înșiși care au traversat această epocă nimeni nu cred să regrete, să-și renege atitudinea. Aici însă intervine o primă fisură. Foarte puțini au fost cei care să priceapă în ce măsură sînt dotați să răspundă prin opera lor elanului cetățenesc, lăudabil și autentic. Un peisaj, un nud, orice reprezentare familiară, poate reuși tot atît de bine să înfrumusețeze lumea.

S-au cîștigat însă, în aceeași perioadă și lucruri bune, esențiale, idei la care apelăm și astăzi, oricînd încercăm să generalizăm. Omul de artă, necesar evoluției, încununat acum cu o răspundere niciodată la fel de profund resimțită nu poate renunța la ea fără să se considere depășit de evenimente. Puterea artei este dedusă drept efect al realității dar și corectiv al ei. În planul meseriei propriu-zise, diversificarea prin originalitate și temperament, aprofundează nuanțele întregului. A te limita la ceea ce știi, la ceea ce te reprezintă mai exact, mută atenția de la obiect către semnificația lui. Pasiunea pentru marile teme, pentru adevărurile imaginei totale, rămîne intactă, unghiul de atac însă este altul, mai prudent dar mai sigur. Așezarea de conștiință, stratificarea, se îngustează pentru a preciza. În sfîrșit, artistul nu mai este ceea ce se închipuie a fi, nu se mai adresează unei abstracțiuni, omului de pretutindeni și de nicăieri, el își asumă riscul identității reale, inventînd, dacă putem spune astfel, un om la fel de real.

Grigore Hagiu

PRETEXTE

De început de an

Una din fotografiile cele mai frumoase luate la întoarcerea de pe lună a ultimului Apollo pune planeta noastră, bătrînă și arțăgoasă, într-o ipostază pe care n-am fi bănuit-o niciodată: ea e intens de pură și de albastră ca cerul [illegible] [illegible] Nu Homer, nu Sofocle, nici Shakespeare [illegible] [illegible]

[illegible] — să nu facem ca ei, [illegible] să nu cădem în aceleași greșeli! Fie și numai pentru atîta lucru, [illegible] pentru rețetele pompoase ale altor existente de pe alte corpuri cerești, [illegible] pămîntească ar căpăta o măsură.

Dar spiritele circotașe, [illegible] în idealismul lor mincinos, să găsească în această fotografie un argument pentru eternele lor rîcîieli, uite cum ar trebui să arătăm, și uite ce suntem. E foarte ciudat cum poate să falsifice o imagine de ansamblu și luată de la mare distanță realitatea particulară și concretă a unui obiect, fie el și o planetă. Totul e să știi să privești lucrurile cît mai de aproape și de la distanța care nu înșeală ochiul omenesc. De aceea mai interesant pare ce vedea de la mica lui înălțime Exupery zburînd pe deasupra continentelor. El vedea uriașe întinderi pustii și posomorite și, între ele, drumuri, fîntîni și case, eforturile oamenilor de a da planetei un sens, de a face din pămînt „un pămînt al oamenilor". Eroismul nu are culoare. Cel mult el are fața cenușii: tot ce rămîne din orice ardere sinceră și puternică.

Nu, pămîntul nu-i frumos; el e doar sublim.

Amfion

TELEVIZIUNE

Revelionul 1973

A fost o acțiune gigantică a televiziunii pentru care absolut toți autorii trebuie felicitați. Dar, cum se spune în marea industrie: „gigantismul n-a exclus calitatea".

Cred că în comparație cu anii trecuți, revelionul T.V. de anul acesta a avut o concepție ceva mai clară. Ideea celor trei antrete cu Stela Popescu, Toma Caragiu și Dem. Rădulescu a fost o idee fericită pentru că ea a însemnat o selecție de calitate atît în privința colaboratorilor cît și în privința textelor. Am fost scutiți, în mare măsură față de anii trecuți, de prezența în revelionul T.V. a unor debutanți destul de nesiguri în muzica ușoară, de seria de improvizație și amatorism. Am fost scutiți în mare măsură de texte de humor îndoielnic, de unele glume de circ. Cele trei mari vedete ale Revelionului, Stela Popescu, Toma Caragiu și Dem. Rădulescu au fost secondați cu destulă siguranță și uneori chiar cu strălucire de către vedetele actuale ale muzicii noastre ușoare. Cînd spun strălucire mă gîndesc la Aura Urziceanu. N-am văzut-o de multă vreme pe micul ecran și găsesc că programul pe care l-a realizat este [illegible]. Aura Urziceanu este o mare interpretă — nu știu dacă de muzică ușoară sau doar de jazz — cu o personalitate pregnantă și greu de egalat. [illegible] cînd numele țării noastre va fi purtat de ea prin lume în triumf. În orice caz, ea a fost de departe marea regină a Revelionului. În ce-i privește pe cei trei „All" capul de afiș a fost de departe Toma Caragiu. Programul pe care l-a prezentat are valoare dincolo de noaptea festivă a Anului Nou. Vreau să spun că el poate fi difuzat și revăzut cu mare plăcere oricînd.

În ce privește textele, cred că Dan Mihăescu se găsește și anul acesta în frunte. Dacă țin bine minte, el a compus textele pentru Toma Caragiu și ele au fost foarte bune.

În ce privește regia, slăbiciunea mea rămîne Al. Bocăneț. Consider în continuare că este singurul regizor de televiziune care a descoperit un stil. Singurul regizor care gîndește un spectacol nu din punct de vedere al teatrului, ci din punct de vedere al televiziunii. Și cred că între puținii regizori care lucrează pe scenarii proprii. Inserturile lui au fost și anul acesta recognoscibile și fără semnătură, întocmai ca versurile marilor poeți.

În privința costumelor Doina Levința este imbatabilă. Costumele ei nu sînt doar foarte frumoase ci au și o valoare funcțională, ele se înscriu în spectacolele lui Al. Bocăneț ca un element activ de regie.

N-am să închei aceste observații fugare înainte de a remarca prezența cu totul surprinzătoare în acest an a temelor folclorice. În sfîrșit, am scăpat de festivism și de operetă, folclorul a coborît de pe scena estradei și dintre culisele de carton, a ieșit din decorul stereotip de produse de artizanat, a scăpat de paiete și de pretenții exigențe. Orchestrele populare au lăsat-o și ele mai liberă cu dreptul serie pentru a da eliberare de cîntă interpreților ca să zic astfel „naturalul". Așa cum s-a „arătat" în programul de Revelion, folclorul nostru are în clipa de față reprezentanți de excepție, soliști vocali și instrumentiști care din punct de vedere al preferințelor publicului se află în ascendent.

Sânziana Pop

VIOREL MARGINEANU : Monument maramureșean

MUZICA

Muzică în costum de epocă

Cu recenta „Muzica elisabetnană" compozitorul Doru Popovici mai adaugă un capitol la monografia muzicală a Renașterii, întreprindere ce pare a-l preocupa în ultimii ani. Gîndindu-ne la cît este de neglijată, sub aspect sonor, epoca Rinascimento-ului, în ce măsură este exilată din fluxul ce trece zilnic prin urechile melomanului, chiar pasionat, de către clasico-romantismul de la Bach la Wagner, atunci trebuie subliniat simțul utilității de care autorul a dat dovadă angajîndu-se în această nu tocmai ușoară antrepriză. Azi, cînd principiile ce au generat timp de două secole orînduirea sunetelor au pălit, nu o dată am găsit Oul lui Columb de mult descoperit. (Amatorilor de pictură sau literatură le vine greu să înțeleagă necesitatea voluntară a redescoperirii muzicale renascentiste, pentru că domeniile dragostei lor au stat mult în atenția cercetătorilor perioadei, arta sonoră fiind însă vitregită de o abordare atentă).

Cu atît mai utilă este lucrarea, cu cît autorul consideră muzica engleză în permanentă relație cu contemporaneitatea sonoră europeană, a secolului XVI, cu școala franco-flamandă în special, stabilind paralelisme sau bifurcări, incidențe, ajutînd prin comparație nu numai la formarea unei imagini continentale despre muzica vremii dar apelînd la nume celebre ca termen de comparație pentru anonimi, definește mai bine imaginea, chiar sonoră, a epocii acestora din urmă. Totuși, aceste digresiuni, mutări ale unghiului privirii ce îmbrățișează mai multe națiuni nu umbresc reliefarea particularităților limbii muzicale engleze — tendința spre claritate, spre robustețe și umor, atracția către spectacular, policrom a unei arte comunicative, apropiate. Zugrăvind toate acestea, cartea împrumută și ea ceva din atractivitatea obiectului sonor descris, devine mai ușor de citit și de către multă lume. În sprijinul afirmării acestui specific al producțiilor engleze se fac permanent incursiuni în alte arte, în poetica și dramaturgia lui Shakespeare, Marlowe, Ben Jonson. Uneori exprimarea ideilor se face prin intermediul unui citat literar, ceea ce adaugă bineînțeles o dimensiune metaforică discursului, făcîndu-l mai sugestiv.

Aici intră în acțiune și puterea de evocare a autorului. Doru Popovici dovedindu-se un admirabil pictor de epocă, chiar cu un anume talent literar. Stilul rămîne tot timpul captivant, deși nu devine el protagonist, nu se înscăunează cu ostentație gestuală. Autorul trece cu iscusință de la un citat la altul, într-un slalom virtuos printr-o informație cuprinzătoare și atent utilizată.

Interesant este modul (remarcat și cu alte ocazii) în care autorul reușește să strecoare detalii tehnice într-un discurs ușor accesibil, fără să-l facă străin, dar mărindu-i adresa și către profesioniști (eventual interpreți ce dispun de puține stimulente în lărgirea repertoriului). Fiecare figură marcantă din multicolorul concert elisabethan este o dată privit în ansamblul epocii, în replica particulară cu care a intrat în istorie, și altă dată, monografic, în devenirea sa artistică, în geografia operei sale. Ierarhizîndu-i și dîndu-i (pe cît posibil într-o lucrare în care se enumeră sute de nume) coordonate individualizatoare, Doru Popovici nu se ferește de reliefarea pitorescului cîte unei figuri (doctorul John Bull — Un Liszt al epocii Elisabethane), coordonată prielnică pentru ceea ce ne rămîne după ce am închis coperțile, de o înfățișare cochetă, ale cărții.

Dacă în precedenta sa carte „Cîntec flamand", Doru Popovici, accentua valențele de anticipație ale unor tehnici de scriitură ale Renașterii, această „Muzica elisabethană" este mai mult un colorat tablou de epocă, dar a unei epoci văzută minuțios în relația cu înaintașii și urmașii, în scara istorică și valorică a actelor muzicale europene.

Costin Cazaban

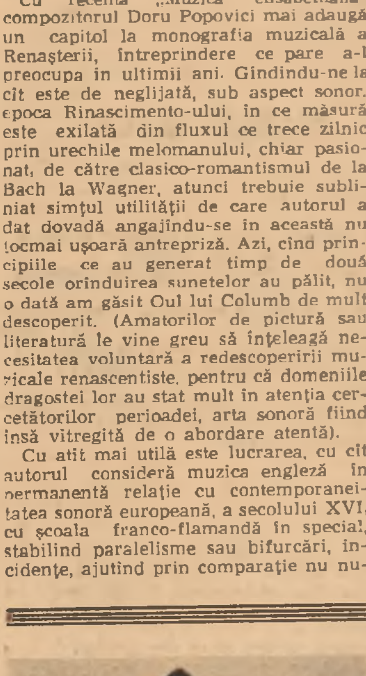

VALERIU CIUMECU :

Tineret

OPINII DE MELOMAN

Muzicalitatea poetică a Marianei Dumitrescu

Cît de multe și de autentice sînt poetesele noastre române! Pe toate le consider albastre invitații la vis, stîrnitoare a gustului de lectură metaforică. În cărțile lor am găsit totdeauna întreaga liră a sentimentelor dela sfînta dragoste de patrie pînă la scrutarea în adîncul neliniștit al inimii, cu fruntea gîndurilor sprijinită în palma insomniilor. Toate cîntărețele stihului nou au un glas propriu și putere de incantație. Și-au împărțit ca niște bune surori zestrea olimpică, luînd fiecare cîte o piatră colorată prin care pot transfigura ca în poemul lui Baudelaire formele lumii și realitatea. E un lung șir de lucrătoare inspirate întru imagine. Ordinea în care le citez nu implică aluzii la mărimea valorii. Ileana Mălăncioiu, Gabriela Melinescu, Cristina Tacoi, Constanța Buzea, Ana Blandiana, Victoria Ana Tăușan, Florența Albu, Mara Nicoară. Dar încă neobservată de cei mulți a trecut printre noi cu pași de zînă și ne-a părăsit cea mai mare, mai puternică din poetese.

Plecată pentru totdeauna, ea nu mai stingherește pe nimeni, astfel că fiicele muzelor au uitat competițiile priorității în glorie. Poetesa chemată în cîmpiile Elizee plutește astăzi în zonele pure alături de Magda Isanos și Otilia Cazimir. Ne-o putem închipui dela înălțimea cîntării sale rămasă printre noi urmărind destinul poetic ale suratelor din țara mioritică. Am în față două din cărțile sale de negăsit astăzi, care se cer imperios reeditate. E vorba de volumele „Iarba timpului" și „Poezii", aparținînd poetei Mariana Dumitrescu. Unul dintre criticii literari de frunte, Șerban Cioculescu, a cărui intuiție artistică nu a dat nici o dată greș, a semnalat dela început prezența unei intensități lirice neobișnuite în versurile acestei mari poetese române. Adîncimea concepției filozofice a Marianei Dumitrescu n-a umbrit nici odată în poemele sale tremurul viu al sensibilității. Mai presus de orice a dominat cîntecul, acea muzică interioară atît de rar întîlnită în aspra stihuire contemporană. Versul Marianei Dumitrescu îndrăzneț și nou rămîne totuși maleabil și melodic, pretabil interpretărilor sonore. Nu e deci de mirare că din gința talentaților noștri făuritori de cîntec Mariana Dumitrescu a fost aleasă să argumenteze prin textele sale liedurile unor compozitori proeminenți ca Mihail Jora, Marcel Mihailovici, Tudor Ciortea, Carmen Petra Basacopol, Emil Lerescu și Paul Jelescu.

Am avut bucuria de scurtă durată de a o fi cunoscut în viață pe Mariana Dumitrescu. Fusese în fruntea meritelor ca școlăriță primind la bacalaureat media 9.60 și fiind clasificată a doua din 106 concurente. A luat licența în filozofie cu „magna cum laude". Era o talentată regizoare cu aptitudini reale în teatru. A absolvit conservatorul Ciprian Porumbescu. Cultura sa generală era vastă. Ca scriitoare abordase toate genurile pînă și genul științifico-fantastic. Însă Mariana Dumitrescu nu iubea reclama. Artistă de superioară esență, era discretă și modestă așa cum numai George Enescu fusese între cei mari, pe care i-am cunoscut.

Opera sa, după cît sînt informat, cuprinde aproape șase sute de lucrări. Prima datorie editorială ar fi ca lucrările păstrate de familie să vadă lumina tiparului printr-o selecție făcută de cei mai autorizați critici. Îmi amintesc de o conferință ținută la radiodifuziune de regretatul Petru Comarnescu în care scriitorul vorbea despre transpunerea în muzică a versurilor Marianei Dumitrescu și unde arată cît de strînsă e legătura poetei de spiritualitatea poporului nostru și de caracterele specifice ale culturii românești. În fiecare manifestare a sa cu o putere de pătrundere unică, Mariana Dumitrescu reușea să aducă nota ei personală. În teatru atunci cînd jucase Andromaca de Racine, cît de pură și expresivă fusese dicțiunea interpretei! Avea o imensă întindere creatoare. Dacă ar fi să credem în existența și gelozia zeilor, am admite că patronii mitologici au invidiat-o și au trimis pe Antropos să-i curme firul vieții.

Dar și aici Mariana Dumitrescu a handicapat destinul pentru că marea poetă a avut clarviziunea sfîrșitului său tragic. Foarte multe poeme sînt edificatoare în această privință. Una dintre cele mai semnificative mi s-a părut „livezile de apoi". Acolo moartea ne apare printr-o cavalcadă finală sub forma legendarului cal inorog care o poartă spre aceste livezi iluzorii de dincolo. Dar poemul acesta trebuie căutat în rafturile librăriilor, citit și recitit. Certitudinea morții sale a fost uluitor de clar anunțată. Nici un poet nu a prevestit-o vreodată atît de real în afară doar de poetul Seghers, care în primul război mondial scrie celebrul „J'ai un rendez-vous avec la mort", și unde eroul luptător din prima linie nu absentează dela întîlnire. Cînd Mariana Dumitrescu și-a luat rămas bun dela noi, a scris în poemul cu acest titlu: „Am să lipsesc preț de o clipă, sau un veac. Nu te speria dacă tac, negreșit am să vin din negrul popas". Noi avem așadar datoria să o evocăm, actualizîndu-i opera. Poetesa cere ea singură lucrul acesta: „Dacă ai să mă chemi, am să vin".

Virgil Gheorghiu

SPORT

Clasamentul meu

Joi seara, în trenul nr. 222 Sinaia-București, au fost amendați doi pasageri clandestini. Controlorul (meseria cea mai dulce care poate exista) i-a întrebat cu glas metalic: — Sînteți voi oare minori? — Nu chiar, i-a răspuns unul dintre vinovați, nu sîntem minori, ci din contra, majori (lucru ce era evident dacă priveai cu atenție capul pleșuv al celui în cauză).

— Atunci cum se face că sînteți în derivă? Te rog să-mi răspunzi dumneata, s-a adresat omul cu cleștele celuilalt păgubaș.

— Ne-am luat la ceartă din pricina clasamentului. Părerile noastre au fost diametral opuse. Și uite-așa, am uitat să trecem pe la casa de bilete. Eu am susținut punctul de vedere al vecinului meu de bloc, Romică Balaban. Dacă nu eram contrazis, eram acum în rîndul oamenilor.

N-aș fi povestit întîmplarea dacă lucrurile s-ar fi desfășurat în mod normal. Dar iată că cel care avea în mînă chitanțierul cu amenzile i-a pedepsit diferit. Adică s-a purtat discriminant.

— Dumneata plătești biletul, iar dumneata (s-a adresat celui care stătea la bloc) te rog să cobori la prima stație. Și să mai terminați cu ajurelile astea. Adică cine vrea, face un clasament. Pe Tamango îl aruncați la subsol, de Dinu nu scoateți un cuvînt și în plus mai circulați și în neregulă.

Felul acesta destul de aproximativ de a face dreptate, recunosc, în cele din urmă mi-a plăcut. După ce mai toată lumea îl dă pe Dinu drept fotbalistul nr. 1 al anului, iată că unii oameni, mai excentrici, îl așează în rîndul celor fără de talent. Eu zic că ar trebui să-l scoatem și din lot, și să-l introducem în schimb pe Stoica. Cam la fel s-a întîmplat și cu Năstase. După ce marile anchete internaționale îl plasează printre primii cinci sportivi ai lumii în anul ce a trecut, pe plan local el obține același loc. Mă rog, noi mai exigenți ca alții, sigur, forurile olimpice au influențat mult. Campionii noștri meritau elogii și distincții, dar, sînt convins, și anul acesta cel care a făcut să se vorbească cel mai mult despre sportul românesc a fost tot Ilie Năstase. Parcă la un moment dat ajunseserăm cu toții la părerea că eșecul din cupa Davis este omenesc. Dar probabil mai există și alte criterii.

Clasamentul meu (că tot sîntem în zodia ierarhizărilor) îl așează în frunte pe acest mare sportiv. În ceea ce-l privește pe Dinu, el n-are ce face, rămîne mai departe fotbalistul nr. 1 al țării pe '72.

Pregătirile fotbaliștilor au început. Oamenii și-au strîns ghetele și restul echipamentului, și-au adunat colegii uitați prin aplicele restaurantului Berlin + Athenee și o pornesc spre localitățile montane. Apoi din nou se va cînta adunarea și o vor porni spre locurile calde, în turnee. Este drept, cîteva echipe (și nu dintre cele mai codașe, de exemplu, Dinamo și Rapid) au fost date uitării. Interese și iarăși interese. Să vezi bătaie pentru Acropole, pentru Capela Sixtină, pentru Pinacoteca din München. Cei uitați (sau, mă rog, cei fără crampoane, fără crampoanele necesare) se vor îndrepta spre Băile Herculane, că și acolo este natură.

Radu Dumitru

Filă de istorie literară

În toamna aceasta s-au stins, la cîteva zile unul după altul, doi dintre ultimii coborîtori ai familiei Hașdeu. Nu din ramura care l-a dat pe Bogdan Petriceicu, el o alta, care căutase în secolul celălalt, la început, drum mai către centrul Europei, spre Viena și Budapesta. Ei au ajuns acolo, au întemeiat familii, s-au purtat în fel și chip între granițele largului imperiu austro-ungar, dobîndind nume și săvîrșind fapte mari, cu răsunet în secolul trecut. Nu mai puțin cealaltă ramură a familiei, rămasă în Rusia țaristă, la Harkov, și apoi mișcîndu-se cînd mai spre nord, cînd mai spre sud, dar întotdeauna către provinciile apusene ale imperiului, s-a făcut cunoscut și și-a înscris numele în istorie.

Ce se va fi întîmplat anume, că Alexandru Hașdeu, cel născut în ajunul invaziei napoleoniene în Rusia, n-a trecut — deși a vrut — frontierele țariste, nu știm. Poate că nici n-a fost propriu zis o interdicție, care să-l fi oprit, de vreme ce frații săi treceau lesne în imperiul habsburgic, iar fiul său mai și lua cu sine, la Iași, patru mii de volume, din bogata bibliotecă părintească, pentru a le dărui universității moldave.

În orice caz, au plecat numai doi din fiii lui Tadeu Petriceico Hașdeu (1769—1835) — poet polon, traducător în limba rusă, folclorist român și istoriograf al domniilor moldovenești — anume Boleslav și încă unul (tocmai întemeietorul ramurei de care vom vorbi). Multe plecări și întoarceri erau însă în tradiția familiei. Tadeu studiase în Austria și la Cracovia, fiul său Alexandru, asemenea, la München, deci cei doi frați ai acestuia, trebuiau să urmeze și ei căile predecesorilor devenite lege.

Tot lege era și o altă tradiție a familiei — aceea a treburilor ostășești. Hașdeii se mîndreau cu testamentul unui străbun al lor, dinaintea lui Tadeu, pe nume Gheorghe Petriceico Hasdeu, care, la 1732, stătea pentru întreaga spiță: „Eu, părintele vostru, nu vă las să moșteniți alta moștenire decît mîndra mea spadă și faima înaintașilor noștri. Turcii ne-au făcut să pătimim și ne-au izgonit din cîbrsia noastră, și eu am trăit în surghiun pînă la vîrstă înaintată, în împărăție străină".

Așadar Tadeu, care părăsise de mic Polonia natală, s-a întors de la studiile strălucite făcute în imperiul habsburgic după ce fusese și într-un regiment de husari sau de dragoni al împăratului — și s-a înrolat în oastea țarului moscovit, pentru a lupta împotriva turcilor în războiul din 1806—1812, trecînd și peste teritoriul țării noastre. Bogdan, nepotul său, nu va face altfel, va intra și el în trupele țarului, la celălalt mare război cu turcii, al Crimeii, și se va bate vitejește, pe la 1855, în rîndurile regimentului „Radețki", fără să uite a purta în buzunar odele lui Horațiu. Vărul său Ștefan (1833—1881), din ramura oprită în Ungaria, se înrola și el în regimentul imperial nr. 15 „Prince Adolf de Nassau" și se bătea la Solferino (1859), primind o decorație înaltă pentru bravură, dar înțelegîndu-se apoi cu fostul său adversar de front, Henri Dunant, participa la fundarea Crucii Roșii Internaționale (Geneva, 1864).

O altă lege a familiei era alcătuirea genealogiei spiței. Așa făcuse Tadeu, așa Alexandru și vienezul Bolesalv, ca și celălalt frate, stabilit în Ungaria. Bogdan fiul lui Alexandru și părintele tragediei **Răzvan și Vidra**, nu abdica nici el de la această datorie, iar Ștefan, vărul ei, viteazul de la Solferino, proceda la fel, și probabil că ar fi publicat cel puțin o parte din documentele familiei, dacă nu se prăpădea la 1881, în vîrsta de numai 38 de ani. Fiul său, inginer agronom ca și el, călătorea în 1892 la București pentru a întîlni pe Bogdan, istoricul, filologul și scriitorul român și pentru a corobora informații și acte, cu ale sale, cu ale unchiului Boleslav, încă trăitor la Hacking lîngă Viena și cu ale văduvei lui Ștefan, stabilită și ea în capitala habsburgică, după moartea soțului. Era, după cîte știm, întîia reîntîlnire a celor trei ramuri ale familiei, după împrăștierea fiilor lui Tadeu. Acest fiu al lui Ștefan a fost — după bunicul Tadeu — cel mai sîrguincios colecționar de documente ale familiei și a tipărit o genealogie hașdeană (**Arhiva genealogică**, Iași, iulie — septembrie 1912).

Ajungem, astfel, la fiul său, Gașpar, născut în 1907, cu jumătate de an înainte de moartea lui Bogdan vărul său, în castelul de la Cîmpina.

Locul său de naștere a fost orașul Kisher din Ungaria, dar de la 5 ani, viața sa se desfășoară în Transilvania, unde tatăl său, agronomul, se sfîrșește în 1929. Încă 11 ani familia acestuia rămîne pe pămîntul românesc, unde cealaltă ramură, a lui Bogdan și a fratelui său Nicolae, se stinsese. Odată cu „diktatul" de la Viena însă, din nou lucrurile se amestecă și Gașpar Hașdeu ajunge înapoi la Budapesta, ca procursist al unui unchi al său, neputîndu-și găsi altă îndeletnicire sub stăpînirea horthystă, deși avea un doctorat în drept, științe de stat și economie politică.

Dacă știm bine, singurii descendenți ai familiei erau acum Gașpar și cu cei doi frați ai săi, unul locuind la Timișoara, altul la București. Spiritul fantast, moștenire scumpă a spiței, care izbucnise cu genialitate în ramura coborîtoare de la Tadeu prin Alexandru, la Bogdan și Iulia, apare și la acest Gașpar, nepot al celuilalt insurgent, Ștefan, eroul de la Solferino, însă concentrată numai în patima genealogiei familiei. Epoca lichidase, în adevăr, stăpînirea blestemaților turci, anatemizați de străbunul Gheorghe la 1732; cariera ostășească era deși țintită dintre profesiile familiei, mai de durată, sau numai temporare. Economistul doctor Gașpar continuă deci pasiunea tatălui și a străbunicului Tadeu, cel căruia moartea nu-i lăsase răgaz să lămurească destinul spiței, veche de la 1400, și sugerînd, cum spune G. Călinescu, „ceva din haosul scitic". Întreprinderea acestui biograf nu mai puțin fantast al Hașdeilor, Gașpar Hașdeu, poartă cîteva din amprentele familiei. Mai întîi aspirația spre gigantism; apoi tentația europenismului și universalității, care au fost mereu între caracteristicile înaintașilor săi și colateralilor, — între care Bogdan, creatorul lui **Magnum Etymologicum**. Iată numai cîteva din titlurile lucrărilor care s-au aflat pe masa și în sertarele doctorului Gașpar: **Faptele istorice ale Hașdeilor** (studiu istorico-literar); **Viața și operele lui Bogdan Petriceico Hașdeu** (monografie); **Noi trei pentru Europa** (viața romanțată a lui B.P. Hașdeu); **Aurora timpurie** (viața romanțată a Iuliei Hașdeu); **Centenarul unui proces de presă** (procesul lui B.P. Hașdeu, piesă de teatru); **Misterul unei moșteniri literare** (evocarea tradiției spirituale a familiei Hașdeu); **Viața titanului Hașdeu** (scenariu de film); **Contribuția membrilor familiei Hașdeu la folclorul universal** (studiu critic); **Cariera literară a familiei Hașdeu** (studiu filologic); **Două secole în slujba culturii** (studiu de istorie literară), **Familia Hașdeu și relațiile culturale româno-franceze** (studiu).

O mică parte din acestea s-au publicat la Budapesta; cele mai multe erau în lucru, ca să nu se mai isprăvească niciodată, după legea familiei. Semnatarul rîndurilor de față a avut prilejul să cunoască un număr de capitole din monografia și altele din „viața romanțată", a titanului familiei, care a fost incontestabil Bogdan Petriceicu. Erau însă în acele pagini scînteieri care convingeau, sau mai curînd cucereau, prin ceea ce constituie atracția, farmecul acestei familii, în care filiația legată direct de noi e cea mai faimoasă: Tadeu — Alexandru — Bogdan — Iulia. Dar, chiar aici, unde genealogia și creația Hașdeilor sînt cele mai interesante pentru români, europenismul familiei își spune din plin cuvîntul, după afirmația lui Bogdan însuși: „Bunicul meu a scris în poloną, părintele meu în rusă, eu în română, fiica mea în franceză". Era întrucîtva de la sine înțeles, ori obligatoriu ca biograful cel mai îndîrjit, doctorul Gașpar, al familiei să scrie într-o a cincea limbă. S-a întîmplat ca aceasta să fie maghiara, dar putea fi germana, și nu va fi de mirare ca urmașul cel mai mic de azi al Hașdeilor, care poartă acest nume, și are acum trei sau patru ani, să adune în el încă o scînteie a spiței, în această limbă, de vreme ce acum trăiește la Frankfurt. E nepotul doctorului Gașpar. Tatăl acestui copil, medic, și-a sfîrșit zilele în urma unui accident de automobil, în prima jumătate a lui septembrie, anul trecut. Bunicul Gașpar a fost să-și petreacă fiul pe ultimul drum; și-a vizitat apoi fiica, studentă la Hanovra; întors la Budapesta, a mai trăit o săptămînă, și s-a stins și el, de inimă, la 65 de ani. Biografia romanțată a Hașdeilor rămîne în continuare o datorie a familiei și trebuie să ne gîndim la copilul din Frankfurt, căruia însă nu știm cine îi va mai cultiva în suflet virtuțile familiei, în lipsa bunicului, purtătorul ultim al patimei vechi de secole.

Va trebui, totuși, să ne preocupe într-un fel utilizarea depozitului de acte și informații adunate de Gaspar Hașdeu. Obligația cea mai mare a valorificării acestui patrimoniu se statornicește aici, la București, unde a venit și a creat gigantul familiei, Bogdan Petriceicu Hașdeu, și unde a trăit fiica sa Iulia. Locuința lor a fost aici, la Cîmpina, mormîntul lor e aici, la Bellu. Muzeul Literaturii Române, Bibliotecile cele mai importante ale Statului, Muzeul „Hasdeu", unele din edituri trebuie să aibă inițiative față cu ceea ce a lăsat Gaspar Hasdeu — căci iată ce afirmă despre o lucrare a lui, unul dintre cei mai importanți scriitori maghiari contemporani, Veres Peter: „Istoria popoarelor din răsăritul Europei este plină — fie și dacă avem în vedere numai secolul XIX — de atîtea personalități proeminente, de figuri mari, despre care nu cunoaștem nimic sau cunoaștem doar generalități. În deosebi noi maghiarii avem mare nevoie de lucrări informative, fiindcă noi știm mult mai puțin despre vecinii noștri decît ei despre noi.

În mod explicabil, eu nu pot să judec cum este apreciat B.P. Hașdeu în opinia publică română, în literatura și istoria literară română, dar că face parte dintre oamenii cei mai interesanți ai secolului XIX, că este un revoluționar național-popular, un reformator spiritual, un mare folclorist, savant și scriitor cu adevărat creator, pot să-mi dau seama din fragmentele operei sale, care mi-au fost prezentate".

Academicianul Tamás Lajos găsea că lucrarea lui Gaspar Hasdeu — „cu atît mai interesantă cu cît autorul ei este un descendent al lui Hașdeu" — „ne prezintă o foarte valoroasă biografie a celui mai mare savant și gînditor român al secolului XIX". Profesorul universitar Bisztray Gyula declară că, în monografia semnată de Gaspar Hașdeu, „viața și activitatea unuia dintre cei mai mari fii ai poporului român, învecinat, se desfășoară atît de detaliat și de direct în fața cititorului, cum nu s-a mai scris nici pe departe pînă acum la noi... Studiind și citind manuscrisul, mi-am pus de repetate ori întrebarea, dacă instrumentul cel mai important și mai eficace al cunoașterii reciproce a celor două popoare prietene, a colaborării culturale româno-maghiare, nu constă tocmai în publicarea și răspîndirea unor biografii documentate, pline de învățăminte, de acest gen". Scriitorii Illyes Gyula, Laszlo Pál, Jekely Zalton, Grandprierre Emil, Imecs Bela, profesorul Domokos Samuel și alții care au cunoscut lucrări ale lui Gaspar Hașdeu, afirmă lucruri asemănătoare. Patima acestuia în vorbă, în scris, în fantezie, în adunarea documentelor, totdeauna anevoioasă și adesea costisitoare, semnatarul rîndurilor de față — care l-a cunoscut bine pe doctorul Gaspar — o așează în descendența firească a familiei Hașdeu, poate mai stinsă, cu trecerea anilor, cu deosebirea de înzestrări și îndeletnicири, dar din aceeași speță. Și figura îi aducea cu a consingeanului său din ramură colaterală, figură pe care G. Călinescu i-o vedea, pentru vîrsta adolescenței, scheletică, livida, „cu scobituri în obraji și mușchii răsuciți ca funiile".

Oricum, tragicul sfîrșit al doctorului Gaspar, la Budapesta, și al fiului său, pe pămîntul Germaniei, ne aduce încăodată în minte pagina strălucită pe care o scrie familia Hașdeu în cultura românească și europeană.

Mihai Gafița

ION IRIMESCU: Fată cîntînd

ȘTEFAN MIHĂILESCU

Așternuturi de rouă

Aburul cerului cade
umbrelă inimii.
Pe loc risipesc norii.
aș vrea soarele pe inimă:
lumină a Florii Soarelui
sub așternuturi de rouă.

Dale

Apusul se răsfrînge
din dale
violet.
Din panoramice oglinzi
albul-violet
înflăcărează
cupa palmei stăpînită
de neuitatele dorinți.

LETIȚIA VLADISLAV

Nopți

Iubesc nopțile
acestea mari și tăcute,
atît de mari
că nu le pot atinge
niciodată
fără să nu mă înspăimînte
marginile lor înstelate,
iar atunci cînd cobor
doar pentru a muri
la cîntatul cocoșilor
seamănă cu visele mele
din copilărie...

Iubirea aceasta

Numai iubirea aceasta înaltă
și caldă ca pîinea
este a mea.
Iubirea aceasta bucuroasă,
negîndită,
năucă și bună
este universul meu,
singele care mă leagă
de lume
ferindu-mă de păcat
ca de moarte...

Un om, așa cum a fost

Ne-am obișnuit cu „numele" unor scriitori mai mult decît cu realitatea lor însăși, căci unul din dezavantajele marei celebrități e acela de a ne face să nu mai cercetăm ce se ascunde, viu, sub o etichetă glorioasă, pavăză de multe ori a unei realități mai atrăgătoare decît enunțul oricît de frumos. Constatarea de mai sus a făcut-o de nenumărate ori N. Iorga, neîntrecut și neostenit răscolitor al ascunzișurilor trecutului, în care a încercat să vadă, nu numai pentru sine și pentru specialist, partea lui vie și legăturile cu viața noastră de atîtea ori nepăsătoare față de el. Desigur N. Iorga nu e un scriitor al cărui nume trebuie descoperit, ci un scriitor care trebuie descoperit prin operele lui, prin realitatea efectivă a scrisului său unic. Faptul, întîmplat de cîțiva ani, adică de cînd diverse edituri ne dăruiesc cel puțin două-trei cărți pe an ale ilustrului scriitor, ni se pare a culmina cu **O viață de om — așa cum a fost** (Minerva, 1972) o capodoperă a literaturii noastre cum pe bună dreptate o numește Valeriu Răpeanu, în prefața sa amplă și atît de inteligent critic concepută.

Nimic, poate, ca memorialistica nu ar contribui să ne ofere adevărata imagine a figurii lui extraordinare și nici încarna în același timp ideea de resurecție de atîtea ori chiar de el susținută. „Sunt morți care nu se dau morții", scria Iorga, cu una din superbele lui formule sintetice, și el însuși este un astfel de duh fără odihnă pe care nu păcatele și remușcările îl fac să nu și-o găsească niciodată, ci dragostea imensă și răscolitoare pentru neamul pe care în toate formele posibile l-a slujit. **O viață de om** este nu numai o autobiografie, ci povestea unei existențe în contemporaneitatea și trecutul istoric cel mai depărtat. Necontenit, N. Iorga s-a simțit un exponent al forțelor unei tradiții, purtătorul unei misiuni, executorul unei datorii. „Am fost născut, scria el, cu orizonturi depărtate, în spațiu și în timp, cu prevestiri de străinătăți din fundul lumii și cu viziunile unui trecut din adîncul vremilor" (p. 4). De aceea, mai mult decît „viața" lui, e interesant ceea ce poate dezvălui „prin" această viață. Să nu uităm că autobiografia lui Iorga, concepută într-un anume moment istoric de năruire a speranțelor sale politice e totuși aceea a unui om politic. A unuia care nu seamănă întocmai cu contemporanii săi și nici cu predecesorii, dar nu era chiar scutit de păcatele lor. Și, aici, credem că Valeriu Răpeanu trebuie felicitat pentru că a atacat pieptiș problema în **Studiul introductiv** preferind cu curaj această cale în locul celei, mult mai comode, a eludării asperităților și a escamotării din atîtea prefețe searbede.

Omul care simțea atît de puternic solidaritatea sa cu neamul, cu oamenii prezentului și cu cei care „au fost" a căutat să o realizeze și pe căile unde tocmai această solidaritate putea fi mai greu găsită. Cariera lui politică, în aparență încununată prin numirea ca prim-ministru, a fost incontestabil un eșec. N-a realizat nimic din ceea ce-și propusese, iar marea reformă morală a vieții politice nu a schițat nici un pas înainte. Deharcat de la conducerea țării de capriciul aceluiași Carol al II-lea care-l adusese tocmai pentru a compromite ideea de guvernare prin partide, Iorga a ajuns să întrevadă că toată lupta lui împotriva Brătienilor (ca expresie a politicianismului) ajutase doar trecerea de la un guvern de partide la unul al camarilei. „Dinastia de la Argeș" cum o numea el sarcastic fusese învinsă pînă la urmă de cea de la Sigmaringen, dar faptul nu se produsese în folosul țării.

Dar nu din cauza aceasta, și dincolo de evenimente și de declarațiile de „înseninare" biografia lui Iorga e marcată de o surdă nemulțumire. S-a spus despre autor că era un om de umoare instabilă, plin de toane și de capricii. E o afirmație ce nu se poate susține. Iorga dădea o formă bruscă expresiei sale pasionale, dar era omul sentimentelor îndelung întreținute și tot astfel al resentimentelor. Pe vastul parcurs al celor șase decenii de viață, evoluția lui interioară e ca și nulă. Despre nici un om, Iorga nu și-a schimbat sentimentele, nici brusc, nici mai lent. O memorie afectivă, și a afectelor, de o tenacitate și de o amploare absolut proustiană caracterizează modul lui evocator.

Nimic n-a uitat de pildă, savantul dovedit în atîtea lucrări și membrul atîtor academii științifice, din trecerile lui prin felurite școli în care a avut numai încurcături și n-a învățat nimic, avînd însă grije să însemne pentru posteritate oroarea lui față de catedra profesorală văzută pentru prima oară la vîrsta fragedă: „Pe o platformă uzată de picioarele care o suiseră și o coboriseră, un fel de ladă deschisă, așezată cu partea fără capac către scaunul pe care stătea un om care se chema -domnul-. Însăși făptura acestei alcătuiri neobișnuite îmi fu antipatică și am urît-o totdeauna, ca un brutal mijloc de osebire, ca o piedică la comunicarea sufletelor, chiar atunci cînd eu eram acela care avea dreptul să se folosească de scaunul din fața ei" (p. 30). Totul este trăit în actualitatea cea mai vie, am zice cea mai singerindă, și stilul lui Iorga e plin de expresii caracteristice, precum: „Ceva răsună în mine și azi", „Sunt șaizeci de ani de atunci și mă doare încă...", „Îmi fu antipatică și am urît-o totdeauna", „Mă văd încă învățînd prima mea lecție de..." etc.

De aceea, Iorga nici nu e la propriu vorbind un paseist. Suntem departe de voioșia integrală a amintirilor lui Creangă, care-și caută, stăpînit de umbra amenințare a bolii lui teribile, copilăria fericită. În viața lui Iorga nu există vreo vîrstă „fermecată", iar invocarea trecutului e totdeauna în gura lui o amenințare și o lecție pentru contemporani. Ochiul lui este neîndurător cu toți și cu toate. Chiar cînd vorbește despre personalități care i-au cucerit simpatia, judecata lui nu va omite un copios capitol de rezerve. Un Iorga care să uite ceva și mai ales păcatele cuiva este o imagine de mai multe ori inexactă. Am recitit acel extraordinar necrolog al lui N. Filipescu și vom sublinia pentru cititor impletirea de laudă și rezervă din evocarea omului care murise de inimă rea, în tragicele zile ale toamnei lui 1916: — „În ceas de mari și grele griji ne părăsește unul din acei oameni în care li place poporelor să vadă pe conducătorii lor chemați pentru astfel de primejdii. Nicolae Filipescu a fost o mare și **neastîmpărată** energie, capabilă de tot binele **dacă un scop bun îi stătea înainte și sfătuitori buni îl incunjurau.** A fost un ostaș de temperament, pe care ironia soartei îl aruncase în mijlocul vieții politice, **care cere alte mijloace.** Inteligența lui și le-a însușit și pe acestea, unii zic chiar într-un grad superior, dar nu odată prietenii lui cei adevărați au putut constata **cu durere că se umbreau** astfel acele mari calități de vitejie moștenită, de strămoșesc avînt, **care-l chemau în altă arenă.**

„Ochii lui mari, rotunzi, aveau o căutătură de o verzuie lumină care cerceta în cugetul aceluia căruia-i vorbea cu oprirea fixă a reflectorului ce caută pe dușman. Uneori însă un ușor văl se lăsa asupra lor. Aceasta însemna că asupra sufletului tare al acestui om de fier a trecut o tainică undă de induioșare. Lucrul nu se întîmpla decît atunci cînd Filipescu pomenea de Patrie și de Neam. **Mintea lui și-o ținea pentru alte scopuri**, inima lui o păstra pentru aceasta".

Nici un scriitor român nu are fraza așa de încărcată de accente critice ca a-criticul și dușmanul tuturor criticilor, N. Iorga. Criticii profesioniști realizează stilul lor din raționamente, demonstrații și judecăți. Iorga face critica la tot pasul, o înglobează în cea mai simplă celulă a prozei sale. Iată un exemplu dintr-o pagină de tinerețe, pentru a vedea că acest mod i-a aparținut dintru început: — „Anton Pann se întîlnea cu **petrecătorii** de felul lui Nănescu, Chiosea și Unghiurliu. — Amîndouă gusturile erau particulare și tînărul Filimon, aspirant pe atunci la onoarea potcapului și lungilor plete preoțești; în curînd, aceste aplecări îl făcură unul din obișnuiții grupului. Știința-i gastronomică, foarte apreciată, crescu simțitor în această tovărășie, și marele pricepător în „pelinuri" și „trandafiri" își deșteleni cu același prilej deșteapta-i minte satirică, pînă la urmă mărginită la admirația indigestelor versuri, scrise spre marea nenorocire a frumosului Arghir de Barac, meșerias în versificație, foarte prețuit pe vremea aceea. Dacă nu învăță decît imperfect limba franceză, germana și mai ales italiana — mulțămită poate îndemnurilor lui Eliade, italinizat cu desăvîrșire pe atunce — îi deveniră peste puțin timp familiare, cea din urmă mai ales. O îmbielșugată literatură i se deschidea astfel înainte, și autodidactul foiletonist al „Nationalului" ne va da mai tîrziu exemplul de mirare al unui om vorbind ca de lucruri bine cunoscute de **Divina Comedie** și de **Faust**, de Goldsmith — goldschmidizat pentru ocazie — și de Hugo, fără ca vreo dată să fi onorat cu a sa ședere băncile unei școli, cît de elementare". (**Pagini de tinerețe**, I, p. 121).

Impresia de continuă vedere critică domină oricare din paginile lui Iorga, dar acesteia în genere, și acelea memorialistice mai ales, nu confirmă vechea sentință a lui Lovinescu după care el ar fi cel mai mare „pamfletar de idei" al literaturii noastre, alături de Arghezi, cel mai mare „pamfletar de cuvinte". Nu. Iorga nu e un om de idei și nu jonglează cu ele și nici nu le maltratează. Pe el îl interesează oamenii, în alcătuirea lor morală și în faptele lor, în felul în care sunt confruntați cu istoria. Nemulțumirea lui se ridică uneori la nivelul pamfletului, dar numai după o îndelungă judecată. Nimic „gratuit" în modul lui de a-i descrie, chiar dacă pentru contemporani Iorga putea să pară exagerat sau blasfematoriu: — „D. Cutare, îmbătat de iluzia că pînă ce regența nu va fi în trei, ea nu ființează și deci regele e d-sa, se zbuciuma în aparență să găsească a treia persoană din Treime, care trebuia să fie ceea ce n-a băgat de seamă, însuși Sfîntul Duh. Tatăl fiind firește părintele patriarh, iar tînărul prinț Nicolae Fiul. După un zbucium compromițător pentru autoritatea supremă s-a ajuns, prin surprindere față de neinițiați și spre marea indignare a cercului de la Cotroceni, unde marele sfătuitor ajunsese a fi însuși Stere, la persoana bunului, blîndului și corectului magistrat Constantin Sărățeanu, pe care această demnitate necerută părea a-l strivi și fiziceșe". (p. 718).

Trebuie să notăm că tonalitatea acestor amintiri e sumbră. Arareori Iorga satirizează cu bonomie sau se oprește asupra cîte unui moment hazliu. — Negîndu-se (de către M. Dragomirescu) orice rost „Sămănătorului", deși mie mi s-a promis un amănunțit studiu literar, care m-ar fi interesat foarte mult, dar n-a apărut niciodată, se revenea și în forma cea mai pedant și ridicul scolastică, la drămăluirea farmaceutică a calităților și defectelor fiecărei bucăți literare, creîndu-se bizare animale la care li se scurtase, după normele proporției absolute, ba coada, ba picioarele, ba botul." (p. 403) După cum, cititorul va găsi tot atît de rar momente de autopersiflare, cum e participarea lui Iorga la un carnaval popular în Spania, unde, ca să vadă țigăncile care pot dansa „îndelung fără să se ofilească foaia de trandafir pusă sub călcîiul șăltăreț", el nu are nevoie, cu barba și cu blana lui exotică, să se mai costumeze: — „Am putut să apar întîia oară, în acest carnaval — a doua oară a fost cînd am guvernat cu cine am guvernat — drept ceea ce nu **sînt**" (p. 667).

E totuși o mare doză de umor indirect în cartea sa legînd din notația seacă, nu din cumulul hiperbolic specific pamfletarilor. Iată scena în care regele Carol I, interesat să-și pună o rudă pe tronul Albaniei, de curînd independentă, îl invită la Peleș, ca să afle și el ce e cu această țară: — „Dejunam pentru întîia oară în acest castel de a cărui alcătuire și împodobire, bucată cu bucată, după cele mai bune tradiții renane, fără nici o legătură cu ale noastre, întemeietorul dinastiei era așa de mîndru. Erau acolo, pe lîngă moștenitori și perechea de Wied, nu știu ce înalt funcționar de la Căile Ferate care, lovit de epilepsie, a căzut supt masă, fără să se fi produs, în această glacială atmosferă de severă etichetă, nici o altă mișcare decît a lacheilor, și indispensabilul Kalinderu, care repeta, cu glas de să se facă auzit, că «a mîncat un picior de pui». Grav, trist, foarte slăbit, regele își consuma dieta fără a rosti un singur cuvînt". (p. 450—451).

...Și, așa, se deapănă povestea aceasta a unor „oameni supt vremi" cărora nu li se vorbește decît de datorii, de credințe, de comandamente. Poate că bucuriile, Iorga le lăsa să fie dincolo de istorie, unde concepea însă, după cum ne dăm seama, o judecată încă mai puțin iertătoare.

Alexandru George

revista străină

● **ÎN ANII 1971 ȘI 1972** opera lui Guillaume Apollinaire s-a bucurat de o deosebită atenție din partea editurilor. În 1971, una din lucrările cele mai importante ale marelui poet, dar mai puțin cunoscută, — „L' Enchanteur pourissant" — a fost tipărită atît de editura „des Peintres du Livre", care a realizat o reproducere a ediției originale

Apollinaire de el însuși

apărută în 1909, cît și de „Lettres modernes", care a lansat o ediție critică stabilită de Jean Burgos. În 1972 „L' Enchanteur pourissant" a fost pusă la dispoziția publicului de editura Gallimard, publicată fiind, împreună cu „Les mamelles de Tiresias" și „Couleurs du temps" în colecția **Poesie**.

● **BEATLES DE ULTIMĂ ORĂ** Marc Bolan și grupul său T. Rex, au luat locul renumiților Beatles în inima tinerilor britanici. Marc Bolan a învățat bine lecțiile lui Lennon, Mac Cartney și Dylan, creînd cîntece pline de farmec.

● **CU OCAZIA ÎMPLINIRII UNUI SECOL** de la nașterea lui Leon Blum a fost organizată la Paris o expoziție cuprinzînd documente, unele inedite, cu privire la opera și viața celui care a fost șeful necontestat al Frontului Popular și unul dintre oamenii de stat de primă importanță ai Franței. Expoziția a fost organizată de Arhivele Franței și pregătită de către Bernard Mahleu.

● **WEA—FILIPACCHI—MUSIC S.A.**, care distribuie mai ales discuri, a fost amendată cu suma de 300.000 franci de către o comisie a Pieței Comune, pentru că nu a respectat regulile europene de libertate a comerțului. Societatea Filipacchi își vindea discurile pe un preț mai mare în R.F.G. și interzicea revînzătorilor francezi să le exporte. Ea este controlată, din punct de vedere financiar, de către Warner Brothers și Banca Rotshild.

● **LA GALERIILE DE ARTĂ DIN BUDAPESTA** a fost semnificativ și bogat reprezentată arta decorativă din România. Au fost expuse covoare, scoarțe, țesături, velințe precum și obiecte de ceramică, adevărate capodopere ale artei olăritului.

● **MUZEUL LUVRU ȘI MUZEUL METROPOLITAN** sînt pe cale de a desfășura în comun un program care va înlesni schimbul de piese de artă între ambele muzee, în scopul de a se stabili criterii mai sigure în ceea ce privește fluxul colecțiilor și regimul cererilor de împrumut, și totodată o apreciere mai justă în legătură cu prețul cerut pentru lucrările expuse. Programul se arată a fi foarte interesant: pentru următorii doi ani se prevede o expoziție de tapiserii din Evul Mediu și din Renașterea la Grand Palais (oct. 1973) — expoziție pe care New York-ul o va viziona în februarie 1974. Franța va da cu împrumut tablouri celebre, iar Muzeul Metropolitan va trimite la Paris cele mai frumoase desene franceze. Pe de altă parte Luvrul va împrumuta colecția de desene ale lui Ludovic al XIV-lea. În sfîrșit, programul mai prevede pentru 1974 o expoziție comună de capodopere ale picturii impresioniste: Manet, Monet, Cezanne, Degas.

● **EXPOZIȚIA DE SCULPTURĂ A LUI ALFONS KARNY**, deschisă în saloanele galeriei „Zacheta" din Varșovia, prezintă strădania a 50 de ani a acestui mare sculptor. Lucrările din bronz, granit, ghips și ceramică, studii de portretistică monumentale, sînt bine cunoscute atît în Polonia cît și în străinătate. Iată ce scria el însuși despre unele din ele: „Un umil omagiu adus oamenilor mari sau fascinanți pe care am avut ocazia să-i întîlnesc întîmplător sau alături de care mi-a fost dat să trăiesc ceva mai mult timp".

● **RETROSPECTIVA ANDRÉ MALRAUX.** Fundația Maeght din Saint-Paul-de-Vence anunță pentru 1973 două mari retrospective: una, în aprilie, consacrată lui Juan Miro, care va cuprinde mai mult de două sute cincizeci picturi și sculpturi, — alta în iulie, un omagiu adus lui Andre Malraux, prezentîndu-se publicului o mare parte din operele scriitorului: manuscrise, scrisori, tot felul de documente axate în jurul a trei opere capitale: **l' Espoir, les Voix du silence** și **le Musée imaginaire.** De asemenea vor fi expuse opere de artă colecționate de Malraux din toată lumea.

● **EDITURA GALLIMARD** a tipărit în colaborare cu Ed. Minuit cartea „Viața unui om, poezie, 1914—1970" a lui Giusepe Ungaretti. Volumul reunește toate poemele din volumul în limba italiană cu același titlu, la care s-au adăugat alte poeme publicate în presa franceză.

● **TOT ÎN EDITURA GALLIMARD**, colecția **Blanche** s-a editat volumul „Scrisori 1871—1901" ale lui Henry de Toulouse-Lautrec. Cele 250 de scrisori ale marelui pictor (1864—1901) adunate în această culegere constituie unul din cele mai importante documente existente pînă acum. Corespondența, în majoritate adresată familiei, conține și o serie de scrisori destinate negustorilor de tablouri, ziariștilor și tipografilor. Volumul se încheie cu 35 de scrisori adresate mamei pictorului de către Berthe Sarrazin, femela de serviciu care a vegheat la căpătîiul lui în timpul crizei care a culminat cu internarea sa, în 1899.

s.p.v.

Gogol

şi fantasticul banalităţii

Semnul exterior al inconsistenţei este respectabilitatea : este aspiraţia cea mai generală a personajelor lui Gogol, **aceea de a fi consideraţi**, oameni de oarecare importanţă, de oarecare greutate in lume. Observaţie banală, desigur, la indemina oricui, de care „satiricii" au profitat intotdeauna din plin. Dar Gogol ii conferă altă dimensiune. Pentru el această respectabilitate, de lipsa căreia suferise ca individ pină în momentul cind gloria il va putea dispensa de grija ei, nu reprezintă o simplă faţadă, ci modul de existenţă al personajelor, semnul că ele există ; e „totul" şi nu doar o simplă aparenţă.

„Esenţa" personajelor este nimicul. Existenţa este fantomatică, lipsită de pondere, ea se face şi se reface cu o uşurinţă de necrezut. Geniul lui Gogol se confundă cu intuiţia acestui mecanism, care sintetizează o epocă istorică definită ca o impărăţie a intunericului. Dacă totul este cu putinţă, arbitrariul incetează de a fi ceva exterior mecanismului vieţii, ceva „fantastic", spre a deveni regulă comună. Dispare antinomia dintre banal şi excepţional, real şi fantastic etc. Fantasticul poate fi plicticos, cum se şi intimplă la Gogol, după cum plictiseala poate lua dimensiuni de adevărată epopee, ca in nuvela **Cum s-a certat Ivan Ivanovici cu Ivan Nichiforovici** : invenţia in ordinea platitudinii, exact unde este mai greu de presupus că va funcţiona, ia aici proporţii delirante. Într-una din marile nuvele ale lui Gogol, işi face loc următoarea nelinişte : nu cumva... nu cumva un om nu este altceva decit „nasul" său ? Ce **rămine** din maiorul Kovaliov in momentul cind nasul său, din cauze misterioase, dispare cu desăvirşire ? Răspunsul logic ar fi acela că rămine tot ce a fost Kovaliov, mai puţin nasul său. Ei bine, nu este deloc aşa, cum ar fi logic să fie. Kovaliov este chiar nasul său şi nimic mai mult decit atit. Fantasticul nuvelei, la un nivel strict literar, stă în dispariţia neverosimilă a nasului, dar la un nivel mult mai profund, care angajează răspunsul la intrebarea directă: ce este un om ? fantastică este posibilitatea, brusc intrezărită, ca aceasta să nu fie altceva decit aparenţa sa, aparenţa, de pildă, a „nasului".

Ceea ce aici este „nasul", in toata opera lui Gogol, sub diverse intruchipări, este **respectabilitatea găunoasă**, adică senzaţia foarte incerta şi atit de uşor de dezrădăcinat a unor asemenea personaje, de a fi ceva, de a insemna ceva in lume. Gogol a privit de la inceput cu atenţie in această direcţie, la inceput a ris de voinţa de respectabilitate, de marea preocupare pentru „nas", apoi a continuat să ridă şi s-a infricoşat cind a inţeles că dincolo de această preocupare nu era o realitate pe care ei se inverşunau să o acopere, ci neantul pur. Nici o consistenţă : singura lor consistenţă era „nasul", şi din moment ce acesta nu mai putea fi văzut in oglindă şi palpat cu un sentiment de securitate in fiecare dimineaţă, fiinţa şi nu numai aparenţa ei se năruise.

A spune despre intimplarea petrecută la Petersburg „in ziua de 25 Martie" (descoperirea de către Ivan Iakovlevici a unui nas in piinea caldă, proaspăt tăiată in două) că este „**peste măsură de ciudată**", a vorbi apoi despre „marea mirare" şi chiar despre „groaza" intipărită pe faţa bărbierului : „era nas, intr-adevăr şi incă unul cunoscut" inseamnă desigur a reduce mult din proporţiile uimitoare ale intimplării, chiar avind aerul că surprinzi adevărata lor importanţă. Termenii in care e prezentată această situaţie neobişnuită, in ciuda impresiei că epuizează vocabularul mirării, sint de o ciudată, uscată şi neputincioasă **paloare** faţă de neverosimilul arbitrar al celor petrecute. Cu cit sint mai intenşi, cu atit dau senzaţia că nu fac decit să inece fantasticul intimplării in cea mai tulburie platitudine. E greu de spus dacă Gogol are despre fantastic o reprezentare banală, covirşită de torpoarea unei existenţe imbecile, sau dacă dimpotrivă, această banalitate ia in viziunea sa o infăţişare excentrică, halucinantă. A selecta numai una din posibilităţi ar insemna să cedezi ideii că el ar distinge intre o „suprafaţă" şi o „esenţă" a lucrurilor, că ar exista pentru el un „fond", un „de fapt", ceea ce numim „in realitate". Transparenţa [illegible] a textului său refuză o astfel de distincţie, cum refuză tot ceea ce intr-un fel sau altul ar putea să pară reductibil, adică liniştitor. Nici realitatea, dar nici suprarealitatea nu au consistenţă şi densitate in scrierile sale, nimic pe care să te sprijini, spre a-ţi asigura un suport de complicitate, un loc de refugiu. Despre nici un alt scriitor nu se poate afirma in aceeaşi măsură ca despre Gogol că refuză momentele, chiar relative, de consistenţă, odihnitoare pentru spirit. Cu toate că nici unul nu practică un „stil" cu atita ostentaţie „liniştitor", complice cu cititorul şi strident confortabil : stilul celui care vorbeşte despre „ceea ce se intimplă" şi despre nimic altceva. Inventivitatea sa în materie de fals confort realist este inepuizabilă. Dar rezultatul este paradoxal : disoluţia oricărui confort. Aerul acelei specifice sporovăieli gogoliene, e drept de o voioşie cam bătătoare la ochi, nu face decit să sporească amploarea teribilei „spărturi" fără fund vizibil pe care o execută in „plină" realitate.

Realitatea astfel **tratată** sub proiecţia unui limbaj care prin excelenţă pare „al ei", de mult şi pentru totdeauna „al ei", incepe să se dizolve, să se dezintegreze : ea se lasă apoi perforată cu halucinantă uşurinţă în toate sensurile. Primeşte cu egală dispoziţie tot ce i se oferă : nemaifiind nimic poate fi **orice**. A mai vorbi atunci de „fantasticul gogolian" devine inadecvat, inutil.. Fantastic este ceea ce se poate raporta la o realitate densă, credibilă, ori la Gogol totul este credibil, totul este incredibil : obiectele, gesturile, cuvintele işi strigă materialitatea, o materialitate năprasnică, şi **in acelaşi timp** dau sentimentul înfricoşător că **nu sint**. În egală măsură crapă de seva realului şi sint fantomatice. Gogol le aduce atit de aproape de auzul şi de privirea noastră şi in acelaşi timp le îndepărtează extraordinar spre un punct infinit al „golului" care se extinde.

Senzaţia de irealitate creşte din excesul însuşi al realităţii, din acumularea de concret pină dincolo de orice limită acceptabilă din punctul de vedere al logicii şi economiei unei naraţiuni. Acest **exces**, Gogol il face totuşi de îngăduit, izbutind să evite impresia de încărcătură fastidioasă, prin ce mijloace ? Aici il este de foarte mare ajutor geniul său, incomparabila sa putere de a imprima strălucire, un fel de savoare autonomă, frazei celei mai anodine, şi de a inventa noi raporturi, scăpărind de verva neprevăzutului, asocieri înmărmuritoare, in care absurdul nu face decit să prelungească firea lucrurilor. Geniul său il absolvă pe deplin de orice păcat in ordinea excesului „realistic". Irealitatea se instalează astfel pe calea cea mai vicleană în miezul insuşi al descripţiilor sale atit de ingenioase in banalitatea lor, atit de ascuţite şi de **vesele**, de o veselie „in sine", in trivialitatea domestică a cotidianului lor. Bărbierului care descoperă nasul în ziua de 25 Martie (să notăm in treacăt că se nimereşte a fi chiar sărbătoarea Bunei-vestiri, lucru pe care Gogol nu-l precizează !) nu i se cunoaşte numele de familie, ei şi ? se va spune, ce importanţă are din punctul de vedere al unei naraţiuni atit de strinse cum este **Nasul**, citeva rinduri inainte de stupefianta revelaţie ? Dar Gogol nu ar fi Gogol dacă nu s-ar dezlănţui intr-o paranteză „excesivă", incepind să dea amploare acestui detaliu, incit : „nici chiar pe firmă, unde e infăţişat un domn cu obrazul săpunit şi cu inscripţia „se ia şi singe", nu se spune altceva nimic."

Nu s-a terminat bine această paranteză de un mare farmec „trivial", excesiv după gustul unei relatări comprimate, şi iată că **timpul** incepe să se comprime cu adevărat, evenimentele (in interiorul aceleiaşi fraze) se precipită, pentru a ni se semnala (unde ? in fraza imediat următoare celei inaugurale) in tonalitatea tipică unei naraţiuni axate pe importante comunicări de fapte senzaţionale, spre a ni se semnala **ce** ? Ei bine, că Ivan Iakovlevici :

„trezindu-se in ziua aceea destul de devreme, a simţit un miros de piine caldă".

S-ar zice că sintem in plină parodie a povestirilor senzaţionale. Ritmul e **tare** spre a sugera şi mai bine precaritatea conţinutului. Dar ceea ce urmează citeva rinduri mai departe e chiar senzaţional şi poate ceva mai mult decit atit : descoperirea nasului.

Relatarea slăbeşte insa ritmul. Împotmolindu-se parcă definitiv intr-o margine a banalităţii celei mai domoale cu putinţă. Ridicindu-se puţin „in capul oaselor" Ivan Iakovlevici vede că nevasta lui „cucoană destul de respectabilă şi **mare amatoare de cafea**" scoate din cuptor piinea caldă : „ — Praskovia Osipovna — i-a spus el, — azi n-am să beau cafea, dar aş minca piine caldă cu ceapă". Din nou paranteză in stil amplu gogolian, urmărind noi sublinieri in ordinea concretului, din acelea de care spuneam că dizolvă pină la urmă orice realitate :

(„De fapt Ivan Iakovlevici ar fi vrut şi cafea şi piine caldă cu ceapă, dar ştia că nu putea cere două lucruri deodată, căci Praskoviei Osipovna nu-i plăceau deloc astfel de pofte").

Acest „de fapt" joacă rolul unui mijlocitor, el efectuează deobicei deplasarea spre zonele ascunse ale intenţiilor omului, dar care sint zonele **ascunse** ale eroului? Care e secretul său ? **Secretul** său este că n-ar dori să renunţe la porţia de cafea, de dragul piinii calde cu ceapă. Dar dacă sondăm mai adinc in sufletul omului, dacă ne intrebăm „de fapt" ce doreşte el, dăm peste acest tulburător răspuns gogolian (care e o „glumă" desigur, dar şi o revelaţie destul de ciudată), că in afară de ce mărturiseşte că vrea potrivit gusturilor sale de om liber care „simte" un miros de piine caldă, Ivan Iakovlevici are **un dublu**, şi că luat in structura sa ambivalentă (cu ce **afirmă** şi cu ce **ascunde**), el „ar fi vrut **şi cafea şi piine** caldă cu ceapă".

Aceste lucruri pot fi luate **oricum** : nimic insă nu ne opreşte să le luăm şi in sensul lor **propriu**. Comicului gogolian, in marea sa ambiguitate, nu-i lipseşte trimiterea la acest sens : al „golicunului", al [illegible].

Este punctul in care Gogol incepe să strecoare [illegible] de bază a [illegible] sale, aceea a **bunei-cuviinţe, a respectabilităţii** care pare să acopere ceva, un lucru poate [illegible], un „rest" al naturii umane. Ivan Iakovlevici işi imbracă fracul peste cămaşă : „să nu iasă din [illegible]" etc. şi pentru ce intreg acest ritual ? Există, intr-adevăr un ritual, există o „bună-cuviinţă" etc. [illegible] poate [illegible] atribut uman : „... s-a aşezat la masă, şi-a turnat sare, şi-a pregătit două cepe, a luat cuţitul — Ş.[illegible] a prins să taie piinea".

Din acest moment nu mai e cu desăvirşire nimic de adăugat despre Ivan Iakovlevici. Personajul şi-a epuizat conţinutul in vreo cincisprezece rinduri, in care a fost loc, loc depur şi pentru o mare risipă de amănunte, unele, cum am văzut, inutile.

Odată istovit „secretul" uman al lui Ivan Iakovlevici, poate debuta marea temă a „nasului". În ea va fi vorba despre acelaşi lucru, ca şi in prima jumătate de pagină a acestei nuvele numărind zeci de pagini. Despre cu totul altceva dar „de fapt" despre acelaşi lucru :

„Cum a tăiat-o in două, a văzut spre marea lui mirare, in mijlocul ei ceva albicios... E ceva tare ! şi-a zis, ce ar putea fi ?" Că era „un nas" asta poate ar fi fost mai de-nţeles, dar, „era nas intr-adevăr şi incă unul cunoscut !"

În ce termeni poate fi cuprinsă reacţia in faţa acestei revelaţii ? În cei mai tari : „groaza" care i s-a intipărit pe faţă. Dar e această „groază" pe măsura celor intimplate ? La limita posibilă, **groaza** implică totuşi o **acceptare** a ordinei lumii, oricit ar fi aceasta de nefirească. Ei bine, „de fapt" Ivan Iakovlevici **nu** reacţionează la această intimplare decit in foarte slabă măsură. Aici sintem pe punctul de a surprinde unul din cele mai curioase mecanisme gogoliene. În trivialitatea lor prea-umană, personajele lui Gogol, cu cit reacţionează mai „omeneşte", cu atit **se golesc** mai mult de sens. Cu cit sint mai normale, cu atit sint mai halucinante, mai ireale. În viziunea scriitorului, ele dezvăluie brusc lipsa de forţă a realului.

Care este reacţia Praskoviei Osipovna la neverosimilul eveniment ? Se părea că „groaza" soţului atinsese limita **neputinţei** de a reacţiona. Atitudinea soţiei sale sparge şi aceste limite, lansindu-se în plin absurd, un absurd insă cum numai Gogol şi-l putea reprezenta, de o formidabilă intensitate a „omenescului" : indignarea. Şi spre a da şi mai bine măsura reacţiei soţului, autorul o situează în direct raport de **comparaţie** cu aceea a soţiei, precizind sec şi definitiv că : „groaza asta nu era nimic pe lingă indignarea" ei.

Neputinţa de a **participa**, de a reacţiona la eveniment, anticipează (in chip grotesc) întreaga problematică a „instrăinării" redescoperită în posteritatea lui Gogol, mai ales de către marii scriitori ai secolului 20, in latura ei tragică (tragicomică la Kafka, Beckett, Ionescu). Personajul apare ca un ecou vag, îndepărtat, caricatural al „omenescului", de care face eforturi să-şi **amintească** şi nu izbuteşte. Cum ar reacţiona „un om" faţă de ceea ce mi se întimplă mie acum ? Iată intrebarea din ce in ce mai frecventă, din ce în ce mai zadarnică a acestui personaj.

Din tot complexul de atitudini posibile, din toată „angajarea" firească in actele vieţii sale, acest personaj reţine ca autentice numai reacţiile primare, dictate de stricta obsesie a securităţii individuale. Ivan Iakovlevici trăieşte cu adevărat un singur sentiment : frica. În privinţa aceasta, şi nu numai in **Nasul**, Gogol nu evită o anume reconciliere cu „omenescul", dar la limita inferioară, imediat invecinată cu animalicul. Ivan Iakovlevici inţelege un singur lucru din ciudata sa aventură : ca ar putea să o păţească, să fie descoperit, să i se găsească o vină. **Indignarea** soţiei este un eveniment mai „fantastic" decit tot ce pare fantastic in această nuvelă, ea depăşeşte orice margine a aşteptărilor noastre, prin absurdul ei enorm, demenţial, dar eroul nu găseşte nimic disproporţionat in ea, dimpotrivă un răspuns exact propriilor sale nelinişti legate de un fel de absurd sentiment al culpabilităţii.

Lucrurile se desfăşoară in continuare la nivelul celui mai umil realism, in spiritul unei dispute familiale, in care sint aruncate pe un ton firesc

[illegible] reproşuri ale soţiei la adresa soţului. Firescul acestei transpuneri agravează senzaţia de nebunie şi [illegible]. Nimic nu este imposibil, limbajul uman, din nou, primeşte cu egală naturaleţe tot ce i se oferă :

„— Cum i-ai tăiat nasul, bestie ? — a ţipat ea minunată. Şnapanule, beţivule ! Am să te denunţ poliţiei ! Tilharule ! Am auzit pină acuma de la trei oameni că [illegible] ii zgilţii aşa de tare nasurile, că de-abia se mai ţin".

Ar fi ultimul gind al [illegible] să conteste [illegible] vreun fel legitimitatea [illegible] fantastice. Singura sa preocupare rămine aceea de a tempera măcar pentru moment acuitatea lor. Pentru că el **se simte vinovat**.

Un eseu de
LUCIAN RAICU

Din nou, la modul caracteristic gogolian, e anticipată o problematică luată fireşte in serios de marii scriitori din posteritatea sa : aceea a culpabilităţii, inexacte in unele detalii ale actului de acuzare, dar asumate in **spiritul ei**. Cert este că Ivan Iakovlevici se simte vinovat. Incercind să-şi liniştească soţia (cu una din marile replici gogoliene inanalizabile : „— Stai, Praskovia Osipovna ! Il invelesc intr-o cirpă **şi-l las puţin intr-un colţ**. — apoi il duc afară"), declanşează un nou val de invinuiri, de a o intensitate crescindă, sub povara cărora în loc să reacţioneze se simte **nenorocit**. Oare nu sint **indreptăţite** aceste invinuiri ? Absurditatea lor demenţială le sporeşte indreptăţirea în ochii săi, sau, dimpotrivă (din nou : totul este in egală măsură posibil !) dreptatea loc in unele detalii le sporeşte absurdul pină la proporţii neliniştitoare :

„— Nici să n-aud ! Să las să-mi stea în odaie un nas tăiat ? Prăpăditule ! Atita ştii, să tragi briciul pe curea ; şi in curind n-ai să mai fii in stare nici să-ţi faci meseria, derbedeule, nemernicule ! Vrei să răspund eu pentru tine la poliţie ? Vai de capul tău, cirpaciule ! Nătingule ! Afară ! Afară cu el ! du-l unde ştii ! **Să nu mai rămină nici urmă de el !**"

Ce lipseşte de-aici din ceea ce se poate reproşa, în esenţă, unui om ? Şi ce lipseşte din ceea ce işi poate reproşa el insuşi în momentele unui adecvat examen de conştiinţă ? Ce importanţă are că acuzaţiile sint exagerate în amănunt, „de fapt" Ivan Iakovlevici n-a tăiat nasul maiorului Kovaleov, dar nu este el cu adevărat un „prăpădit", un „cirpaci", un „nenorocit ?" Este vreo exagerare in rechizitoriul ce i se prezintă pe neaşteptate ? Gogol anticipează o posibilă problematică a culpabilităţii, dar, in acelaşi timp, şi asta e absolut tulburător, il reteazá orice iniţiativă. Parodia sa nu vine la sfirşitul istovit al unei mari literaturi psihologice şi morale, ci, paradoxal, la primele ei semne, iar autorul ei nu este altul decit cel ce o întemeiază în bătaie de joc !

Neliniştitor la Gogol este că nu poate lua in serios ceea ce „descoperă", ceea ce simte că poate fi luat şi in serios. Sugestia care-i asediază spiritul este aceasta, că omul nu merită, personajul nu este la inălţimea dramei sale. Pentru că este incapabil să **trăiască** drama.

„Frica" e unul din motivele constante la Gogol, explicabilă prin intuirea propriei vulnerabilităţi, desigur, intr-un cadru concret-istoric determinat. Personajele trăiesc mereu cu teama ca vor fi **descoperite**. Că vor fi descoperite făcind ceva nepermis, ceva anume ? Asta e mai greu de spus, sau mai puţin important, dar gindul in sine că vor fi pur şi simplu „descoperite" le innebuneşte. La un plan „metafizic" e desigur frica teribilă că va veni „cineva" şi le va revela inconsistenţa, faptul că sint nişte „prăpădiţi", nişte „nenorociţi" că nu sint **nimic**. Le e frică în genere că pină la urmă „vor da de dracu". Stau pitiţi in colţul lor terorizaţi de această spaimă. Omenească ? Animalică ? Intrebarea trimite la una din marile ambiguităţi gogoliene.

Examenul „fricii de a fi descoperit" se face la toate nivelele posibile. Sus de tot, e frica lui Gogol insuşi, frica de sine, de ceea ce a scris, de diavol, de dumnezeu. La treapta cea mai jos frica lui Cicikov de a fi descoperit excroc.

Intre ele, toată gama posibilă. Bărbierului din **Nasul** ii este frică „la gindul că poliţiştii vor găsi nasul la dinsul şi că-l vor invinui..." Ce vină i se poate găsi ? Niciuna, fireşte, dar asta nu-l impiedică să fie ingrozit. Groaza sa la vederea nasului e superficială in raport cu evenimentul in sine, dar reală in raport cu autoritatea supericară care-l poate descoperi. Este, adică, superficială unde ar trebui să fie reală, reală acolo unde e perfect motivată. Transfer tipic la Gogol. Groaza de autorităţi il mină de acasă in oraş, pe străzile şi podurile căruia umblă in neştire cu unicul gind de a **ascunde** corpul delict.

„Avea de gind să vire nasul undeva, sub vreo poartă, sau să-l lepede, ca din nebăgare de seamă, şi-apoi s-o ia pe după colţ. Dar, din nenorocire, mereu ii ieşea inainte cite un cunoscut, care-l intreba : „Incotro ?" sau „Pe cine ai de gind să bărbiereşti aşa de dimineaţă ?" Aşa că Ivan Lakovlevici nu putea găsi momentul potrivit. Odată ii dădu drumul jos, dar vardistul ii făcu semn cu alebarda incă de departe, spunindu-i : „Ia [illegible] uite, ridică ce ţi-a căzut"... Ivan Iakovlevici fu nevoit să ridice nasul şi să-l pună la loc in buzunar"...

Această **teroare** a personajelor lui Gogol este direct proporţională cu lipsa ei de motivare (sau cu **aparenţa** ei lipsă de motivare ?) O fundamentală ambiguitate a „situaţiei" ca atare indreptăţeşte interpretările, de la cea mai patetică pină la luarea in derizuine, de la gravitate la absurd, inclusiv un absurd potenţiat de gravitate, inclusiv o gravitate sporită prin absurd.

Geniul lui Gogol stă şi in repeziciunea marilor sale deplasări in interiorul limbajelor şi al sistemelor de gindire, menite să desfiinţeze orice diferenţă dintre aparent şi profund, logic şi absurd, natural şi artificial.

Absurdul se naşte la el adesea nu din negarea sistemului logic al gindirii, ci din potenţarea acestuia, din coerenţa prea riguroasă, dacă vrem, a silogismului.

Lui Ivan Iakovlevici descoperirea nasului in piinea pe care se pregătea s-o mănince ii produce o stare de „impietrire", fireşte, el e cu desăvirşire „nenorocit" de cele petrecute nu ştie ce să creadă ş.a.m.d. „Dracu' ştie cum s-a intimplat", intimplarea i se pare, nici vorbă, de **neinţeles**. Perplexitatea il conduce la această ultimare comprimare a judecăţii la strictul necesar: „**e cu totul de neinţeles, piinea e ceva copt, pe cind nasul e cu totul altceva**" (ş.a.m.d.). Iată ce nu pricepe el ! Şi e **mai mult decit logic** să nu priceapă. Şi, pentru că e „mai mult" — e absurd.

Cind acelaşi personaj in căutarea unei strategii adecvate acţiunii in vederea căreia a plecat de-acasă (descotorosirea de nas), pentru a abate atenţia trecătorilor şi a eventualului poliţist din apropiere se apropie de apa Nevei in care vrea să arunce nasul şi se pleacă „peste balustradă, ca şi cum ar fi vrut să se uite sub pod să vadă dacă este peste mult" — **efectul de absurd** se naşte numai din grija lui excesivă pentru firesc, pentru ordine şi logică...

„Miraculosul" (exterior) este la Gogol un miraculos degradat, fantasticul este al derizuinii. Adevărata opinie a scriitorului se vede din împrejurarea că in faţa lucrurilor mai mult decit ciudate de care se lovesc personajele sale nu găsesc altceva mai bun de făcut decit să se adreseze factorului de ordine publică. Cind Ivan Iakovlevici descoperă in miezul piinii un nas, soţia sa il ameninţă că-l va denunţa poliţiei. Bărbierul insuşi tot cu gindul la poliţie este, la ce va „răspunde" el organelor de poliţie care-l vor chestiona in privinţa fantasticului eveniment („La gindul că poliţiştii vor găsi nasul la dinsul şi că-l vor învinui, simţea că înnebuneşte" etc.). Poliţaiul cartierului simte şi el că problema este de competenţa sa : „Nu, nu aşa, frate ! Nu mă lua cu „inălţimea voastră !" Spune-mi ce făceai pe pod ?"

Asesorul Kovaliov constatind la rindul său cu „mare uimire" (şi-atita tot !) că în locul nasului, al **propriului** nas află o suprafaţă cu totul netedă, intr-un cuvint că „nasul nu mai era la locul lui" că un lucru de ordinul neverosimilului absolut i se întimplase, nu exită o clipă spre a şti ce are de făcut : intuiţia ii spune cui trebuie să se adreseze, **cine** se ocupă de toate acestea. Comprimare a timpului, tipic gogoliană. „Sări din pat, se cutremură : nasul nu mai era la locul lui ! **Porunci să-i aducă hainele şi fugi glonţ la şeful poliţiei**".

Şi totuşi există un autentic **miraculos** gogolian ! El nu este insă cel bănuit. Miraculoasă este imensa banalitate in care se scaldă fantasticul. Nu dispariţia nasului şi substituirea lui pe obrazul maiorului Kovaleov printr-o suprafaţă perfect mată, stirneşte uimirea şi neliniştea noastră ; mult mai uimitoare, mai ciudată este intinderea de cuvinte perfect banale care urmează evenimentului şi il aureolează intr-un fel de-a dreptul înfricoşător... Iată ce găseşte de cuviinţă să ne explice Gogol spre a ne face să inţelegem ce s-a petrecut cu nasul asesorului Kovaleov.

„Asesorii de colegiu, care obţin acest titlu pe baza unor diplome de la şcoli inainte, nu trebuie în nici un caz comparaţi cu asesorii de colegiu fabricaţi în Caucaz. Sint două categorii cu totul deosebite. Asesorii de colegiu cu studii..." etc., etc.

Abia aceste cuvinte de o sumbră banalitate fac să simţim că ne fuge pămintul de sub picioare... Această putere a comentariului de a se insufleţi brusc pe astfel de chestiuni, în vreme ce nasul dispăruse de la locul său, este de resortul adevăratului fantastic. Există o „trăncăneală" gogoliană, amestecind lucrurile cele mai diferite, în avintul absurd al căreia trebuie să vedem autenticul mister.

„Maiorul Kovaleov avea obiceiul să se plimbe în fiecare zi pe Nevski Prospekt. Gulerul ii era totdeauna deosebit de curat şi scrobit. Avea nişte favoriţi cum nu se mai văd astăzi decit la inginerii hotarnici de provincie, la arhitecţi şi la medicii militari, precum şi la persoanele care indeplinesc diverse funcţii poliţieneşti şi, în general, la toţi bărbaţii cu obrajii plini, rumeni şi care joacă bine boston: favoriţii aceştia trec prin mijlocul obrazului şi ajung pină la nas", etc.

Fantastică e platitudinea, cursivitatea aşezată, „logică" a expunerii de motive, explicarea pe indelete a caracterului **regretabil** al intimplării. De ce lua un aspect atit de neplăcut brusca dispariţie a nasului ?

„Venise la Petersburg cu treburi şi anume pentru a-şi găsi un post corespunzator titlului (...) Nu s-ar fi dat inlături nici de la însurătoare, dar numai cu condiţia ca logodnica să aibă o zestre de două sute de mii ruble bani gheaţă. **De aceea cititorul poate să judece singur in ce situaţie se afla maiorul cind a văzut în locul nasului lui potrivit şi deloc urit, o suprafaţă dreaptă, netedă şi caraghioasă.**

Din nenorocire nu era pe stradă nici un birjar, aşa că a trebui să meargă pe jos" etc.

Natura acestei argumentaţii bazate **pe fapte** de un implacabil bun simţ, abia ea ne face să percepem suflul unei lumi „de dincolo", adierea de nebunie a potolitului şi invincibilului spirit comun. În această invitaţie adresată cititorului, **de a judeca singur** şi poate mai mult în deplasarea atenţiei asupra vreunui aspect cu totul secundar pină la halucinaţie, dată fiind gravitatea reala a situaţiei, de pildă asupra împrejurării că „nu era pe stradă nici un birjar" („din nenorocire" !) pulsează adevărata nelinişte gogoliană.

Banalitatea are, la Gogol, ritm, mişcare, viteză. Ea trăieşte, respiră, se agită cu o forţă fantastică, cu o poftă de viaţă nebună. Inventivitatea ii este nemăsurată.

Oricind poate lua forma pe care o doreşte şi nu odată pe aceea a unui „fenomen inexplicabil", de tipul apariţiei neaşteptate a nasului maiorului Kovaleov sub înfăţişarea unui domn îmbrăcat in uniformă de paradă, coborind precipitat dintr-un cupeu şi pornind „in fugă pe scară in sus". Este caracteristică la Gogol surprinderea bruscă a acestor fenomene **in plină mişcare**, in plină expansiune a vitalităţii. N-ai avut timp, nu ţi se **dă** timp să te reculegi de ciudata metamorfoză a nasului intr-un domn important avind gradul de consilier de stat, şi acesta coboară deja repede din cupeu şi urcă o **scară**, cu un aer vădit preocupat. Nu numai că n-are „timp" de Kovaleov (al cărui nas totuşi se pare că este !) dar nici nu-l observă, nu-l consideră nici măcar cu o privire. Nu ţi-ai revenit incă din mirare (din nou : nu ţi se acordă **timp**) şi nasul a terminat ce avea de făcut : „peste două minute nasul ieşi". Nici scriitorul nu zăboveşte prea mult in uimirea faţă de „inexplicabilul fenomen" : atit de fascinat este de vitalitatea grăbită a banalităţii. Paragraful-instantaneu care descrie reapariţia nasului în uniforma consilierului de stat ia repede sfirşit cu această propoziţie memorabilă : „Totul la el arăta că se duce undeva in vizită".

Se poate merge şi mai departe ? Se poate, inventia gogoliană în interiorul banalităţii nu are limite. Ce face nasul lui Kovaleov in minutele imediat următoare reapariţiei ? **Se roagă** in catedrala Kazan, se roagă „cu aerul omului cuprins de o adincă evlavie". Şi atunci, toată problema este **dacă poate fi tulburat** in astfel de clipe. Insuşi proprietarul său ezită. Îndoiala sa nu priveşte esenţa lucrurilor, legitimitatea acestei proprietăţi, ci o imprejurare cu totul convenţională (dar care se substituie **esenţei** lucrurilor), dacă un consilier de stat poate fi sau nu deranjat în timpul rugăciunii. Respectul normelor are la Gogol această infăţişare halucinantă şi nu e de mirare dacă ne gindim că sentimentul lui Kovaleov de a exista, adică de a avea un nas, este numai expresia respectului său pentru norme : „Cum să m-apropii de el ! se gindea Kovaleov — După uniformă, după pălărie, după toate, se vede ca-i un consilier de stat. Dracu ştie cum am să fac !"...

„Incepu să tuşească în apropierea lui, dar nasul nu-şi părăsea nici o clipă atitudinea cucernică şi batea mereu mătănii.

— Stimate domn — rosti Kovaleov silindu-se să-şi facă curaj ; — stimate domn...

— Ce doriţi — spuse nasul, întorcîndu-se.

— Curios, stimate domn... Dumneavoastră... trebuie să ştiţi, mi se pare, unde vi-i locul. Cind colo, vă găsesc, unde ? în biserică... gindiţi-vă...

— Scuzaţi... Nu pricep despre ce voiţi sa vorbiţi... Explicaţi-vă !"

Dubla ironie (dacă ironie se mai poate numi) a acestei situaţii este că valoarea la care se raportează existenţa lui Kovaleov, **respectabilitatea** care-l face să sufere de pierderea nasului, este şi aceea care-l impiedică să ceară mai energic reinstalarea sa în drepturi. Sentimentul că „nasul este al său", oricit de viu resimţit, pare de-o stranie inconsistenţă în faţa realităţii mult mai palpabile că se află totuşi în faţa unui consilier de stat şi că tonul cu care-şi revendica drepturile ar putea să pară deplasat.

Absurdul situaţiei stă in banalitatea demersului **logic** încercat de Kovaleov spre a reintra în posesia dreptului sau. Neliniştea sa este că argumentaţia pe care o desfăşoară ar putea avea şi unele încheieturi mai şubrede. De altfel nasul insuşi cu acel năucitor „Explicaţi-vă" pune chestiunea în planul strict logic. Nasul este gata să „inţeleagă" pe proprietarul său legitim, insă numai pe temeiul unor explicaţii verosimile, bine articulate şi cuviincioase. Kovaleov insuşi, la rindul său, pricepe că salvarea sa e o chestiune de logică şi işi incepe expunerea de motive cu un mare scrupul in respectarea acestui principiu.

„— Desigur... eu... de altfel sint maior. Să umblu fără nas, **gindiţi-vă**, nu-i frumos. O precupeaţă care vinde portocale curăţate pe podul Voskresenski poate să stea şi fără nas ! Dar pentru o persoană cu aspiraţii la un post de guvernămint... Şi apoi, printre numeroasele mele cunoştinţe sint şi doamne : Cehtareova, soţia consilierului de stat şi altele.. **Judecaţi singur**.. Nu ştiu, stimate domn... (rostind acestea maiorul strinse din umeri).. Iertaţi-mă... dacă am privi faptul acesta după regulile datoriei şi onoarei... **puteţi inţelege**".

Luceafărul
Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTA ROMÂNIA

Redactor şef :
Virgil Teodorescu
Redactori şefi adjuncţi :
Cezar Baltag, Georgeta Horodincă,
Fănuş Neagu
Secretar general de redacţie :
Constantin Ţoiu

L

REDACŢIA : Bucureşti Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54 ; 12 16 10
ADMINISTRAŢIA : Şoseaua Kiseleff 10 tel. 18 33 99
ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei
Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCINTEII"
Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion